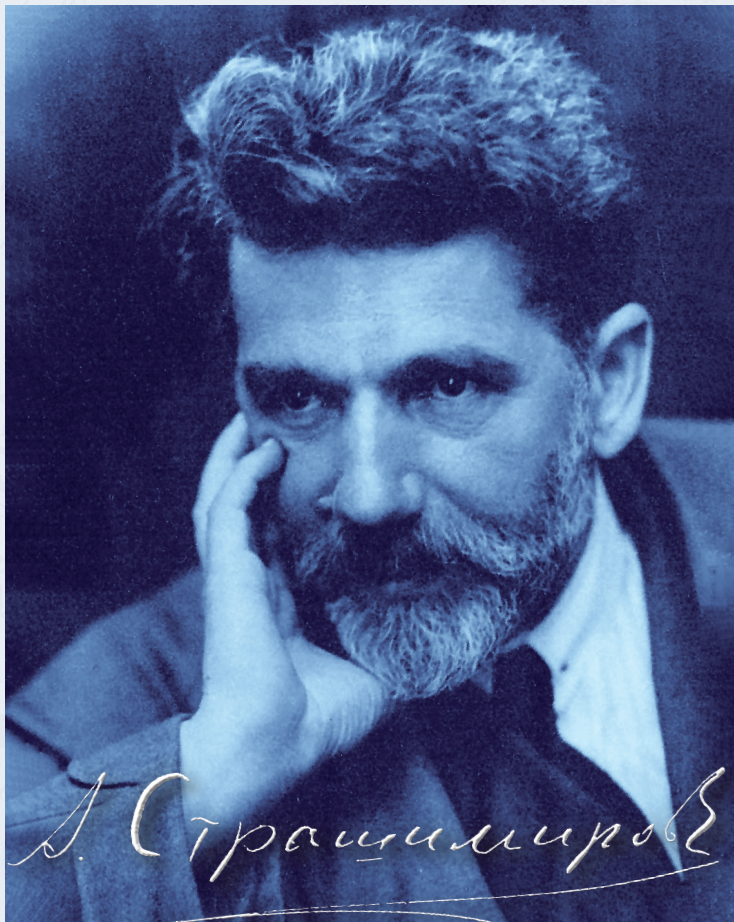

Като да е сън

Д. Страхимиров

РЕГИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА "ПЕНЧО СЛАВЕЙКОВ"

Регионална библиотека
„Пенчо Славейков“ – Варна

Като да е сън

издателство
СЛАВЕНА
Варна, 2024

Съставители:

Даниела Илиева, Емил Демирев, Кристиана Димчева, д-р Цветелина Войчева

Редактор:

Радка Калчева

Коректор:

Калина Михайлова

Графичен дизайн:

Йордан Дамянов

Изображението на заглавната страница е от покана за "Свекърва",

Варненски драматичен театър, сезон 1946-1947 г., худ. Власи Лингорски

© Регионална библиотека „Пенчо Славейков“ – Варна

© „Издателство Славена“, Варна, 2024

ISBN 978-619-190-248-4

Съдържание

Увод.....	4	Варненският юбилей.....	85
Предговор.....	9	Мястото на Антон Страшимиров	
Страшимиров и българските		в нашата книжнина.....	86
противоречия.....	12	На Антон Страшимиров.....	90
Варненски животопис.....	14	Венецът.....	91
Страшимиров и Варна.....	15	Ан. Страшимирову.....	93
Някогашна Варна.....	16	Антон Страшимиров.....	94
Моето коляно.....	20	Чествуване юбилей	
Като да е сън.....	29	на Антон Страшимиров.....	96
Първи стъпки.....	33	Цял живот бях, съм	
Т-о.....	53	и ще бъда ваш.....	97
Пустинник.....	57	Юбилейното чествуване	
Рамадан бегови сараи.....	58	на Антон Страшимиров във Варна....	97
Сенки.....	60	Юбилеят на Ан. Страшимиров.....	100
Една идея.....	61	Свежърва.....	103
Варна и Страшимиров.....	63	А. Страшимиров пред варненски	
Прошката.....	64	учащи.....	105
Смях и сълза.....	71	Документи за варненския юбилей	
Скъп театрален спомен.....	72	на Антон Страшимиров.....	110
Беседите на г. А. Страшимиров.....	74	Именен показалец.....	116
Хроника.....	75		
Спомени.....	76		
Антон Страшимиров.....	78		
Впечатления от Антон Страшимиров...80			
Антон Страшимиров.....	83		

Увод

Една романтична драма¹ довежда от Гулина баня, Разложко, във Варна Тодор и Георги Страшимирови – баща и чичо на Антон Страшимиров.

Пристанищният град – едно пъстро смешение на раси, нрави и езици, става убежище за двамата братя. В старата част с дървени къщи, надвесени над тесни улици, на места толкова стесняващи свода, че прозорците на едните къщи надничат през другите отсреща, объркани като лабиринт, на 15 юни 1872 г. се ражда Антон Страшимиров, едно от петте деца на Тодор. След Освобождението децата остават под опеката на чичо си Георги поради смъртта на баща им и повторната женитба на майката им в Каварна.

За Антон Страшимиров Варна остава самото детство и към тази съкровена представа за града той се връща само веднъж в спомените, които разказва по време на 60-годишния му юбилей, отбелязан във Варна на 29.11.1931 г., и публикувани по-късно във в-к Варненски кореняк („Като да е сън – спомен на един варненец“, „Някогашна Варна“ и „Моето коляно“).

*„Аз и до днес чувствам до болезненост всичкото обаяние, с което ме привлича моят роден град... Забързах, устремен в далечната тъмносиня черта на морето. Пораснаха ми криле – би ме разбрал само който е роден край морето. А надясно се разкриха водите на езерото, ослепително бели под гаснещия ден: те плискат лесовите на Стара планина 20 км. надлъж. И долу – далеч в ъгъла, където се сливат езерото с морето – последните лъчи на слънцето гаснеха в куполите на черквите. Изповядвам и днес: не познавам по-красив кът от Варна. Може да се лъжа, но в оная вечер преди тридесет години не се лъжех.“*²

Да, морето, което го буди в детските нощи, остава дълбоко в душата му, за да създаде „Български черноморски бряг“ – първият пътепис за прелестта на морския пейзаж, за издути платна, кораби, синева, за величието и могъществото на морската стихия. „Хайде, като възродени, да го превземем най-после и това наше море“ възкликва той дори и на 26 години, когато тръгва на път по българското крайбрежие.

През 1885 г. Антон Страшимиров напуска Варна и детските години и поема пътя на народните будители – става учител, народен представител, избран с листа на Демократическата партия (от групата на Найчо Цанов, създател на Радикал-демократическата партия). Почти винаги, когато спохожда близките си във Варна, Страшимиров пребивава в дома на брат си Тодор на ул. Цар Асен № 12.

¹ Описана в „Моето коляно“ („Из детството“) и малкия етюд „Сенки“.

² Без любов животът е една отворителна безсъдържателност : Непознатият Антон Страшимиров / Състав. Асен Георгиев. - София : Нац. библ. Св. св. Кирил и Методий, 2015. - 278 с.

Географ, редактор на литературни издания, популярен сказчик, директор на частна театрална труппа, той създава около 30 тома творчество, въпреки че представата ни за Страшимиров от годините в училище е често ограничавана единствено с романа „Хоро”.

Сред варненските събития, свързани с Антон Страшимиров, от особено значение са 60-годишния юбилей на автора и 40-годишната му вдъхновена работа на книжовното поле, чествани на 27 ноември 1931 г., когато варненци изразяват своята почит към писателя, общественика и народоведа.

Афиши, писма, списъци, квитанции, вестници, телеграми – оригинални материали, свързани с честването на бележитата годишнина, са съхранени в колекциите на Регионална библиотека „Пенчо Славейков”. През тях откриваме уважението към именилия съгражданин, трескавата подготовка по организацията на неговия юбилей, честван шумно в края на ноември 1931 г. Посветен на вдъхновената работа на книжовното поле, с многото разкази, повести, романи, драми, очерци и народоведчески студии, празникът очертава мисията на Страшимиров като избраник, съдник и съвест на епохата.

В общогражданския комитет по организиране на честването се включват Варненско-Преславската митрополия, Окръжният управител, училищните инспекции и настоятелство, Търговското училище, Мъжката и Девическата гимназия, Машинното училище, Търговско-индустриалната камара, Домът на изкуствата и печата, Журналистическото дружество, Градският театър, благотворителните дружества. Секретар е уредникът на библиотеката Добрин Василев. В трескавата подготовка е обмислена всяка подробност. Комитетът прави не едно и две заседания в кабинета на уредника на библиотеката или във фойето на новостроящия се градски театър. На поканата, Антон Страшимиров отговаря по свой начин: *„Човек на моите години – и в нашата безкнижна страна – може да прибегне до бенефис... Позволено ли ми е? Имам ли моралното право? Не знам: аз често се виждах в страната си чужденец.”*

В работния график виждаме усилената кореспонденция по организацията. В отговор на писмо от комитета, председателят на Народните първоначални училища потвърждава: *„Народният учител е един от най-големите пионери за насаждане културата в страната. Той не може да остане чужд на инициативи, които целят да отдадат заслужена чест на народните дейци, като тоя за отпразнуване на 60 г. юбилей на народния писател Антон Страшимиров.”*

На 21 октомври 1931 г. е отправена молба до Варненския градски общински съвет за отпускане на парична помощ. В нея се казва: *„Господа съветници, известно ви е, че на 22 ноемрий в града ни ще се отпразнува 60-годишния юбилей на човека и писателя Антон Страшимиров, роден в града ни. Независимо от моралното удовлетворение, което този наш именит писател ще получи [...] в реда на нещата е писателят да бъде*

подкрепен за делото си и за старини от една парична помощ.”

В писмо до Министерството на Народната просвета комитетът предлага в учебните заведения във Варна да се четат произведения на автора в седмицата от 18-ти до 21-ви ноември. Организаторите призовават председателите, директорите на учрежденията и дружествата във Варна, вестниците „Варненска поща”, „Варненски новини”, „Черно море” и др., да се включат в честванията. В отговор на писмо до Директора на държавните ученически кинематографии при Министерството на народната просвета, директорът на Централния държавен ученически кинотеатър уведомява, че *„ще съдейства пред управителя на Училищното кино във Варна за уреждането на концертно утро, чистия приход от което да се предаде Вам за преpraщане на юбиляра”*.

Варненската общественост е така увлечена в подготовката на юбилея, че телеграми, писма и пощенски картички всекидневно летят към организаторите, като най-активни са: митрополит Симеон, окръжният управител Георги Даскалов, ректорът на Висшето търговско училище Цани Калянджиев, директорът на театъра Иван Янев, учители, писатели, архитекти, журналисти, художниците Христо Каварналиев и Георги Велчев, композиторът Александър Кръстев, представители на арменската, еврейската, турската общност.

В писмо на бившия училищен инспектор и по-късно кмет на Варна Иван Церов четем:

11 ноемврий 1931, Варна

От Ив. П. Церов

Уважаеми г-не Д. Василев,

По повод поканата и писмото Ви от 9 този месец под №32, изказвам своята пълна готовност и желание да участвам в почетния общограждански комитет по отпразнуване 60 г. юбилей на писателя – варненец Антон Страшимиров, както и съгласието си да се постави името ми в пригответната покана.

Всеки информира с какво ще се включи в големия празник. Т. Ф. Чипев, книжар от София, изпраща колет с 50 екземпляра книги. От държавната печатница също се получават два колета с юбилейни издания. Запазени са разписки кой колко лева предлага, какви подаръци, цветя и поздравителни адреси ще поднесе. Началникът на морската учебна част Борис Стателов известява, че ще се подари никелова статуя, изобразяваща победител, държащ лавров венец, с подобаващ надпис.

Отпечатват се и се разлепят из целия град големи афиши с тридневната програма:

„Общогражданският комитет по отпразнуване на 60-годишния юбилей на нашия съгражданин, именит и голям национален писател Антон Страшимиров поканва

варненското гражданство да засвидетелства своята почит към писателя, общественика и народоведа с масово посещение на трите юбилейни спектакъла.“

За „петък, 27 ноември, от 6 1/4 вечерта“ в зала „Съединение“ е предвидена сказка върху творчеството на писателя. В събота „точно в 8 1/4 ч. вечерта“ започва тържественото представление на „Свекърва“ в изпълнение на Общинския театър.

Телеграма:

До министъра на финансите, София. Молим наредете телеграфически освобождаване на пиесата „Свекърва“ юбилей Страшимирова.”

В неделя „от 9 1/2 ч. сутринта в театър „Ранков“ е тържественото утро. Организаторите предвиждат всички приходи от сказките, представлението и утрото да отидат в полза на юбиляря. Цените са от 3 до 34 лв., а салоните са пълни. Любопитни са всичките дребни фактури, разписки и билетчета, които се пазят в библиотеката. Разлепени са 257 броя афиши, които струват 150 лв., за гербови и пощенски марки са дадени 348 лв., за 50 плика и 3 топа хартия – 25 лв. и т. н.

Телеграма:

*Кресна 14, София, А. Страшимиров
Чакаме ви за 28-ми вечерта. Секретар на комитета Д. Василев*

На 26 ноември пристига дългоочакваният отговор:

Тръгвам утре заран, часът 7.50. Страшимиров.

Тържественото утро е открито в театър „Ранков“ от ректора на Търговската академия Цани Калянджиев и катедралния хор, ръководен от композитора Александър Кръстев, които поздравяват юбиляря с учителския химн, а Георги Велчев му подарява, от името на Дома на изкуствата, нарисувания от него портрет.

Пред варненци Антон Страшимиров изповядва: „Благодаря на провидението че съм роден в този край тъй хубав, тъй светъл, и тъй дивен“ – видяната като в сън някогашна Варна с крепостта, заобиколена с висок зид и кале, и махалите в лабиринтните улици.

Какво е последвало можем да разберем от варненските вестници – възторжени, многословни, патетични.

„Може би нашият народ е един от щастливите, защото всред несгоди, страдания, скърби, политическо и духовно робство, можал е да излъчи из себе си велики люде, които да разнасят славата му по земята. Един от малкото може би е и 60-годишния

„младеж” - писателя Антон Страшимиров.”

„Юбилеят придобива значението на един всенароден културен празник, в който се чувстват големите зигзаги на нашия народнически живот, копнежите на нашето племе по свобода и човешки правдини, мечтите му да бъде народ с културни, духовни традиции, с име на велик народ.“

„Нека всички бъдем горди, че нашето племе е родило и откърмило един велик син, който ще се вреди в редицата на носителите на човешките копнежи за мир, светлина и братство.“

Само ден след приключване на тържествата средствата за тях са прецизно пресметнати. В протокол от 30 ноември 1931 г. е записано, че изпълнителният комитет по юбилея отчита 10 511 лв. приходи и 3 656 лв. разходи. Остатъкът от 6 855 лв. се връчва на Антон Страшимиров. За отбелязване на юбилея и 40-те творчески години на писателя инициаторите за националните чествания подготвят сборник. На първите му страници са поместени думите на Страшимиров:

„Благодаря, съвременници! В живота аз не се научих да бъда гален. И ако при все това допуснах днешния ден, направих го в името на нещо, което смятам стои по-горе от личната суета. Аз вярвах, че вие ще се съберете тук, не за да погледнете моите вече помътнели очи. Аз вярвам, че вие сте се събрали днес, тъй много тук, за да зачетете онова, над което помътняхха моите очи – да зачетете българската вдъхновена книга. И днес, върховен ден от моя живот, аз ще повиша тон, за да хвърля към вековете напред въззив: Да бъде и пребъде българската вдъхновена книга!“

Писателят, активен член на новоосновения Съюз на читателите в България, посещава отново Варна през 1932 г. като гост на варненския клон, с председател уредника на библиотеката – Добрин Василев, и изнася поредица сказки.

Днес името на Антон Страшимиров носят ОУ „Антон Страшимиров”, улица, дори автобусна спирка. През 1972 г., след откриването на училището, паметникът на Антон Страшимиров е преместен в училищния двор. Дълги години съществува дискусия къде е била родната къща на Антон Страшимиров, както и за създаване в дома на ул. „Цар Асен” на литературен музей на Варна, градът така обичан от Страшимиров...

Предговор

Сборникът „Като да е сън“ е посветен на 150-годишнината от рождението на Антон Страшимиров и излиза в годината, когато Регионална библиотека „Пенчо Славейков“ – Варна чества 140 години от основаването си. Изданието обединява историята на институцията и мястото на нейното създаване – многоликата Варна – третият по големина град в България и най-големият по родното ни Черноморие, с емблематичната и противоречива личност на българския писател, драматург, публицист и общественик – Антон Страшимиров. Варна е и неговото родно място, отправната точка, уютният дом, в който расте и се развива корелативната двойка „писател – книга“, чиито извечни параметри съвсем естествено резонират в библиотеката – сакралната обител на търсеция знание, информация, съприкосновение със словото и съпреживяване на мисли, времена, епохи.

Основната цел на изданието е да представи автора в досег с неговите лични спомени и възжеления през погледа на четяща Варна. Стремещт е да се провокира интерес към Антон Страшимиров сред обществеността, като отдадем почит на неговия живот и дело чрез представянето му по един нетрадиционен начин, обективизиран чрез неговите лични спомени и тези на съвременниците му, неповлиян от субективни анализи и оценки.

Хронологичната рамка на сборника се определя от варненския биографичен период на писателя, моментите от детството, описани в спомените му, до честването на неговата 60-годишнина през 1931 г. от варненската общественост. Сборникът е с хрестоматиен характер, представящ нормализираните текстове и фототипните изображения на документи и публикации от и за Антон Страшимиров. Включена е и една интересна статия от Тони Николов, посветена на 150-годишнината на писателя, публикувана с любезното съдействие на нейния автор.

Съдържанието е структурирано в три основни раздела, съпроводени от увод, предговор, хронологични акценти от живота на Антон Страшимиров от неговия варненски период и справочен апарат. Текстът в съответните части е разпределен еднотипно с придружаващ илюстративен материал и бележки с пояснителен характер за факти, хора и места, свързани с автора и неговото творчество. Трите основни раздела са: „Страшимиров и Варна“, „Варна и Страшимиров“ и „Варненският юбилей“. Включват лични документи, публикации във варненския периодичен печат с нормализиран текст, съгласно съвременната правописна норма, статии от сборници и монографични издания. Съдържанието е илюстрирано с богат визуален материал – снимки, заставки на книги и периодични издания, за да се представи в съвременна цялост и пълнота варненския

период от живота на Антон Страшимиров. Всеки раздел е фактологично надграден от съставителите на сборника с кратка биографична визитка за личности, свързани със Страшимиров. Основните части са тематично обособени с отделна вътрешна титулна страница с графични портрети на писателя и селектиран цитат - посвещаващ лайтмотив за съответния раздел.

Страшимиров е роден на брега на морето, но морската стихия не е основен фокус в литературата и драматургията му. Неговата лична варненска морска история откриваме предимно в автобиографичните записки, на които е посветен първият раздел на сборника – „Страшимиров и Варна”. Тук са включени статиите „Някогашна Варна”, „Моето коляно”, „Като да е сън”, „Първи стъпки”, „Една идея”, части от авторските спомени за процеса на създаване на неговите произведения – „Т-о”, „Пустинник”, „Рамадан бегови сарай”, „Сенки”. Текстовата част е обогатена с животописни биографични акценти за важни за Страшимиров личности – Димитър Станчев, Божил Райнов, Коста Ранков, първата му учителка – Милана Патоева, Отон Иванов, Иван Церов, неговите братя – Димитър и Тодор Страшимирови. Основната гледна точка за представяне на фактите, събитията и личностите в първия раздел е тази на Антон Страшимиров. Авторовият наратив разкрива неговите начални житейски и творчески стъпки във Варна, споменът ни връща в края на XIX-то столетие, като пресътворява образа на града през личната биография, в досег със семейството и рода на писателя.

Вторият раздел – „Варна и Страшимиров”, представя гледната точка на другите за автора чрез документи и публикации. Включени са статиите „Прошката”, „Смях и сълза”, „Беседите на г. А. Страшимиров”, „Антон Страшимиров”, поместени във вестниците „Варненски кореняк”, „Варненска поща” и „Виделина”. Добрин Василев споделя своите лични впечатления за писателя, публикувани във възпоменателен лист за годишнина от кончината му. Тук са спомените на племенницата му – Надя Страшимирова, и на директора на Варненския театър - Иван Янев, за гостуването на театър „Смях и сълзи”, когато негов директор е Антон Страшимиров. Част от раздела са и животописните биографични бележки за племенника му Страшимир Бричевски, Иван Янев, Коста Евстатиев, направил достойно на българския читател драмата „Вампир”, която издава за първи път във Варна през 1902 г. Приносен момент от съставителите на сборника е установяването на точния адрес на родната къща на Страшимиров, поместен в „Прошката”.

Третият раздел – „Варненският юбилей”, съдържа материали за общоградското честване на 60-годишнината на Антон Страшимиров във Варна, организирано в края на ноември 1931 г. Тук са включени архивни документи на комитета за провеждане на събитието. Намират място поканите, афишите, писмата, телеграмите, поздравителните адреси и картичките от Министерството на народната просвета, Централния държавен

ученически кинотеатър, митрополит Симеон, окръжния управител Георги Даскалов, ректора на Висшето търговско училище - Цани Калянджиев, директора на театъра – Иван Янев, учители, писатели, архитекти, журналисти, художниците Христо Каварналиев и Георги Велчев, композитора Александър Кръстев, представители на арменската, еврейската, турската общност. Всички те са автентичното свидетелство за времето, събитието и сложната, изградена от противоречия, личност на Антон Страшимиров, получила уважението и високата оценка както на своето съвремие, така и днес.

В края на изданието е обособен именен показалец, който разширява аспекта на търсене и улеснява ползвателите в издирването на конкретна информация за лицата, включени в него. Част от справочния апарат на сборника са и бележките под линия за факти и събития, топоними, пояснения на редки и остарели лексикални форми, думи и изрази, на употребените съкращения. Стремешът е да се улесни разчитането на архаичния език и стил.

Основните източници за съставянето на сборника са Варненската дигитална библиотека, реферативни бази данни, традиционни и електронни каталози, текущата национална библиография, тематични и отраслови библиографски справочници, прикнижни и пристатийни цитирания, описания de viso на монографии, статии от научни сборници и периодични издания. Приложеният илюстративен материал е от дигиталните колекции на Регионална библиотека „Пенчо Славейков” – Варна, достояние и на Европейската дигитална библиотека – Европеана, от фондовете на Териториална дирекция „Държавен архив” – Варна, Драматичен театър „Стоян Бъчваров” – Варна, Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий”, Етнографски музей – Варна, личната колекция на Борислав Петров.

Изданието е с препоръчителен характер и се надяваме да е от полза на всички, изкушени от тематичната област и с интерес към живота и творчеството на емблематичния за българската литература и драматургия Антон Страшимиров.

Страшимиров и българските противоречия

Днес малцина познават прозата на Антон Страшимиров, а още по-малък е броят на тези, които са чели знаменития му роман „Роби“ (1929–1930 г.), нищо че „македонските страсти“ тресат из основи и днешното българско общество. Пиесите му („Вампир“ или „Свежърва“) от време на време изникват на театралните афиши, а голямото му „народоведско наследство“ и публицистиката му на практика не са събрани и не са преиздавани никога. Антон Страшимиров (1872–1937) си остава сред „големите непознати“ в българската култура - автор, който още приживе е бил наричан „Гражданина“ (според д-р Асен Златаров) и сравняван по значимост с Вазов, Пенчо Славейков или Яворов. Критикът Йордан Бадев го определя като „натура, преживяла дълбоко превратностите на съдбата и най-огнените вихрушки в живота на българския дух“. А друг от съвременниците му ни е оставил следния негов портрет: „Антон Страшимиров, едър, винаги с черна шапка, с малко наведена глава, с тъмна брада, с болно свити устни и полупритворени очи, загледани колкото навътре, толкова и към света, почти винаги сам, без радостна усмивка на лицето. Скръбният образ не само на Страшимиров, но и на нашия писател, тъжен като видението на Христа, който броди по земята и никъде не намира утеха“ (Цветан Петков). Портретирането е доста романтично, разбира се, но все пак загатва облика на един доблестен писател, който близо половин век се бори с неправдите, насилието и показното патриотарство на родна почва. Страшимиров винаги е демонстрирал органичното си отвращение към „фелдфебелите на българската бюрокрация“. От 1900 г. не приема никаква държавна служба, прехранвайки се единствено от литературните си трудове, което му носи финансови страдания, но и „гордо самочувствие“. Не се бои да напуска лагера на своите съмишленици, щом се разочарова от деянията им. Бил е народник и анархист, яростен противник на Стамболов, сетне негов все по-почтителен биограф; преследван е за обида на особата на княз Фердинанд, но преосмисля позицията си след балканските войни. Върл критик е на дружбашкия режим на Стамболийски, но именно неговото писателско перо най-остро заклеява септемврийските кланета през 1923 г. А сетне, разочарован от „левите среди“, не се поколебава да напише, че „предните кадри на многочислената комунистическа партия най-много съдействаха на новата власт“. Дали това не обяснява и следното му изповедно роптание: „Нараняван отвсякъде и от всички, аз често се виждах в страната си чужденец. В какво се провиних, Господи? Не възлязох ли на връх Шипка и не развях ли знамето на дедите? Или избягах аз? И няма бягам?“. Не, Страшимиров не бяга дори в най-трудните времена на войни и междуособици. Воден от убеждението, че „човешкият род е лес; плоди се с векове. Но

дойде ли дърварят, започва да сече... А войната е неизбежният дървар, който един ден пристига, размахал своята брадва“. Страшимиров е винаги на поста си, търсейки как „с перото си да излезе пред своите съвременници, без да избяга от дълбоката болка в душите им“. Така се раждат и народоведските му книги като „Войни и освобождение“ (1916), „Книга за българите“ (1918) или „Палач и злодей“ (1924). В тях той сякаш напразно издирва „формулата на българското разобщение“. И все се пита: кое всъщност сплотява петте основни етнически групи в страната (шопи, мизийци, тракийци, македонци и рупци)? Шопите, смята той, са престорено прости, но вътрешно упорити и алчни за земя, нехайни и бавни. Мизийците са сдържани хора, добри земеделци, но доста по-тайни. Тракийците са буйни южняци, свадливи и все налитат на нож. Македонците са планинци, шумни и самохвалци, с ярко изразен спекулативен дух, затова дават огромен брой политически и културни дейци на България. Рупците (странджанци и родопчани) са смес между северните и южните българи. Най-дисциплинираните, в които има и най-малко байганьовщина. Резултатът, пише Антон Страшимиров, е кипяща, нервна и неспокойна смес от български противоречия. И преди, че и до ден днешен.

Тони Николов
Култура, брой 6, юни 2022

Варненски животопис

- 1966 г.** — 1 май 1966 г. във Варна е открит паметник на А. Страшимиров с автор Иван Ковачев.
- 1937 г.** — 7 декември 1937 г. във Виена умира Антон Страшимиров.
- 1933 г.** — А. Страшимиров изнася поредица сказки, като член на Съюза на читателите по покана на варненския му клон.
- 1931 г.** — 22 ноември 1931 г. във Варна се провежда тържествен юбилей по случай 60-годишнината на писателя.
- 1907 г.** — 24 февруари 1907 г. във Варна, за пръв път в България, се играе комедията „Свекърва“, написана в Швейцария и спечелила конкурс за откриване на Народния театър. Антон Страшимиров участва с още две пиеси, като „Свекърва“ е подписана с името на съпругата му. Това предизвиква недоволство и затова премиерата на комедията е във Варна.
- 1902 г.** — Издава драмата „Вампир“ във Варна. На 9 декември същата година Антон Страшимиров предлага на Община Варна да изготви, на български и френски – пътеводител на българския черноморски бряг, но помощта не му била отпусната поради липса на средства, макар да била призната целта за похвална.
- 1896 г.** — Първи опит за роман. Опечатва в сп. „Български преглед“ части от „В мъгла“, който е с биографични елементи от живота му във Варна.
- 1890 г.** — Учител в с. Яйла, Варненско. Преживяванията тук му помагат за написването на разказите „Дулчев“ и „Пустинник“.
- 1886 г.** — Бяга от родния дом. След завръщането си през 1887 г. предприема голямо двадесетдневно пътуване из България, което му служи като основа за драмата „Вампир“.
- 1872 г.** — 15 юни 1872 г. Роден във Варна, Османска империя. В ранна детска възраст остава сирак. Живее при чичо си.

Страшимиров и Варна

Благодаря на провидението, че съм роден в
този край, тъй хубав, тъй светъл, и тъй дивен!

Из „Български черноморски бряг”

А. Страшимиров

Портрет за пощенска картичка, издадена във връзка с 60-годишния юбилей
на А. Страшимиров. Художник Дечко Узунов

Някогашна Варна

Варненски кореняк, VII, No 14, 1 февр. 1937, с. 2

До освобождението на България Варна беше крепост т. е. заобиколена бе с „кале“: висок каменен зид и зад него ров. По тоя зид имаше няколко крепостни ъгли „табии“. Най-североизточната – „Ялдъз-табия“ – („Звездна“) бе срещу досущ малката тогава морска градина. В тази „табия“ имаше винаги арабска военна музика, която бе прочута: стичаше се мало – голямо да я слуша.

Крепостният зид обхващаше не само стария град, но и новата му част – „Ени махле“, и слизаше далеч зад турската държавна болница, до самата стара железнична гара, където също имаше голяма „табия“. По крепостната стена се редяха само няколко великолепни железни порти, които се пазеха от войници, а ноця се заключваха.

Турското средище на града беше „Мусалла“. Тя не бе по-обширна от сегашната стъгда със същото име. Но колко живописна беше някогашната „Мусалла“! Две стволести и клонати тополи засенчваха старинна чешма с два буйни чучура. До чешмата стоеше мряморна „Мусалла“ – просната голяма мряморна плоча върху две каменни колони. На нея турците опяваха своите по-видни покойници – предаваха ги на аллаха – „мус-аллах“, от където се беше създало и названието на стъгдата.

Ени-куле табия, 1878 г. (гравюра)

Мусала чешма, 1845 г. (гравюра)

Ул. „Преславска“. Вдясно – хотел „Преслав“

Под клонатите тополи се редяха низки маси с дървени столчета: тук бейовете сърбаха кафета, смучеха наргели – „кефуваха“. И по „рамазан“ пак тук осъмваха с зурли и тъпани. Също и байряма си празнуваха тук, като устройваха тук в самата стъгда и „гюрюш“ т. е. „борби на пехливани“.

По източния ъгъл на стъгдата мястото на послешния хотел „Преслав“ – бяха „аджемите“ – низки дюгени на персийци, с понаведени „джамлъци“, които откриваха ками и ножове с окрасени дръжки. А ъгълът към сегашното „арменско кафене“ се заемаше от „ахтари“ първични дрогерии.

Завоевателите – турци трябва да са били изненадани, когато са превзели Варна: те са заварили тук население, което говори езика им, макар да не е мохамеданско. И са проявили завоевателска мъдрост: северната по-голяма част на града те са предоставили на това заварено население – гагаузите. А сами са заели южната част на града – към пристанището и езерото. Това деление се отразило много строго: турските лозя, техните излети и разходки бяха на юг, към „Каваците“, западно от Галата (и по днешната градска част „Сес-севмез“): Така цялата северна половина на града и всичките лозя край морето и под рида на Франга бяха предоставени на гагаузите.

Тяхното средище беше „Чингене-пазар“ – не голяма стъгда под „**Карабатака**“. В нея имаше полицейски участък от малка каменна сграда, при също така каменна чешма. Навярно, тази стъгда беше наречена „Чингене пазар“, защото гагаузите не се

отдаваха на търговия – те бяха лозари и хамали на пристанището, – та бакалите и търговците в тяхното средище бяха обикновено пришелци от юг, предимно гърци-островитяни, които продаваха стоките си с голям шум.

Но „Чингене пазар“ имаше своята красота: тук бяха не само кръчмите с най-хубавите вина и ракии, но и от тук почваха две наведени на изток улици, които откриваха морето.

А търговското средище, на някогашната Варна беше „Балък-пазар“: тук бяха „кевгир-мазите“ със складове на стоки; тук бяха сарафите и големите търговски кантори. Търговците на изтока – арменците се чувствуваха в християнските части на града: те бяха комай на вред праматарите.¹ Но в „Балък-пазар“ господствуваха евреите и гърците. На изток от това търговско средище беше същинската гръцка махала в града. Но повечето гърци бяха пришелци – и то от по-ново време. Трябва да се приеме, че и в Варна е станало това, което е съдба на населението ни по долното течение на Марица: то е бягало с руските войски в южна Русия и мястото му е заемано от гръцки колонии из бреговете на Мряморно море и Егея. В „Сборник от народни песни на Бесарабските българи“, записани и издадени от покойния запасен полковник **Янков**,² има и варненска песен. Двете ѝ третини

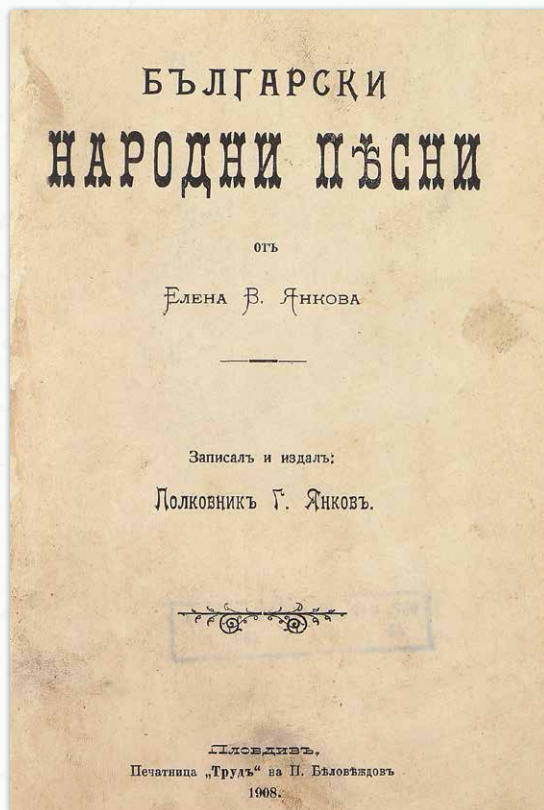
¹ Амбулантен търговец (гр.).

² Георги Николаев Янков е опълченец – поборник, български офицер, полковник, юрист. Участник е в Руско-турската война.

Янков, Георги Николаев. Български народни песни от Елена В. Янкова / Записал Г. Янков. - Пловдив, 1908. - 264 с.

Андон Недялков

– Карабатак е роден е в с. Куюджик (Дебрене). Член е на Варненската българска община от 1872 г., църковен настоятел е на българската църква преди Освобождението, възрожденски деец, активен участник в обществено-политическия живот на града. До Освобождението кръчмата на Карабатака на ул. „27 юли“ е средище на българите във Варна и убежище за революционерите.

Полк. Г. Янков

са на български, а последната – на турски, Птичка донесе писмо на варненци. Събират се първенците, повикват си учителя и той чете: зло предстои на града, той ще бъде „ударен“ от русите. Така и става: градът бива бомбардиран от русите. Последната турска трети́на на песента свършва: „Балък – пазарънда чок зиян олду“.³ Очевидно, тази песен в Бесарабия се пее от варненски изселници – българи и гагаузи. Ето, мястото на това изселено население е заела придошлата гръцка колония.

³ А. Страшимиров вероятно бърка. В книгата текстът на песента гласи: „Чатал чушмя чок зял олду“ (Чатал чешма е разрушена).

. Ой ва вәзи, варналийци!
Който има стәра майка,
Да дүма да са надүма, —
Москов Варна ша прѣвземе“.
Дор издүма Пѣпов Иван,
Пѣпов Иван даскалчето,
Заечәха топоветѣ,
Загърмѣха тѣнки пушки
Задрънчәха остри саби;
Писнали сж варналийци:
Алләх, алләх, Варна яндж,
Варна яндж дѣорт кешедѣ }¹⁾
Чатал чушмя чок зян олду.

Варненски емигранти въ Болградъ прѣятъ тази пѣсень и оплакватъ Варна. Старцитѣ и бабитѣ помнятъ лично прѣвземането и съепиването ѣ прѣзь 1828 год.

¹⁾ Яндж = пламна; дѣортъ кешедѣ — отъ четири страни; чаталъ чушмя, ибъроитно часть отъ градъте; чокъ зянь — много вреда; олду — стана.

Из „Варна“ песен
от „Български народни песни
от Елена В. Янкова“

Моето коляно¹

Варненски кореняк, VIII, No 7, 1 ян.1938, с. 2-4; No 8, 15 ян. 1938, с. 2-3

Роден съм през 1872 г. във Варна. Баща ми е от Гул. баня² в Разлог. Дядо ми, майстор Никола,³ зидал черкви из Серско, където го убили турци. Той оставил двама синове и две дъщери. Най-възрастният от синовете се викал Калеш, а по него идел баща ми, който се зовял Христоско. Калеш бил дърводелец, ходел с дълги коси, свирел на цафара и макар да бил сгоден за своя съседка, помамил се по една помакия, та е трябвало да бяга от злите разложки потурнаци. Тези тогава нарочили баща ми: стреляли му да го убият. Така и тате напуснал родния край.

Двамата братя се събрали преко планини във Варна. Те трябва да са знаели вече кое що от българската история, защото тук моят чичо отворил дограмаджийница и си поставил царска фирма. А тате променил само кръстното си име от Христоско - на Тодор. Инък Георги Калоянов и Тодор Николов не криели, че са родни братя. Разликата във фирмите се дължала на разликите в характерите: чичо ми бил сприхав човек и голям фантаст, та хората го нарекли Чибрица, а баща ми, като хрисим бил прякоросван Босилко.⁴

Братята се поселили в дома на варненския лозар Демир, който е мой дядо по майка. Той е от Яси-тепе, старопланинско село по левия бряг на Камчия и се зовял Желяз Драгнев. Яси-тепе е оазисче от стари българи сред заселени тука малоазийски турци. Жителите били ловци на мечки и вълци по девствените лесове на Лонгоза. Трябва да са били те и нещо повече, защото селото помни редица свои бегълци във Варна: те се гонили и убивали с туците. Дядо ми е един от тях: убил турчин и се скрил в лозарската част на Варна, като превел на турски българското име.

¹ Споменът е написан през 1918 г. в Костенец. Публикуван е за пръв път в Ученическа мисъл, I, 1919, N 2-3, с. 3-9, а също и под загл. „Чичо” в диптиха „Из детството” в Антология. – София : Държ. п-ца, 1922. - с. 640 и като „Детство” във Виделина, I, N 3, 21 ноем. 1931, с. 3.

² Дн. с. Баня, Благоевград.

³ Родът на Страшимирови води началото си от преселника от Мелнишко Ради Бояджиев и неговия син Алекса. Прадядо им Никола и баща им Тодор Цеклеови са майстори строители. Тодор Цеклеов бил женен за Пена от с. Добриница и, след като остава вдовица, на децата и започнали да казват Христоско и Калеш Пенини (Ячков, Атанас. Баня – древна, млада, вечна / Атанас Ячков. – София : Симолини 92, 2015. – 540 с.).

⁴ Според Петко Китипов (ДА-Варна, Ф. 113), А. Страшимиров се е записал във Варненската мъжка гимназия през 1887 г. като Антон Тодоров Босилков. Така се е подписал и на снимка, която подарил на Михаил Киров Шивачев, основател на Варненското дружество „Капка”.

Гроздобер край Варна

Пристанище Варна, 1895 г. (фотогр. Карл Албрехт)

мои първи братовчеди, които и след освобождението бягаха да служат в Гърция и се връщаха с евзонски фустанели.⁵ Лозарската част на Варна беше изцяло гагаузка, и в това море от похристиянчени някога, но досущ непросветени кумани, се топяха, като случайни капки, всички български отпръски.

⁵ Фустанела е традиционна мъжка пола, носена през втората половина на XVIII век и първата половина на XIX век – на територията на съвременна Гърция. Евзони са членове на елитни леки пехотни и планински части на гръцката армия.

Демир се оженил тук за разградчанката Иванка, която ми е баба по майка. И нейната челяд ще да е избягала в големия пристанищен град от турска беда. Дължи се, може би на отпечатъка от кървави деяния обстоятелството, че баба Иванка имаше по-стара сестра, която аз запомних като снажна, приведена старица да проси, вечно пияна из града. Инък самата своя баба запомних с добро: от нея научих класическите български поздрави и благопожелания, както и „Отче наш“ на славянски. У дома, както по лелите и вуйковците ми не се говореше български, макар че както двете ми лели, така и техните възрастни дъщери бяха задомени за македонски българи, които осядваха във Варна като зидари и бичкиджии. Не беше такъв случаят с децата от вуйковците ми: те бяха досущ погагаузени и ставаха фанатични гръкомани: аз запомних

Турската власт не се чувствуваше сред волните гагаузи, които ходеха с големи ножове на пояс, пиеха много и вършеха безумства. Бащината ми къща – двуетажна, построена от сами него – беше в дъното на сляпа уличка.⁶ Около нас се живееше като в малка тъмна република. Лозята се отгледваха от старите мъже – гагаузи и от гагаузките, а младите работеха на „скелята”, товареха и разтоварваха параходи. Така в избите имаше много вино, а големите сравнително надници от „скелята” позволяваха на младите гагаузи да изреждат по цели седмици къщите си с цариградски латерни на чело и с големи къочешки кърпи през рамо. Когато те не правеха това – опиваха се мъртвешки по избите, или играеха на кумар – на орехи и на ашици, - обикновено по слепите улички. Гагаузките търпяха всичко това, защото бяха по своему покорни на мъжете си. Ако мъжът не се е прибрал през нощта, гагаузката считаше за свой дълг да обходи в тъмни зори съседните изби, да го намери и да го прибере. Ако той, прекалил много, и се опираше, тя го влачеше по земята, не рядко го „тимареше” с юмруци и си го прибираше. Но после, щом той изтрезнееше, тя пак понасяше досущ покорно неговите псувни и ритници. По женската част, гагаузите бяха хрисими хора. И това като че ли беше не поради строги нрави, а от добродушие, та че и от това, дето те прахосваха всичките си сили по веселия, игри и побоища. Алкохолици комай нямаше, макар да пиеха и жените. И не бяха отмъстителни тези хора никак. Запили се бяха еднъж в кръчма другари, играят развалена българска ръченица, „кърпи-ламаджа”, свири им изгубена в пискюли голяма латерна, поставена на стол, а ние – всички махленски деца – сме се начугулили на прозорците, да гледаме. И ето, дойде нов „ахпап” на заиграните. Мълчелив – още махмурен – той почна да пие на тяхната маса. Дошлият трябва да беше голям играч: заиграните припираха, да развее и той кърпа. Но човекът пиеше и махмурно мълчеше. Тогава единият от играещите го задърпа, и защото мълчаливият не мръдваше, тоя го зашлеви така, че бузата му пламна. И продължи пак да играе. А когато латерната млъкна, зашлевеният се изправи пред тоя, който го зашлеви, заповяда му да стои мирно и като му каза „то така се удря”, завъртя му такъв плесник, че виновният се повали на земята като сноп и от носът му протече струя кръв.

*Гагаузи в традиционни носии.
(фотогр. Карл Албрехт)*

⁶ За мястото на родната къща на А. Страшимиров вж бележка под линия № 2 на стр. 64.

Ченгене пазар, около 1899 г.

ул. „27-и юли“

И нищо не се случи повече. На следния ден видях същите тези двама мъже, минаха по улицата, хванати ръка за ръка като момичета.

И все пак у гагаузите всяко веселие се свършваше най-често с разиграни ножове – с мушкания и убийства. Съседът ни Манол се запил с другия ни съсед Анещи в кръчмата на Чакъра, и почнали да се надумват. Манол се побарал в пояса и казал на Анещи „тю, забравил съм си ножа в къщи, а то бих те научил“. Анещи му отвърнал: „иди си го вземи, аз ще те чакам“. Тогавя Манол си взел ножа от къщи, повърнал се при Чакъра и убил Анещи, който го спокойно чакал. А всичко това беше така, защото лозарската половина на Варна бе наистина една малка тъмна република. Властта нищо не узнаваше от деянията тук: провинените изчезваха из „комшулуците“ на лабиринтните улици и се прехвърляха през морето по четирите страни на света. Нашата сляпа уличка беше гнездо на игрите с орехи и ашици. По онова време майките не позволяваха деца да играят тези игри; те бяха достойние на възрастните мъже. А играеха едновременно по 15–20 души. И когато се скарваха, блясваше във всяка ръка нож. Тъй като в нашата уличка никога не бе се мярвала каква да е власт – скараните буйни мъже биха се избивали, ако не се явяваха гагаузките: те развъртяваха своите дълги шалвари и с кобилици биеха този, който пръв ръгнесе някого, и разгонваха сбесените мъже.

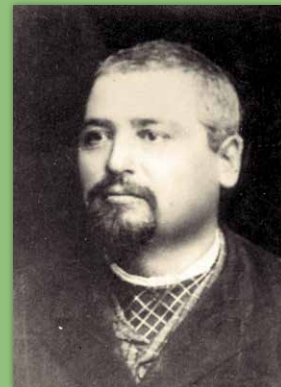
Ето, в такъв свят се бях родил и расъл. Българите наричаха „арнаутин“ всеки македонец. Прочие, ние в махалата си бяхме „арнаути“. Но не само това ни делеше от тях: гагаузите бяха предпазливи към нас и въобще се бояха от злите българи. Те бяха наплашени даже от моя кротък баща, когото прекоросваха Босилек. Тате се явил във Варна,

при чича ни, с чета зидари, на които е бил майстор. Той ще да е обиколил много области с тази си чета, защото владееше комай всички говорими езици в Турция – включително арабски и цигански. И все пак във Варна го запомнили като девствен планинец: не употребявал никакви спиртни питиета и от първата чаша ракия, която го придумали да изпие, заболял. С време обаче, той навил на привичките в моряшкия град, спечелил пари, построил си дом, накупил лозя и накрай отворил кръчма с дълбоки винарски изби и с постройки за варене на ракия. Тогавя го причакали една нощ неколцина гагаузи в нашата уличка за да го оберат. Но кроткият божем планинец прострелял двамина от тях на земята, а ножовете изпочупил и ги захвърлил по ниския покрив на нашия съсед Дякоглу. На утрото махалата се стекла да огледва мястото на нощните подвизи, а мама, която почувствувала славата на мъжа си, прибрала потрошените ножове и ги беше очувала в едно съндъче, та ни ги показваше, когато порастнахме.

И въобще, ние у дома гледахме извисоко на гагаузите. По едно време за колар и копач на лозята имаме стар негър. Той беше грамаден човек, а се боеше от тате, като от турски паша. Вечер негърът заемаше къта при голямото огнище на „ашивито“, и ние, децата насядвахме около него, да го слушаме. Той ни разказваше на хубав турски език безкрайни арабски приказки тъй фантастични, каквито са ония от Хиляда и една нощ. Една от тези много дълги приказки - за седем братя и един човекоядец, който притежава огромен чудотворен елмаз – аз помня и сега: в ранните стихотворски години бях възпроизвел тази приказка в многосрични ямбови строфи.

*

Когато русите минаха Дунава, във Варна изведнъж стана страшно. Аз бях почнал вече да ходя на училище – така ми се струва – и една заран в черковния двор,

Димитър Станчев е роден през 1847 г. в гр. Шумен, в семейството на занаятчий. Учи във взаимно и класно училище. Ненавършил 16 години - все още ученик, Димитър Станчев се записва в четата на Хаджи Димитър и Стефан Караджа, но не е приет, заради възрастта. Впоследствие става куриер на революционната организация, разпространява възвания, вестници и други агитационни материали, кореспондент е на Каравеловия в-к „Независимост“. От 1864 до 1868 г. Димитър Станчев е учител и революционен деец в гр. Мачин, Северна Добруджа. Учителства и в Каспичан 1869-1870 г., във Варна 1870-1872 г., в с. Юшенлии (Ботево) 1872 -1875 г., където създава революционна група и неделно училище за възрастни. Участва в Учителския събор в Шумен през 1873 г. След Освобождението работи като учител във Варна и Провадия. Сътрудничи на в-к „Македония“, сп. „Читалище“ и в-к „Напредък“. Умира през 1905 г. във Варна.

където беше и нашето училище, видях трупа на убит български свещеник⁷ във волска кола, а при него група българи. Утешавах учителя ни **Димитър Станчев**, парижки възпитаник, който плачеше с глас. След това ние стояхме вече затворени в къщи, а тате спеше по съседските тавани. Сега в нашата сляпа уличка се присламираха и други българи: група котленски кехаи, прибегнали тук от Добруджа, и още - разложките братя Щереви, които ние до тогава не познавахме, а пък били първи братовчеди на тате и живеели в Добрич. По това време градът се изпълни с черкези, които бидоха настанени по християнските къщи. Тъй като по техните деца върлуваше едрата шарка, жените в махлата се разбуниха и аз видях мама да води голяма група гагаузки: те биеха с цепеници и кобилици черкезите досущ лудо, поваляха ги окървавени. Отърча властта и веднага бяха дигнати от нашата махла всичките черкезки семейства. А после съседите прекоросваха мама „Луда Петруша“.

Голямо събитие беше влизането на русите във Варна. Аз тогава узнах, че съм имал и чича. Казаха, че той, моят чича, който не знам защо се викал Георги Страшимира, а другите го прякоросвали Чибрица бил слязъл тайно във Варна и тъкмо когато последният турски патраул е трябвало да отключи грамадните железни порти на крепостта, тогава от невидело се явил из града на бял ат Чибрицата, отнел от „манафите“ градските ключове и сам отключил крепостта на русите. Това беше чудото на деня и аз горях от нетърпение да видя този мой дивен чича. Но при устроеното тържествено посрещане на русите, мен насмал не оставиха в къщи при мама, която – не знам защо – също не биваше да иде на посрещането. Разбира се, аз дигнах такъв писък, че сам тате ме поведе за ръка, а по нас се нанизаха батю и двете ми каки. Но мама остана в къщи възбудено зла, току се опитва да пее. Тя много обичаше да пее – моята майка.

На посрещането българите се бяха струпали пред своята черквица. Но все пак те бяха налице. А зад тях стоеше неизброима тълпа от гагаузи, ерменци, евреи и гърци. Няма никога да забравя безкрайната върволица, която се заниза по неширокия пазар – върволица от гигантски коне и над тях тънки ездници, изгубени в гора от пики.

И по едно време от тази фантастична върволица се отдели ездник твърде дребен, с червено като рак лице и с побелели мустаки и коси. Той бил моят чича! Дребничкият човек на грамаден кон се прекръсти, после се ръкува с някои от посрещачите българи и отмина. Той не се обърна към тате и не погледна към нас, но това не ме очуди, - така трябваше да е, може би: ние бяхме много мънички, а чичо ми беше казак с припасана сабя, с много ордени и възлязъл високо на невиджано едрият кон.

Вечерта на този ден мама ни изми, облече ни и пристегна: тате щеше да ни води при

⁷ Няма известни сведения за убит във Варна български свещеник по време на Руско-турската война.

чича. Мен пак не ме удиви, че мама оставаше в къщи: навярно, така трябваше.

Поведе ни баща ни с фенерче из кривулящите тесни улички на гръцката махла, в която аз още не бях стъпвал. И до сега ми са пред очи начупените в оная нощ сенки на старинни стени и на прилепените о тях къщурки, кърпени през последните столетия. Най-последе влязохме в тъмен двор, поехме покрити дъсчени стълби и се озовахме в широка с нисък таван стая. Тя беше с много и от разен стил мебели, които аз после в живота добре опознах. Те били работени от самия ми чича, когато той е бил дограмаджия в града. Това не ще е било много отдавна, но аз бях само шест годишно дете и навярно, затова не знаех че съм имал чича.

Широката стая с многото мебели, в която влязохме, се осветляваше от троен светилник, поставен на кръгла маса, при която беше чичо. Той се хранеше: дъвчеше храната си много бавно и още по-бавно се движеше около кръглата маса, - види се, така се хранеха някъде по света големците, към които аз в душата си причислявах моя чичо.

Когато влязохме, ние се спряхме зад татка си, който поздрави чича ни с „добър вечер” и с „добре дошъл”, но без да му подаде ръка. Чичо не се отдели от своята маса, не дигаше очи, да ни погледне, обмислюваше сякаш нещо и после сухо каза: „дал Бог добро”. И като помълча още малко, додаде: „седнете”.

Ние насядахме: тате при вратата, сестрите ни - до него, после – батю, а близо до масата седнах аз, най-малкият. Не знам, как дойде, та се наредихме така; може би възрастните търсеха да са по-близо до вратата. Те трябваше да знаят нещо, което аз не подозирах.

Настъпи мъртво мълчание. Чичо продължаваше да дъвчи бавно храната си и все тъй бавно се движеше около кръглата маса. Когато той биваше гърбом към мене, аз го не чувствах като чичо, но когато си откриваше лицето, загледвах се в него с любов. Не че той приличаше на тате, - наопаки, неговото лице беше малко, обло, съвсем червено, а тате имаше правилна, дори четвъртита долна челюст, която правеше лицето му голямо; при това тате беше по плещест и твърде меснат, та сочеше по-едър. Не, чичо не приличаше на тате и аз го гледах с любов само, бях обаян от него още през деня, когато го видях на грамадната казашка катана със сабя и ордени, които той носеше и сега. Аз бях тъй обаян от всичко това, че и след хиляди години бих си го представил само такъв, какъвто го видях тогава.

Ние седяхме, мълчанието продължаваше и аз почнах да съзнавам, че става нещо лошо. Най-последе тате въздъхна и каза: „да си ходим деца”. После той хвърли към чича едвам чуто промълвяне: „сбогом бате” и напусна стаята. Занизахме се по него и ние – сестрите, батю и аз. Едвам сега чичо ни се отдели от масата и аз усетих пръстите му на дясната си буза. Нещо ми парна от това и хукнах на вълн. На връщане всички мълчеха и мен ми се доплака.

След това посещение при чича ни, у дома не ставаше дума за него. А и дълго после никъде не се споменуваше нищо за чича: навярно той беше отминал с войските към Одрин.

Когато се свърши войната, тате се записа в милицията – първата българска войска. Той ходеше на „талим“ и ние узнахме, че ги „командарял“ чичо. Сега баща ни беше много, много весел; навярно двамата братя вече си говореха – помирили се бяха, може би, - какво разбирахме ние? Но у нас, в къщи не ставаше дума за това. И през ония дни аз не виждах чича, нито имах желание да го видя.

Скоро после дойде неочакваното: тате заболя от синята пъпка и в три дни умря. Той беше голям смешник, моят татко: дошли баби да му баят, а той се навел от миндеря, на който лежеше, видял нещо и ги изпъдил – казал им, че били без гащи... А ден преди да умре, ходил на дюгения си, прегледал винарската изба и пял пирински песни. - Мама обаче трагична: тя усетила смъртта още преди заболяването на тате, и сама гонеше с камъни кукумявките от съседните кумини, защото пищяха злоещо. А когато повиканият лекар намери, че тате вече е безнадежден, мама изгуби ума, облече се набързо и изчезна на някъде. Аз съм запомнил каква беше тя, когато се върна: мъртво бледа, хапи си устните, тръшка се о земята и пищи тъй, че събра жените от цялата сляпа уличка. Излезе, че мама ходила при чича ни, но той я изпъдил, като и казал: „от тебе ще търся брата си“.

Мама е била първом годеница на моя чича. Готвели се вече за сватба, когато се случило следното. - На турския байрам един исполин негър повалил в празничните борби първите турски пехливани. И никой не се наемал вече да му излезе. Тогава пламнал моят сприхав чича: той ще му излезе. Негърът бил исполин, чичо ми при него сочал дете, и хората дълго се мъчили да го вразумят, само дядо ми по майка Демир, го раздумвал, но буйният фантаст не зел от думи, - излязъл на негъра. А тоя без да гледа на страшното царско име, с което се бил окичил моя чичо, дигнал го високо над главата си и го запратил, като топка, сред колото от хиляден народ. Било срам и смях, християните се разбягали, а вечерта в дома на лозаря Демир имало плач и клетви: годеницата – майка ми, която била първа хороводка в махлата, не искала да види вече опозорения си годеник.

И го върнала. Чичо се преместил в друга къща, но оставил на брата си да живее в дома на лозаря Демир. Смятал е, види се пак да навестява къщата и лека - полека да омекчи опърничавата си годеница. А от всичко туй последвало това, косто сме ние: един ден баща ми дигнал сватба с годеницата на своя брат.... То било буря: сприхавият и влюбен чичо организираше чета от възмутени българи в града и нападнал дома на лозаря Демир, за да отвлече годеницата си. Тогава страната на младоженците зели всички гагаузи и гагаузки в махлата. И се разгорил война: а моите родители могли да

се венчаят само под опеката на табор низами, които цяла седмица обсаждали махлата и пазили дома на Демира.

Не току тъй смуцавам духа на покойните си родители. Искам да оповестя най-силното от детските си спомени. - На татевото погребение чичо не дойде. Ние тогава плакахме толкова много – почувствувахме се изведнъж съвсем сами в света, - а чичо, който ни беше най-близкият след него, не се вести при нас. Но още на следния ден той се яви в къщи с някакви хора и описа всичко, всичко. Мама се затвори с нас долу в ашивото и никъде не излезе; нито тя, нито ние видяхме в лице чича си. Аз после разбрах, след години, защо чичо е бързал да опише всичко наше; мама скоро прежали татя, повтори и ние останахме на негови ръце. Но тогава, на утрото след татевото погребение, аз се боях от чича и го мразех. А на съботата мама ни събуди в зори, пристегна ни и ни поведе към гробищата. Тя се припя от далеч, та и ние по нея. Но когато наближихме пресния гроб на баща си, ние онемяхме един след друг – сковахме се и онемяхме: на него лежеше човек и гласно ридаше. Това беше чича ни, ние го познахме по казашката куртка. Разплаканото лице на мама просия, тя ни направи знак с пръст на уста, та и ние след нея потръгнахме на пръсти към татевия гроб. Обаче скоро чичо се стресна, загледа ни отчаяно, като човек, на когото е разбулена най-заветната тайна, и скочи на нозе с печално глух и треперлив стон. После стисна с две ръце главата си и избяга.

Стара Варна

Като да е сън (Спомени на варненец)

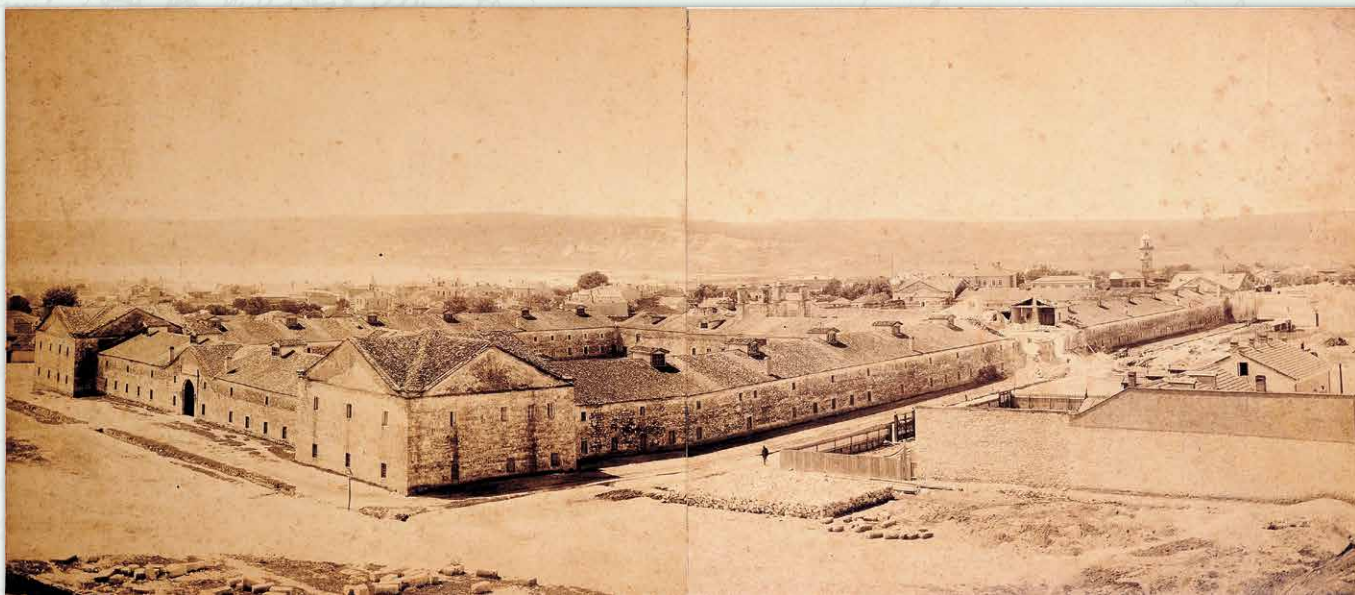
Варненски кореняк, VII, N 12, 1 ян. 1937, с. 2-3

Дълга разкривена сляпа улица, която от средата се разширява, а в дъното, пред нашата къща, е тясна. Татко е сам строил дома си, по пирински образец: двуетажна паянтова сграда, на юг широчка и надвесена над мъничек двор, а на север тясна, с наведен балкон към дъното на сляпата уличка. Нашето дворче на изток се ограждаше с нисък „дувар“ от „керпичи“, през които се гледаше обширният двор на Дякоолу с високи черничев дървета, и с хубава градина – лехи от лалета и зюмбюли. Имаше в тоя двор и кичести овощни дръвчета, между които бе екзотичният „фърнап“ с големи бодли и с дребни и вкусни плодове. Те се препоръчваха против кашлица, но не успяваха да узреят: ние, малолетните палавчета в махлата, ги изпапвахме още зелени. Същото ставаше и с двете смокви в тоя двор на Дякоолу, плодовете на които бяха наистина сладки, щом малко омекваха. В тоя двор имаше и своенравен кладенец: през пролетта водите му се издигаха до отвора и клокочеха, а през лятото спадаха дълбоко и служеха за изстудяване на дини. Имаше още нещо знаменито в двора на Дякоолу: стволест бъз, клоните на който стърчаха като дълги бодли, защото ние, палавците ги чупехме, щом узреяха дините, и правехме „патлаци“: стреляхме, с патрони от динени кори. Какво удоволствие беше: натискаме бавно шомполът на „патлака“, най-послед той „гръмне“ и патронът от динена кора олуча дънерът на голямата черница.

Едно тясно „сокаче“ водеше от нашето дворче към южните ни съседи – арменци. Те живееха по-затворено, бяха богати, арменецът беше „праматарин“¹. Но аз успях да прониквам в техния двор. Той беше ограден с високи зидове, а самата градина имаше „пармаклъци“ (стобор от редица тънки дъски). Аз прониквах в тоя двор не само за многото хубави цветя в градината му, а и за живото цвете в него – дъщерята на арменца. Тя вече момуваше, беше 15-16 годишна, а имаше такива цветисти бузи, че в махлата говореха, те били „панжар“². Не знаех какво значеше „панжар“, но знам, че хубавата арменка ме галеше много – мен 5 годишен Ромео, и аз еднъж казах на майка ѝ, че когато порастна ще се ожения за Майрям. После цялата махала ми се смееше за това, но мен не ми беше до смях.

¹ Амбулантен търговец, (гр.).

² Червено цвекло, преносен смисъл зачервен (тур.).

Старите турски казарми

Висок дъсчен стобор делеше нашето дворче от Парушеви на запад. У тези хора нямаше градина, защото имаха крави. Къщата беше обширна: ред ниски паянтови стаи, които свършваха с висока, пак паянтова, двуетажна къща. Низките стаи Парушеви даваха под наем, а сами живееха в високата къща. Майката на Парушеви – пословична в махлата скъперница – говореше български, но децата бяха погагаузчени. Под високата къща на Парушеви имаше подземно „сокаче”, което извеждаше в обширен двор с много къщурки. В едни от тях живееха „Саркизови” (арменци), а в други – млад турчин с булата си. С тази бедна була се случи тежко злополучие: отишла еднаж там, където и царят ходи пеш, а гнилите дъски се срутили и булата почнала да пици. Турчинът не бил у дома си, отърчали арменките, но нали са жени, също почнали да пицят, та дошел мъж-арменец и спасил булата. Уви, щом турчинът узнал, какво е станало, веднага натирил булата си, защото арменецът ѝ видял лицето, когато я спасявал... Кога ще да е било това? Останало ми е в паметта като лош спомен.

На север от нас се откриваше навесен изглед. Дъното на сляпата улица, току под нашето наведено балконче, беше вечно зелена бара, по която ние пуцахме книжни лодки. Тази бара допираше висок стобор само от черни тръни, в които гъмжеха ята врабчета. Как се не мъчехме да ги ловим! И с лепилни пръчки, и с керемидени „капани”... Но нищо

Стара Варна

не помагаше! Нали врабчетата се увираха и в самите ни нозе тук, та бяха станали по-хитри от нас.

Зад стобора от тръне се откриваше дълъг двор на най-голямата двуетажна къща по нашата сляпа уличка: старинна постройка с обширен чардак, зад който се редяха тъмни стаи. Тази къща току менеше стопаните си. По едно време тя бе купена от гръцко семейство – първото и последно в нашата част на града. Скоро, обаче, се откри нещо неочаквано: бащата в това семейство бил... габровец! Взели го като невръстно дете варненски гърци, употребявали го за слуга, до като порастнал, после го оженили за гръцко момиче и го причислили към своя народ. И с право, разбира се: бедният габровец беше забравил майчиния си език! Но, види се, старопланинският ек не е бил заглушен в сърдцето и душата му. Освобождението на България заварил погърчения габровец със син – левент момък. И в „елинското“ семейство избухнала война. Левентът-син се тъкмям да отплува за Елада, там да служи войник, а бащата отсякъл: „в българската войска ще служиш – вулгарос иши (българин си)“. Ето тази семейна свада беше в своя

разгар, когато гръцката челяд се яви в нашата тясна уличка. Грамадната къща от начало кънтеше от викове и кръсъци. А после почнаха и побоища: синът и майката биеха немилостиво бедния габровец, който се беше отметнал от гърцизма си. Всичко това се свърши много трагично: една заран видяхме стария габровец да виси на греда сред обширния чардак на дома си: самообесил се...

Някога мястото на днешната девическа гимназия и на квартала южно от нея се заемаше от безкрайна турска казарма „Къшла”. Тази казарма делеше новата част на града „Ени махле” от стария град. Частта „Ени махле” беше заселен изцяло с кримските татари, изгонени от Русия. Нашата сляпа улица беше в стария град недалеч от казармите. И аз в най-ранното си детинство слушах по цели дни турските войнишки тръби. Но те не са оставили нищо в душата ми. А не беше така с бученето на морето. Слушах страшния вой и на сън. А навремени, когато той ставаше ужасен, събуждах се усмихнат, протягах се самovolно и шепнех: „Брей, че бучи! Това се вика море! Така го обичам”!

Разбира се, това бяха само сънни възторзи. Когато за пръв път се откъснах от родния бряг – за цели 5 месеци! - та на връщане спрях на „Дикили-ташлар”,³ погледнах далечното необятно синьо огледало, и заплаках като дете. Наистина, не мога да си представя, как може да не се обича морето, напр. заран при изгрев, или на обяд – разиграно в тиха сласт или пък вечер при лунна нощ когато то е влюбено и е тъй любимо, както може да бъде само от родените на брега му.

Побити камъни. Пощенска картичка

³ Побити камъни, природен феномен край Варна.

Първи стъпки

Без любов животът е една отвратителна безсъдържателност : Непознатият Антон Страшимиров
/ Състав. Асен Георгиев . - София : Нац. библ. Св. св. Кирил и Методий, 2015. - 278 с.

Автобиографични бележки

Според едно кръщелно свидетелство, издадено през 1880 г., аз съм роден през месец юни 1872 г. във Варна от баща Тодор Николов и майка Петруна Демирева. Когато в III отделение описваха годините ни, учителят ми повърна кръщелното свидетелство с поръка да кажа на майка си (баща ми вече се беше поминал), че годините ни се описват не за да ни земат войници, та нямало защо да ми крие възрастта. Трябва да съм изглеждал тогава по-стар, което отговаря на болничавото ми и мъчително детство. До петата си година съм страдал от рахитизъм: обрасъл в косми, влачил съм се заднем, та ме обували в полукожени гащички. Къщата ни беше в дъното на сляпа уличка, която извеждаше на фурна. Миризмите от последната са ме привличали и това е щяло да ми коства живота: аз съм се възправил за пръв път на нозете си пред тази фурна и изненаданите ми сестри хукнали да обадят на мама, а в това време прегазила ме е кола.

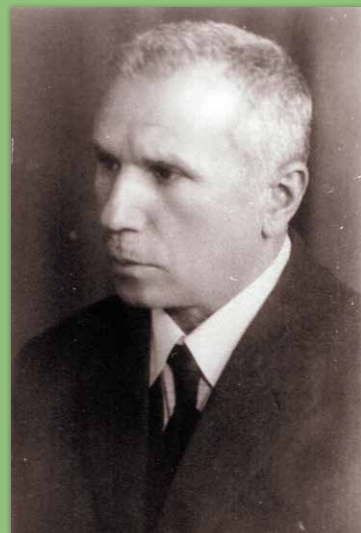
[От титулната страница номерацията на страниците в ръкописа скача на 16.]¹

¹ Бележките в курсив са от съставителите на Без любов животът е една отвратителна безсъдържателност, София, 2015.

Димитър Страшимиров е роден на 20 декември 1868 г. във Варна. Завършва гимназия във Велико Търново, следва немска и славянска филология и история в Берн и завършва с докторат по литературни науки. Директор на училищата в Сяр, Пловдив и София. Учител е в Разград и Солун.

Активен деец и председател на Пловдивското дружество на Македоно-одринската организация. За периода 1927 – 1929 г. е директор на Народния театър, а през 1930 – 1935 г. заместник-директор на Народната библиотека. Редактор е на сп. „Съвременник“ (1889 – 1890). Допринася за развитието на архивното и библиотечното дело. Народен представител в V Велико Народно събрание и на XV Народно събрание.

Публицист, автор на голям брой студии и статии, публикувани в „Българска сбирка“, „Мисъл“, „Искра“ и др. Издава „Архив на Възраждането“. Сред по-важните му изследвания са „История на Априлското въстание“ в три тома, „Любен Каравелов“, „Васил Левски. Живот, дела, извори“. Автор е на стихосбирката „Южни сонети“, на романа „Сред мрака“, на драмата „Врази“. Умира в София на 2 март 1939 г.

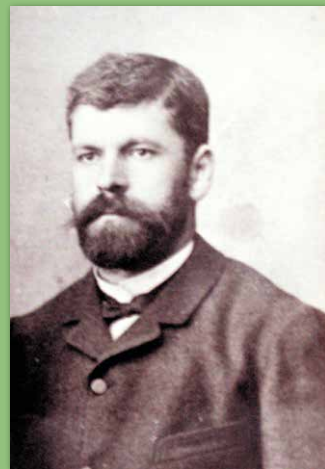
III [Така е в ръкописа.]

Покойният ми баща беше грамотен и говореше почти всички познати в Турция езици, дори цигански: учил ги е, навярно, при своите зидарски странствания с деда ни из Серско. Той ще да е помагал на сестрите и брат ми в първите им школки години. Аз не знам кога съм усвоил четенето. Помня се веднага след Освобождението в една набъкана с деца училищна стая. Изпитваше ни котленецът, училищен инспектор, **Божил Райнов**, за да ни разделят на отделения по познания. Че това беше Божил Райнов, аз запомних, защото за пръв път виждах човек да пише с лява ръка. Той извади от джоба си вестник и караше всекиго да прочита по два-три реда. Оказа се – за изненада на самия мен, - че аз прочетох редовете най-добре. И ме определиха за ученик от второ отделение. Трябва да съм бил по това време вече старо² дете.

² В смисъл голям.

Божил Райнов е роден на 21 юли 1857 г. в Котел. Завършва богословие в Одеса и Киев. Учи литература в Лиеж, Белгия. Завръща се в България и учителства в Котел, Русе, Силистра и Варна. За кратко е окръжен управител в Шумен и Кюстендил. От 1881 до 1883 г. е директор на Солунската българска мъжка гимназия.

Член е на Либералната партия и от 1890 до 1893 г. е народен представител в VI ОНС. От 1914 до 1928 г. е последователно директор на Държавната печатница, на Българската кооперативна банка и учител по литература в Графическото училище при Държавната печатница. Учител, просветен деец, журналист, преводач, общественик. Съдейства творчеството на основоположника на Английския литературен ренесанс - Уилям Шекспир да стане достояние на българския читател, благодарение на „Шекспир в разкази за деца“ от 1881 г., отпечатана в първата варненска печатница, собственост на Рашко Илиев Блъсков, и трагедията „Цимбелин“, отпечатана в същата печатница и издадена отново през 1902 г., под редакцията на Божил Райнов с „прибавление на един историко-критичен етюд и 107 обяснителни бележки“ – нещо, почти непознато като метод на работа в издателската дейност до този момент. Под редакцията на Божил Райнов и обединени в поредицата „Театрална библиотека“ излизат: „Хамлет“ – 1896 г., издадена още два пъти във Варна до 1912 г., „Макбет“ – 1896 г., „Отело“ – 1896 г. – първото издание е отново във Варна, през 1890 г. в превод от руски на А. Петров Николаев и отпечатана в печатницата на Л. Нитче, „Крал Лир“ – 1897 г., „Антоний и Клеопатра“ – 1897 г., „Кориолан“ – 1897 г., „Юлий Цезар“ – 1897 г., „Ромео и Жулиета“ – 1897 г., „Венецианският търговец“ – 1900 г., „Крал Ричард“ – 1902 г. и „Тимон Атински“ – 1902 г. – единствено издание до 1944 г. Жак Ескенази определя тази библиотечна поредица на Божил Райнов в гр. Варна като „явление в издателската практика“. (ЕСКЕНАЗИ, Жак. Преводна художествена литература в България (1878-1944) : Издатели, издания, класификация / Жак Ескенази. // Изв. на НБКМ, Т. XXI (XXVII). С., 1993, 335-336)

Божил Райнов е високо ценен и като публицист. Той е сред основателите и редакторите на в-к „Народно съзнание“ от 1887 г. Редактира „Вестник за политика и книжевност“, в-к „Сила“ (1898 - 1899) и в-к „Свободен гражданин“ (1896 - 1902). Пише в сп. „Пролет“ (1922). Използва псевдонима Разбуйна. Умира на 6 януари 1946 г. в София.

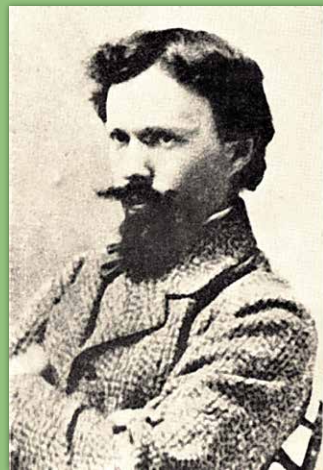
Веднага след смъртта на баща ни мама побърза да омъжи голямата ни сестра Пенка, която тогава беше само 16-годишна. Тя разказва сега, че съм бил еднъж у нея, младоженката, и сме стояли пред портите на къщата, която зет ни – един пловдивчанин – беше наел в съседство с бащината ми кръчма. Тази къща гледаше срещу триетажния дом на Манолови – най-високата сграда тогава във Варна. На втория етаж живееха самите хазаи. Те имаха дъщеря, връстница на сестра ми. Аз съм се заглеждал по момичето, което стояло на прозореца, и дълбоко съм въздишал. Моята сестра пригалила мен, сирака, и ме запитала, защо съм тъй дълбоко въздъхнал. Тя твърди, че съм отговорил: „Да съм възрастен, бих се оженил за Евгения..” Трябва да съм бил вече старо дете! Наистина имало е в случая и асоциация на идеи: омъжила се сестра ми – да съм възрастен, бих се оженил и аз. Обаче разказваната от сестра ми въздишка в случая ме подсеца, оная Евгения, която остана стара мома, ми харесваше и много години след това...

Моята майка, която омъжи невръстната си дъщеря, още същата година сама отиде за втори мъж – далеч в Каварна. Тогава чича ми ѝ отне всичко бащино, като направи да се отметнат от нея моите сестри и брат ми. С мама останах аз и новороденото ми братче, което се доби веднага след смъртта на баща ми и носи неговото име. Каварна е на пустинен полукръг около дълбок дол. Тогава градът беше цял изгорен през войната, та можеше още по-малко да ми допадне. Морето от тук не се вижда – хоризонти са пустинната добруджанска степ. И аз скоро заболях от носталгия по роден кът. Тя се усили, когато един ден в училището се яви училищният инспектор и се оказа, че той е братовчедът

Тодор Страшимиров е роден на 28 февруари 1880 г. във Варна. Като ученик се включва в социалистическото движение. През 1898-1900 г. е учител в с. Каябейкьой (с. Камен бряг, Добрич). През 1903 г. става член на БРСДП. Заради участие в освиркването на княз Фердинанд I през 1907 г. е изключен от университета и завършва право в Швейцария. От 1910 г. е адвокат във Варна. След Първата световна война е общински съветник. Арестуван е от режима на Александър Цанков няколко дни преди началото на Септемврийското въстание. През ноември 1923 г. е освободен, тъй като е избран за народен представител. От трибуната на Народното събрание разобличава репресиите на режима спрямо опозицията и интелигенцията.

На 17 февруари 1925 г. Тодор Страшимиров е застрелян на улица „Сердика“ в София. Убиецът успява да избяга и остава неразкрит. Атенатът, заедно с убийството на друг комунистически депутат, е извършен от дейци на Вътрешната македонска революционна организация дни след убийството на професор Никола Милев от просъветски дейци на македонското движение.

Автор е на пътеписа „През Одрин към Чаталджа“, 1913 и сборника с разкази „Съдът е на съвещание“, 1920 г.

на покойния ми баща, разложенеца Никола Щерев,³ който през войната се беше крил у дома във Варна. Той ме погали и това преля чашата: аз се явих при мама с рев да си ходим във Варна. А и в нейната душа ставаше нещо, защото тя зачести сред люта зима да снове с нас до Варна и назад, докато най-последно – още същата година – махна ръка на втория си мъж, та останахме във Варна при омъжената ми сестра в бащиния ни дом. Но от тези лутания сред зима аз заболях тежко и на следната година, пак във второ отделение, се видях най-хилавото дете в училище. Сега децата продължаваха преживяната война: във всяко отделение те бяха разделени и воюваха помежду си. Стоях настрани само аз – хилав и отчужден пришелец от Каварна. Еднъж синът на брадваря⁴ от нашата махала, Иванчо, ме спъна, аз се разсърдих, сборичкахме се и го метнах. Тъй като бях хилав, а Иванчо едро дете, казаха, че не се хваща първото боричкане, та се сборихме повторно и аз пак метнах Иванча. Тогава единият от двата лагера в отделението ме взе и скоро аз бях вожд във войните. А това беше моя стихия: почвах вече да се проявявам като сприхав и фантазьор.

В трето отделение вече живеях в дома на чича⁵ си с неженената си сестра и бате си. Не помня кога и как е станало това. Прислужваше ни баба Ивана, търновка, някогашна владишка прислужница, която неизвестно по какво завещание беше минала за такава

Kavarna. — D'après les dessins du docteur Quoy.

Каварна, 19 в.

Първо българско училище във Варна.
(худ. Урания Папазова)

³ Никола Щерев е син на сестрата на бащата на А. Страшимиров (Ячков, Атанас. Баян – древна, млада, вечна / Атанас Ячков. – София : Симолини 92, 2015. – 540 с.).

⁴ Вероятно става въпрос за брадваря Пейко Пенев, в чиято къща е отворено първото българско училище в града на 12 август 1860 г.

⁵ На ул. „Саидова“ (дн. „Стефан Стамболов“).

Ул. „Саидова“ (худ. Индржих Кноб)

на моя чичо – побелял ерген. Той живееше – и остана до късната си смърт тъй – на казашка нога: неизменна синя куртка, също такава фуражка и лъскави чизми; храни се сам и прав на кръгла маса; има си жребец, неизменно жребец, който яха само 5-6 пъти на годината. Човекът беше руски военен пенсионер, държеше – колкото и той да има занятие – бащината ни кръчма и имаше винаги най-стари вина, защото малцина посещаваха кръчмата му: той гонеше мющериите си, щом те се напиваха, дори ги биеше. Истинското занятие на моя чичо беше друго: той снабдя-

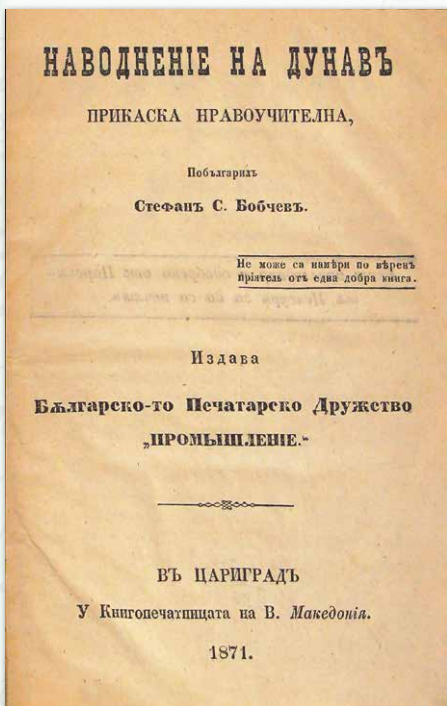
ваше черквите с руски книги, със свещенически одежди, с кръстове и пр. Но в къщата му всичко говореше само за преживяната освободителна война: саби, пушки, щикове и картини. За чест на моя чичо трябва да се признае, между последните нямаше ни една от тъй популярните по онова време литографични блудкавости. Георги Страшимиров се отличаваше с интелект и вкус! Но за това образът на цар Освободител в тази къща беше култ: на първо място висеше портретът – биография на този образ. То беше картина, в която и чертите, и сенките бяха ситно писмо – т. е. ръкописна биография на боготворения император.

В трето отделение учителят ни беше алкохолик. Той практикуваше пръчката посвоему: за една грешка в ударението при славянско четене – една пръчка, за две – четири, за три – осем и т. н. Тъй като още от второ отделение бях вожд, стегнах се да не греша, за да запазя достойнството си. И станах първи ученик в отделението. Алкохоликът учител ме обикна, та когато го изпъдиха още преди годината, аз опълчих цялото отделение в негова полза. Но това не му помогна. След години една вечер намерих тоя мой учител да лежи пред една кръчма окъсан и овонел, безпомощен и го отведох у дома му, като се мъчех да му напомня кой съм. Уви, нищо не помнеше – само презрително вторачваше мътни очи в мен – филантропа.

Между това моят батю беше вече в класовете, у дома се събираха негови другари, пееха, свиреха на флейта и четяха книги. Аз вече надзърнувах в тях, но не разбирах нищо:

те бяха руски. Между тях обаче ми попадна и българска „Протопей пропорщчик”,⁶ аз я изгълтах на един дъх и на утрото – помня зимен ден – разказах я на съучениците си при сбора в училището. Преди тази година четох „Иванко, убиецът на Асеня”,⁷ Блъсковите⁸ повести и един разказ „Наводнение по Дунава”,⁹ който по-късно в четвърто отделение ми пакостно послужи.

У дома в дружба с възрастни ученици и без майчини ласки (нашият чича успя съвсем да ни откъсне от мама и от омъжената ми сестра), а в училище първи ученик... аз се възгордявах, без да се усещам и вече капризничех царски с другарите си: разсърдвах им се за нищо, карах ги дълго да ме молят, преди да ги простя, дори помня случай, едногo заставих да ми целуне ръка... Тази опасна струнка в душата ми се особено разрасна в четвърто отделение, когато пое обучаването ни екзалтираната стара учителка **Патоева**.

*Наводнение на Дунав : приказка правоучителна / побългарил **Стефан С. Бобчев** ; издава Българското печатарско дружество „Промышление“ в Цариград, 1871. – 48 с.*

⁶ Протопей Пряпорщик от тридесетте царства : Приказка / Прев. от рус. Хр. Генов. - Русе : Изд. прев., 1883 (Русе : скоропеч. печ. на в. Славянин). - 40 с. ; 25 см.

⁷ Драма от Васил Друмев.

⁸ Илия Блъсков – български писател, автор на повестите „Изгубена Станка” и „Злочеста Кръстинка”.

⁹ Побългарена от Стефан Бобчев версия на „Наводнението на Рейн” от Кристоф фон Шмид.

Милана Патоева е родена във Велико Търново. Жени се за шуменеца Николчо Патоев, ученик на Сава Доброплодни, един от създателите на читалището в Шумен, участва в първия български оркестър на Михай Шафран. Автор е на драмата „Изгарянето на Търновската библиотека”, издадена във Варна през 1884 г., 14 години след смъртта му. Милана Патоева учителства до 1892 г. Настоятел е на Варненско женско благотворително дружество „Надежда”. Умира през 1909 г. във Варна.

Стефан Бобчев е български юрист, публицист и политик от Народната партия. Роден е на 2 февруари 1853 г. в Елена. Един от инициаторите за създаване на Висше училище (Софийския университет) в София след Освобождението. Основател и първи ректор на Свободния университет за политически и стопански науки (дн. УНСС). През 1871 г. издава в Цариград „Наводнение на Дунава“, побългарена версия на „Наводнението на Рейн“ от Кристоф фон Шмид. Умира на 8 септември 1940 г. в София.

Тя се залови да ни приготвя за писатели и ни задаваше свободни домашни упражнения – да „съчиняваме“. И аз възпроизведох посвоему разказа „Наводнение по Дунава“, който бях чел в трето отделение. Учителката ни не ще е знаела оригинала. Тя повръщаше тетрадките ни вечер, когато ни разпращаше. Екзалтираната жена задържа моя разказ най-после и когато останахме насаме, тури ръка на главата ми и ми каза тържествено: „Ти, мое дете, ще станеш велик син на България“. Би трепнало от това и по-заспало дете, а аз хукнах по стълбите лудо, катурнах се, щях да се убия. А долу плеснах едного от по-настойчивите ми другарчета. Той непременно искаше да узнае какво особено ми е казала учителката, та съм полудял от радост. И аз го плеснах олимпийски. Скоро после не знам колко стана това, но един ден се видях досущ изолиран в отделението: разсърдиха ми се всички деца! Това още не бе нищо, разбира се. Но обединеното стадо самосъзна силата си и общата омраза против мен започна да се излива в подигравателни писания на черната дъска. Те бяха анонимни тези писания, защото аз още бях страшен. Макар възнисък още, даже дребен, но мен се удаваше да проявявам в моменти на избухване престъпна дързост и почти феноменална физическа сила. Където ме познаваха из града, прякоросваха ме „беляджи Андон“. Помня знаменателни два случая. У дома шетат, пратили ме на чешмата с газена тенекия да донесе вода, пък обяд е и аз бързам за игрите в училището. А на чешмата белобрад турчин земаше аптез. Бих могъл тук да се похваля, че не бях дори в помишленията си лош и уличник. Тоя турчин обаче наистина се миеше много бавно! Кротко му казах, че бързам за училище, та ако може да побърза и той. Старецът ме изгледа изкриво и продължи да се мие все тъй бавно. Той бил самият притежател на чешмата: на свои средства я построил и я издържал. Но аз не можех да зная това и повторих молбата си към стареца. Той обаче пак не даде ухо: изми си ръцете, устата, лицето, а после сне емениите

Стара Варна (худ. Индржих Кноб) – Дере махла чешма на ул. „Саидова“ (Мичев, Иван. Старите чешми на Варна : Описания от XVII-XX век / Иван Мичев. - Варна : Зограф, [2004]. - 174 с.)

А. Страшимиров като ученик, 1888 г.

от нозете си, събу си чорапите и започна да мие един по един пръстите на краката си, които имаха седефено чисти нокти. Така аз се убедих най-последно, че турчинът върши всичко туй напук! И реших да действам: хванах го с олимпийска надменност из отзад, отместих го с всичките си сили, макар и внимателно, и без вече да го гледам поставих тенекията да се пълни. Но изведнъж на темето ми се стовари чувствителен удар – емениите. Старецът се беше разярил! Не помнех как е станало, но казваха: изтръгнал съм закованата дървена дръжка на тенекията си (дълго стояха белезите по насечените ми от това шепи) и съм заудрял стареца. Насреща беше турско кафене, хората наскачали. Но нали турците бяха още плахи, та само отвлекли стареца. А мене предоставили на стеклите се махленки – ерменки и гагаузкини. Обаче никоя от тях не е могла да припари край мен: барикадирал съм се в ъгъла на чешмата и съм ги замервал с камъни. Отърча най-последно моя батю и ме отведе вкъщи. Той ме наби хубаво, но това аз забравих, когато узнах, че старецът турчин беше самият стопанин на чешмата. Аа, изгорях от срам! И до

Коста Ранков е роден през 1865 г. в гр. Провадия. Завършва педагогическото училище в Шумен. Учи право във Виена. През 1882 г. се установява във Варна. Работи като учител и съдебен пристав. Ранков е сред основателите на акционерните дружества „Сила“ и „Галата“. Редактор е на в-к „Свободен гражданин“, орган на Варненското либерално бюро, и в-к „Свободен глас“. Народен представител е в Х Обикновено Народно събрание. Председател е на Варненската търговско-индустриална камара. Два пъти е кмет на Варна. По време на мандатите му са построени множество обществени сгради, паметници, разширена е водопроводната мрежа и електрификацията в града. Открити са неделни и вечерни училища, финансира ученически трапезарии и сиропиталища. Коста Ранков построява салон във Варна, известен като кино-театър „Лада“, кино „Ранков“, кино „Република“. През 1942 г. е удостоен със званието „Почетен гражданин на Варна“. След 1944 г. е обявен за „враг на народа“ и е изселен. Умира през 1953 г. в Толбухин (дн. Добрич).

днес чувствам тази история като най-лош спомен от детството си. Друг случай, след който ми извадили прякора „беладжията“, е по-невинен. Бях на турския байрам, имаше много деца и войници, които въртяха, вършиха пиянко и едяха мухалеби. Едно 14 – 15-годишно бейско чедо пийнало, блъскаше се сред децата и ги плескаше незлобливо по голите вратове. Но християнчетата се обиждаха: ние бяхме вече господстващото племе! Никой обаче не дръзваше да се опре на турчето: то беше пияно и с нож на пояса. Аз трябва много да съм се наежил, защото едно от децата каза на турчето: „пляскаш мене, че съм малък, я закачи тоз“ - и ме посочи. Пийналото бейско чедо, добродушно весело, дойде зад мен и ме плесна по врата. Аз го грабнах с всичка сила и така го тръшнах о земята, че ниско подстриганата му глава цъфна – бликна кръв... Войниците ме понесоха на ръце с ура – трябва да съм бил чувствително по-дребен от бейчето.

Така за опълченото срещу мен ученическо стадо в четвърто отделение аз бях страшен и децата ми гавреха анонимно – с писания, писани на черната дъска. Но аз издебнах едного от тях и го налегнах. Тогава се втурна върху ми цялото отделение. Съвсем се разярих: сипех безразсъдни удари, дигна се писък и вой, хукнах навън, повалих още други от противниците си и по стълбите блъснах и пресрещналия ме учител на трето отделение – сегашния варненски първенец **Коста Ранков** – и изхвъркнах на улицата. Изненаданите от събитието учители анкетирани веднага отделението и за срам на добрата ни стара учителка Патоева, установили, че нейният пръв ученик е кръвно мразен от всички деца. Аз се скитах по околните улици като стръвно мече, намерих по едно време захвърлена дръжка на страшен ятаган, изтрих я в тежката си ръка и почувствах се още по-смел с

това оръжие, върнах се смело в училището. Нашите бяха в час, цареше мъртва тишина, аз влязох надут и си седнах на мястото, като на дело гледах всички, а не виждах никого. След урока учителката повика със записчици и другите учители, та се почна общо назидане, от което разбрах, че е имало предварително и обща анкета. С каква мрачна подозрителност ме измъчваха от глава до пети другите учители! Това беше много обидно. А бедната моя стара учителка не смееше да спре поглед на мен, тя се сраamese от случката в отделението ѝ и това ме огорчи.

Все пак годината свърших с небивало за времето си свидетелство: имах по всичко „отлично“. Изолиран от детските игри, аз вече много четях: почти всичко, което намирах в книгите на своя батю. (Тогава бяха почнали вече да излизат български книги). А раздаването на свидетелствата ставаше публично, моето мина през много ръце, накарнената ми от детските вражди суетност пак се раздуха, отидох си вкъщи тържествуващ и подадох „златното свидетелство“ на моя батю. Той го прегледа презрително, после се разсмя и го хвърли през прозореца. Но батю каза: „Ти не си учил за бележки и за свидетелства, а за себе си“. И „златното“ свидетелство остана захвърлено на двора: моят батю тогава беше за мен най-големият авторитет на света!

Чичо държеше двуетажната къща на един грък, който се беше обесил на стълбите ѝ.

Милко Железов

Железов (рождено име *Милтиад Желязов*) е български офицер, полковник, командир на бреговата охрана на Варна (1912 – 1918). Роден е на 4 ноември 1872 г. във Варна. Завършва гимназиалното си образование в родния си град с пълно отличие, а

след това – Военното на Негово Величество училище – също с отличие и специалност – артилерист. Служи в Шуменския крепостен батальон, бреговата батарея и 5-и артилерийски полк. В периода 1904 – 1906 г. той се обучава във Висшата артилерийска школа в Санкт Петербург с две специалности – крепостна и брегова артилерия. Тук той изобретява първия в историята на артилерията изчислителен прибор, за което получава от руския император награда – орден „Св. Ана“ III степен.

В България той е първият организатор на бреговата артилерийска защита на морската ни граница. На 6 октомври 1912 г. с точния огън на командваните от него батареи осуетява опита на турска ескадра да унищожи пристанище Варна.

По време на Междусъюзническата война Железов отива като доброволец командир на артилерийско отделение и воюва в района на Видин срещу сръбската армия, където получава и първия орден „За храброст“.

В началото на Първата световна война Железов е командир на Бреговата артилерийска група батареи в състава на ВМС и Варненския укрепен пункт. Като такъв, в началото на войната, той получава бойна задача – да открие незабавно огън по всеки противников кораб, навлязъл в далекобойността на батареите му. На 14 октомври 1915 г. голямата руска ескадра от

22 бойни кораба и морска авиация от разстояние 15,2 км с 60 оръдейни цеви обстрелват обекти около и в пристанище Варна. Далекобойността на неговите батареи, поради грешки в доставката и конструкцията на оръдията, е до 10 км. Той няма друг изход освен да мълчи. Това било изтълкувано като добронамерена проява към руснаците. Дворецът го сменя от длъжност и го праща като командир на поделение в 5-и артилерийски полк край Разград.

Скоро той се включва във война за освобождаване на Добруджа. Отличава се с героизъм в Тутраканската епопея. Неговото отделение с две батареи удържа напора на превъзходящ го противник, като разбива румънци, руснаци и сърби. По време на сражението на командния пункт при Железов е и княз Борис, който, възхитен от уменията му, го повишава в звание подполковник и го представя за орден „За храброст“. В края на войната Железов е повишен в чин полковник и получава третия си орден „За храброст“. Върнат е за командир на вече осакатената Брегова артилерийска група в почти напълно обезоръжен флот.

На 1 февруари 1921 г., след 51 години служба, участие в 3 войни, награждаван с 10 ордена и медали, полк. Железов подава рапорт и преминава в пенсия. По-късно е съден от Народния съд и екстрадиран от Варна. Впоследствие е реабилитиран. Умира на 28 октомври 1955 г. във Варна.

Човекът беше търговец, фалирал и се обесил. Аз спях на софичката до самото място, където се беше той обесил. И когато се събуждах заран, виждах строшените от него пармакльци¹⁰ на стълбата: гъркът е много ритал, докато се удуши. А когато денем лежах на софичката и четях безразборно книги, спирах по око на строшените пармакльци. И мислех за самообесения гърк.

Нито книгите обаче, нито трагедията на човешкия живот, разиграла се до възглавието ми, не ме очовечаваха: през лятото аз издебвах своите ученически врагове и един по един ги немилостиво биех. За туй в началото на учебната година, когато постъпвах в първи клас, те се погрижиха да се разплатят: причакаха ме петнадесетина души при една затънтена махленска фурна, край която ме приведе подставено от тях дете, и ме дружно нападнаха. Аз успях да зема под себе си едного от тях – **Милтияди Железов** се викаше, и почнах да го душа, а другите ме налагаха отгоре, като ми скубеха косите и късаха дрехите. Разправата трябва да е била много трагична, защото фурнаджията заигра с дългата си лопата, разпръсна тези, които ме биеха, а после наложи и моите ръце, та спаси полуудушения под мен Милтияди Железов.

Това ме поостепени. А през зимата на тази година бях свидетел на нещо, което ми внуши съзнание, че аз съм още малък във всяко отношение. Ние, българчетата, стигаме на шейни до реката (ръкав на Девненското езеро за морето), да се пързалияме. Пътят ни беше през турската махала, която е построена амфитеатрално по висок рид. По него и възрастни турци се пързалияха с шейни, които бяха шарени и отрупани със звънци. Те волно се спущаха на шейните си по рида и поемаха през глава дори до нивото на реката. Тук една вечер нашите възрастни гимназисти пристъпиха пак към удоволствието

¹⁰ Ниска ограда (тур.).

на деца от господстващото племе: отнеха турските шейни, спущаха се на тях един след друг по реда и после си отиваха, като оставяха шейните долу: нека си ги приберат кучетата турци... Но сега един мустакат турчин се опря – не си дава шейната. Нашите му я отнеха насила и с другите отнети шейни почнаха да се редуват един след друг по рида, за да политат надолу. А в това време пред една порта се дигнаха женски писъци и аз с ужас видях, как възрастният турчин, комуто бяхме отнели шейната, се отскубна от жените и се втурна към нас с високо дигната в ръцете брадва. „Бягайте”, се чу между нашите вик и хукнахме по различни посоки. Това беше само миг. Иван Явашчиев, търговски син, бъдещото търговче, се заинати, остана, причака ослепелия в яростта си турчин, който тичаше по хукналите вкупом гимназисти, и се метна върху му изотзад, изви ръцете на турчина, юрнаха се тогаз всички и бедният храбрец мохамеданин трябва после да е бил дигнат от това място на носилка. Аз не зимах участие в побоя. Навярно, защото сам вече бях еднаж пострадал от такъв общ побой. Но струва ми се, въздържаше ме и друго: бях поразен от смелостта на Иван Явашчиев,¹¹ той беше явно рискувал с живота си, а аз още не бях преживял нищо подобно!

И ето, струва ми се, след това аз се посвих в себе си и се отчуждих от състезания със своите връстници. А тъй като моят батю ме беше отвърнал и от ученическата принадлежност (като поруга „златното” ми свидетелство от четвърто отделение), отдадох се на денонощно четене. Привърших с наличните тогава български книги и почнах да чета руски. Не помня как стана това, но ще да ми е помогнал черковнославянският език, който тогава старателно се учеше в трето и четвърто отделение. Скоро в махалата ми се смаяха: защото мъкнех грамадните томове от Жул Верна и Майн Рида (които заемах от ученическата библиотека), а никой не допускаше, че мога да чета такива големи книги.

Дотогава обичах много да рисувам и да чертая. Бях вече във втори клас и по едно време учениците почнаха да се надиграват в писане на римувани подигравки. После почнаха да си разменят цели стихове. Така написах и аз такива. Втурнаха се да търсят от де съм ги преписал – види се, стиховете на другите бяха преписани. Но аз не бях преписал моето. Смътно си спомням, че то беше тъжно. Животът ми в чичовата къща бе вече мъчен. Батю почна много да ме бие. И аз го намразих. Намразих го до там, че когато го срещнех въвн от дома, отбивах се по други улици, за да не го поздравя. А това земаше винаги трагичен край: батю ме подлагаше въщици на разпити, защо отбягвам да го поздравя, аз мълчах като пукал, и той ме биеше тъй продължително, че ме отнимаха от ръцете му милостливите махленки.

А еднъж избухна върху ми и моят чича. Това вече преля горчивата чаша в живота ми.

¹¹ Вероятно син на Стефан Явашчиев, виден варненски търговец, политик, помощник-кмет.

Наистина четях, но както се оказа после в живота, не бях много книжник: влечеше ме шумът на улиците, блясъкът на водите и сянката на лесовете. Много рано скитах самотен из лозята, увирах се в Батовските лесове, отскачах до Камчибой. От това ли, или и преди това аз бях често разсеян. У дома са ми викали още в ранно детство „шашкън”. Баща ми притежаваше лозя в различни местности, една от които се вика „Шашкъните”.¹² Лозето в тази местност беше наречено на мен, защото аз бях шашкън (смахнат). Мама много се боеше от моите къпания в морето: „шашкън” съм бил, ще се удавя. В ранни години много се боях и аз от морето, чувствах почти органически страх: то тъй грозно бучеше през дългите зимни нощи! После обаче надвих на това и станах един от смелите плувци. Но с реката (Девненски ръкав) не можах да свикна: в нея при воденицата се давих два пъти. А като че ли наистина имаше нещо „шашкънско” в мен: най-често се увирах тъкмо в реката! Къпехме се, губехме се с лодки из водите, минавахме опасни бързеи по греди. Пък аз въобще бях – и си оставам – несръчен човек, въпреки суровата школа, която минах в живота. И ето, след празника на Кирил и Методий, когато чичо ми ме беше облякъл в нови дрехи, паднах в реката на бързея, минавайки по греда. Нямаше нужда да ме спасяват – плавах вече „като борсук”,¹³ както казваха връстниците ми, но си отидох цял измокрен. А чичо, който винаги си идеше само на мръкване, сега, за мое нещастие, се случи вкъщи. Той ме захока, все по се сърдеше, почна да ме бие, а накрай досущ се разяри, сви ме на топка в ръцете си и ме хвърли от стълбите надолу.

Така аз със синини по лицето и по снагата – напуснах чичовата къща и не се върнах вече в нея. Втората ми сестра беше я напуснала преди мен: тя се беше влюбила в един костурчанин – военен фелдшер,¹⁴ за когото и се омъжи. След мен се отдели от чича ни и бати. Той потърси сметка на стария човек, който държеше кръчмата ни и работеше нашите лозя. Чичо се разсърди и ни изкара длъжници. Той задържа имотите ни. Наша остана само бащината ни къща, в която се събрахме всички: мама, овдовялата ми по-стара сестра, новите младоженци – ние, тримата братя.

Тогава незабелязано почнахме да не си доядаме...

С тоя пръв прелом в моя живот – настъпва обръкване и в паметта ми: не помня кога и как и кога съм свършил втори клас.

При Сръбско-българската война аз се уврях в навалищата и се записах доброволец. Но на утрото доброволците ме изгониха от казармата с шумен смях – трябва да съм

¹² Дн. м. „Шашкъна”, район „Младост”, (Варна).

¹³ Язовец.

¹⁴ Константин Иванов Бричевски.

изглеждаше съвсем дете. Моят батю обаче тръгна с другите доброволци, но и него след ден върнаха: оказа се също [и] той млад. А зет ни, фелдшерът, замина. И останахме ние вкъщи без всяка поддръжка. Батю стана писар в реквизиционната комисия и ни носеше сухари. Никой от съседите ни не знаеше, че ние гладуваме. Не можеше и да се предполага това: баща ни беше оставил пари, лозя, голяма кръчма, двуетажен дом. Аз пръв се открих на моя другар от детството Тодор Дякоолу, чийто просторен двор-градина се делеше от нашия само с ниска кирпичена стена. Неговият баща, кашкавалджията Дякоолу, беше алкохолик, пропилил цялото си състояние, та възрастните му синове забягнаха един след друг в Румънска Добруджа, в Кьостенджа, най-малкият, мечтаеше да отскочи при братята си. Той засега слугуваше по гостилници. Аз му открих, че нямаме какво да ядем, и Тодора настани и мен слуга в гостилницата на един царигражданин.

Така аз се видях с престилка по чужди врати. Най-болно ми беше това, че богатите мои връстници, сред които аз до вчера бях като цар, идеха пред гостилницата и с тъжно любопитство ме гледаха в престилка.

Обаче щом се прекрати войната, аз напуснах гостилницата и заявих вкъщи, че искам да се уча. Ето, тук се объркват спомените ми за две години. Знам, че гладът продължаваше вкъщи, макар зет ми, фелдшерът, се завърна от войната здрав и читав. Смътно си спомням, че сгъвах хартия в една печатница и че няколко време бях слуга при един бояджия, който украсяваше големи къщи и хубаво пееше, макар че беше стар човек – грък от Егейските острови. Онова, което помня, е следната трагична случка. Бати ме изпъди от къщи, защото не исках да слугувам. Аз прескочих кирпичения стобор към Дякови и предложих на Тодора Дяков да идем при братята му в Кьостенджа. Той само това чакаше: реши да вземе парите си за изслуженото време в гостилницата и да вървим. То трябваше да стане в края на седмицата. Не помня дните на очакванията: знам, че бе след преврата, когато Батенберг бе свален и във Варна войниците арестуваха началника си, т. е. майор Паница¹⁵ арестува полковник Сарафов.¹⁶ В широкия двор-градина на Дякови аз убих с камък черна тлъста птица, та запалих огън, да си я пека. От нашия двор ме наблюдаваше батю с връстника си гимназист Георги Зафиров.

- Какво правиш ти там? - провикна се той по едно време.

Аз трепнах, но не отговорих.

-Хей, на теб говоря – продължи батю, - защо не си дойдеш в къщи?

Мен ми закипя нещо на гърлото, дигнах сопната глава и отговорих:

- Нали ме изгони, защо ми се бъркаш сега?

¹⁵ Коста Паница.

¹⁶ Иван Костов Сарафов.

Varna. From Kafirly Tepeh, Варна. Поглед от франгенските възвишения, 1854 (худ. А. Л. Mausell)

Той прескочи ниската кирпичена стена и забърза срещу мен, като ръмжеше: „на кого отговаряш така”. Аз започнах да се усмихвам, както става с мен, когато узрявам да извърша нещо лошо. Но моят батю нехаеше: той ме хвана за ухото и ме зашлеви. Тогава аз го ударих силно в устата и го разкървавих, после се уврях в нозете му и го катурнах. Не мога да си представя какво би излязло, ако не беше отърчал връстникът му Георги Зафиров. Те ме повалиха, но само ме сритаха, не ме биха: навярно бяха смутени от дързостта ми.

Така погазих в душата си и единствения още за мен авторитет в живота. И когато (помня, че бе късна нощ) спрях с Тодор Дяков, спрях в пътя ни към Влашко на височините при Голяма Франга, погледнах светналия долу град, залива и езерото, горко заридях. Домиля ми детството и всичко, с което се прощавах. Защото мислех, че то е завинаги: такова ми беше жестокото решение. Аз го запечатих и с кървав акт: до носа си отдясно имах голяма черна луничка, за която ме гонеха от детство: сега аз я издрах с ноктите си... Луничката падна, но това и се превърна после в брадавица, която ме размива и до днес.

[В текста следва част, проследяваща живота на А. Страшимиров извън Варна]

Аз и до днес чувствам до болезненост всичкото обаяние, с което ме привлича моят роден град. А в оня ден, когато в Провадия напуснах железничното трасе и се насочих към Девнишкия хребет, около натежалата ми с патила детска глава наистина засия радост, като ореол. Бях мъничък архангел, който беше изведнал¹⁷ всичко в зандана [?] на скърбите и лишенията и летеше сега към престола на своя бог. Превалияше мартенският ден, когато спрях сред възправените херкулесовски стълбове на Дикилташ. Какво обаяние, какво обаяние! Хвърлих се на земята и плаках.

Мръкваше. А делеше ме от блесналия далеч пристанищен град още за дълги часове път. И ме достраша от вълци, от нощта – домиля ми сега живота... Забързах, устремен в далечната тъмносиня черта на морето. Пораснаха ми криле – би ме разбрал само който е роден край морето. А надясно се разкриха водите на езерото, ослепително бели под гаснещия ден: те плискат лесовите на Стара планина 20 км на дълж. И долу – далеч в ъгъла, където се сливат езерото с морето – последните лъчи на слънцето гаснеха в куполите на черквите. Изповядвам и днес: не познавам по красив кът от Варна. Може да се лъжа, но в оная вечер преди тридесет години не се лъжех.

Мнозина са несретниците в живота. И те ще разберат какво е чувствало чорлавото и опако онова 15-годишно момче в своя нощен ход пред родния град, след своето първо бездомничество в света. Но малцина ще са онези, на които житейският път е било такова лихо¹⁸ въже, по каквото възлизах и падах аз. И не знам дали мнозина биха разбрали великата радост на ония часове в живота ми. Забравих страховете си – съвсем новите си стракове от вкъщи и от нощта: минавах хан след хан, хукнал да догоня съзряното си щастие. Душата ми беше калейдоскоп, в който трескаво се меняха ярките картини на живота ми, когато аз бях свой и живеех сред свои. Спектърът в тоя калейдоскоп беше радост за мен, велика, по-велика от слънцето. Аз тичах, протегнах ръце и се повалих в преумора и плаках.

През шест месеца аз не бях видял книга. Как беше станало това?

Преди четях ден и нощ. И това ми пречеше да се застоя при гостилничаря, при бояджията, в печатницата въпреки липсата на кора хляб за съществуване. А щом забягнах в света, не ми идеше и наум за книги. Как беше станало това?

Жребецът на чичо еднаж ме хвърли и идеше да ме убие. Кога беше това и не е ли било сън? Чичо никого не допускаше при своя жребец – сам му прислужваше. А еднаж го повери на батю и на мен да го отведем от лозята в града. То бе по гроздобер. Ах, да,

¹⁷ Научавам чрез собствен опит, разбирам (старобълг.).

¹⁸ Слабо, лошо.

Изглед от Варна от запад

по гроздобер, когато съвсем малко се спи; когато децата по тъмни зори се гушат в празните, възправени на дълги биволски коли бъчви и отиват на лозята. Там гроздоберки са брали цяла нощ грозде и са го струпали на разстлани, грамадни мушамы. Колко видове грозде, какви вкусни, сладки – пръстите се лепят. Чичо не долюбваше деца, та ние скришом от него бъркахме в гроздето. Той, може би, виждаше това, но се правеше, че не вижда. Чичо биваше весел само по гроздобер: не изпя ли той еднъж разложка песен пред всички? Само еднъж. Той пееше чудно: всички бяха зинали. Живеехме при него с години и само еднъж пях. Да... ах, да: поръча чичо на бати да отведем жребеца му вкъщи, а сам остана с четата гроздоберки. По пътя измолих от батя да се кача. Мъчно беше – жребецът бе висок, но като се видях на него с юздите в ръце, аз го смушках с нозете си, както правят възрастните хора. Жребецът пръпна като мряна риба, бати изтърва юздите, аз се замаях и се видях метнат в сипей. Беше много страшно, когато паднах – ха-ха-ха! - Страшно беше, но после се смях, през целия път от сърце се смях, защото на пясъка паднах и не се убих.

Чичо? Е, стар човек: не ме той обичаше. Веднъж мина край училищния двор, погали други деца, а мен и не погледна. Но аз го обичах, той не знае как го обичах. Разбира се, сега вече не мога да ида при него, защото той не ме обича. А и няма да дотрябва това: батю ще трябва да е отнел лозята ни от него... Лозята! Ах, какви трендафили берях аз по Кирил и Методий из манастирските лозя? Червени, жълти, бели – много, много. Отивах в ранно утро на нашето лозе по Ваята.¹⁹ Какъв е натам пътят: високо, все над морето! Там имаше цариградски праскови, голяма оскруша,²⁰ петровки ябълки. Черешите зреят най-напред на Ваята: това ни лозе е обърнато на югоизток, гледа целия залив. Затуей само тук зрее гроздето димят – става кехлибарено жълто, това никъде не е тъй, да...

Така: в ранни зори на Кирил и Методий отивах на Ваята и от там се прокрадвах надолу за вкъщи. Траката,²¹ където – под тъмни сенки при студени чешми – ние, българите, тачехме народния си празник. И ето, из пътя, аз обирах трендафилите от чуждите лоза: правих го открито, смело. Кирил и Методий беше наш празник и събирах толкова много рози, че едвам можех да ги нося. Там, в Траката, аз ги раздавах на народа – аз, мъничкият, ха-ха-ха...

По пътя за Варна аз можах да се отбия и в моето лозе по „Шашкъните”,²² защото то бе откъм езерото. В него ние имахме плодно дърво вишнап. Аз не знаех в нищие друго лозе подобно плодно дърво. То бе високо като череша, а имаше кора на вишна. Плодът му, който на вкус съединяваше вишната и черешата, е едър като череша, но е тъмен като очите на Майрям, арменката наша съседка. Дали е жива? Тя беше тежко заболяла миналата година. Аз се много загледвах в нея, макар че Майрям беше по-възрастна от мен...

Да, бати ще да е вече отнел лозето ни от чича и сега ще ги работим ние. Той, бати ми, ще да се е каял, че ме принуди да забягна във Влашко. Дали са те чували от тогава нещо за мен? И как ще се изненадат и зарадват сега, особено батю! Ах, то ще бъде тъй мило... А с разработването на лозята бих могъл да се наема и сам – сега вече знам и умея много. Пък и обичам аз нашите лозя, всичките – колко ги обичам! Дори и онова, голямото, в Соук Солар,²³ макар да не дава добро грозде. Какви големи орли имаше там! И жълти сливи – бърдачки: стават едри, почти като лимони. Еднъж щеше да ме ухапе змия по тях: увила се и дебне птица. Аз посегнах да се хвана за клон и тя засъска – голяма, дебела, пепелсива. Замръзнах от ужас. А после ме догневя на нея, че ме уплаши,

¹⁹ Вероятно м. „Ваялар” край Варна.

²⁰ Дърво от сем. Розоцветни, известно и като скоруша.

²¹ Местност край Варна.

²² Дн. м. „Шашкъна”.

²³ Дн. м. „Сълзица”.

Варна. — Държавната Болница.

Varna. — L'hôpital de l'Etat.

Варна - Държавната болница, след 1900 г.

та гръмнах върху ѝ с великденското си пищовче. [По номерацията на А. Страшимиров липсва страница 54, макар че по смисъл текстът продължава без липси.] Тя се уплаши и изчезна като стрела – ха-ха-ха! Аз си носех пищовчето, което тъпках с малко барут, та гърмях из лозята; това бе страст на отрастващите по това време в моя град. Гърмяхме тъй на вятъра. А оная змия – голяма, голяма – и как се уплаши...

На утрото слънцето ме огря под една трънка и ме събуди: трябва да съм вървял до разсъмване и съм капнал. Градът шумеше недалеч пред мен, но главата ми тежеше. Сега ме зовяха други спомени, с които трябва да съм заспал. Зет ми, фелдшерът, служеше в държавната ж, която тогава беше и единствената лудница в България. Аз често ходех при зет си и бях набрал интересни впечатления. Десетина турски разбойници от централния затвор се изписали за болни, като решили да избягат от болницата. Тук те изпилили решетките на прозореца и почнали един по един да прескачат невисокия зид на болницата. Какво е станало с часовия пред самата затворническа стая, не помня. Но ще да е имало тревога, та един войник от болничния пост, вместо да хукне в помощ към затворническата стая, скочил във, залостил се край стената и почнал да сваля всяка мярнала се сянка по болничните прозорци: патроните му не грешали, на заранта лежаха шест човешки трупа, пронизани все в гърдите. Пет от тях бяха на турските

разбойници, а един на болен стражар, който се подал на прозореца, за да види какво става... Дълго виждах и на сън страшните рани от берданкови²⁴ патрони по разголените трупове! Един ден пред болницата се бяха събрали сума да гледат грамаден овчар ръцете, на когото бяха изхапани от бесен вълк. Той си пасял стадото нейде в Девненско, а вълкът се явил далеч в Добричко. И чул овчарят, че там, във високото поле, бесен вълк дави хорския добитък, а нямало кой да го убие. Тогава дигнал се той със стадото си, излязъл на високото поле, от което другите овчари сега бягали, пуснал своите псета и „дал Господ, та бесният вълк налетял”. Грамадният овчар беше изхапан от звяра, но той го бе убил. Убил го така, с тоягата си. Имал си българинът и нож, но той не дотрябвал. Друго оръжие човекът не носил. Говореха му учудени хората: „Тръгнал си срещу бесен звяр, нали е трябвало да си земал оръжие?”. Овчарят стоеше студен и по едно време каза: „Сметнах вълк е, макар и бесен... По сборове в Делиормана събарям гаджали по-едри от мечка стръвница. Сбърках”.

Не, пред родния си град аз виждах пак студения лик на този гигантски мизиец със заголените и изхапани от бесен вълк ръце. Той събарял из сборовете турци по-едри от мечка стръвница, та оръжие ли ще търси, за да пребие един бесен вълк – ха-ха-ха! - Да, то е страшно – онова с хората в лудницата: сред тях аз много рано се убедих, че човек може да е луд, без да го познаят хората, а може и когато е луд, да е толкова умен, че да помни и разказва, когато е полудял... Това за твърде малцина е в света. В онова златно мартенско утро, когато се връщах след първите си скитания в живота и бях вече пред родния си град – тогава – капнал от умора и безсъние, - аз обхванах всичко, което бях видял, чул и премислил край зетя си фелдшер във варненската лудница. То беше тъй чудно! И онова, което постигнах, стори ми се тогава ясно, че реших, когато порасна да го открия на хората. Да, „консулт”, грамаден, с бакенбарди, не можеше заран да се успокои, до когато не му докладва някой получените преди нощта новини. Те се обичаха помежду си, лудите, и се мразеха: деляха се на групи. И хората от групата около „консула” се изреждаха – всяка заран някой от тях докладваше новините. Тогава „консулт” почваше тълкуванията и решаваше съдбините на света. Той знаеше и разбираше толкова много, че аз се унисах да го слушам – даже трябва да съм научил някои неща от него. Но щом... *[Тук записките прекъсват.]*

²⁴ Бердана – пушка на въоръжение в руската армия през XIX в.

Т-о

Творчество и живот : Автобиографични страници : С портрета на юбиляра / Антон Страшимиров . - София : Печ. Художник, 1931. - 80 с.

1892 г. учителствувах в селцето Турско Алагюн,¹ на връх Странджа планина, до турската граница (Бургаско). Бях горд със селцето си: от него произхожда майката на Стефан Караджа. И намерих наново кураж: пратих разказче „Дулчев“ в списанието „Лъча“ (редактирано от В. Т. Велчев в Татар-Пазарджик). Разказчето се напечата и носеше псевдоним „Т-о“, съкратено името, с което ме зовяха селяните („даскал Танчо“). Но сюжетът беше от моите ранни скитания по света. Бях слугувал из кафенета и гостилници в румънска Добруджа, прехвърлих се после в Силистра и ето тук срещнах тоя Дулчев – младо момче, което мечтаеше за богатство и което, наистина, не след много видях в живота като добър лихвар.

С „Т-о“ дадох и втори разказ в „Глас от исток“ (Бургас, 1894 г.). Сюжетът е свързан с моето „изплаване“ в живота. В 1890 година станах „даскал“ в Яйла,² Варненско. На „Пода“ (място недалеч от устието на Камчия, където реката често се разлива на шир до 3 к. м.,

¹ Дн. с. Варовник (Бургас).

² Дн. с. Близнаци (Варна).

КНИЖАРНИЦА
Б. Д. БОБЕВЪ
ВАРНА
ул. Владиславъ, 20.

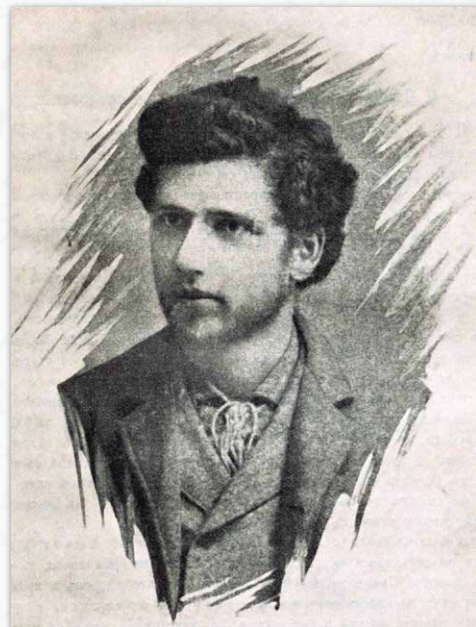
Предлага всички канцеларски и училищни потребности, учебници и всички видове общински и училищни счетоводни книжа на **най-износни цени.**

Голъмъ изборъ на детска литература.

За гарантирано качество **само при Бобевъ**

1—2

Реклама на книжарницата на Б. Бобев (сп. „Педагогическа практика“, 1934 г.)

А. Страшимиров като учител

та се минава със „сал“) имаше полицейски пост. Старши стражар в тоя пост беше висок момък, красавец, от Пещера – Георги Грънчаров. То се беше алкохолизирано – пиеше отчаяно. Общинският секретар в Яйла (Боби Бобев от Тулча, по-късно книжар във Варна ми повери трагедията на пещерчето. То било свършило Садовското земеделско училище, - а това тогас значеше повече от висше образование в днешно време. Но младият човек е преживял нещо потресно. Зет му, **Отон Иванов**, варненски околийски началник и другар на Стамболова от хъшовските години из Влашко, издействувал да го назначат лесничей по безкрайните гори край Камчия. А тъкмо тогава тук се сечали траверси за железничната линия Бургас – Ямбол. Доставчици били братя Геневи от Шумен. Според закона за горите, изсечените траверси трябвало да се изнесат, преди да се разлисти гората. Но предприемачите пропуснали срока, и младият лесничей конфискувал огромния материал. Отърчали тогава шуменците, паднали на молба пред младото и се осмелили да му предложат „калпак лири“. То се погнусило, съставило им акт и ги изпратило под стража в града. Но шуменците отскочили до София, наредили си „работата“ и младият лесничей не само е бил уволнен телеграфически, но го и „въдворили“ на местожителство в родния му град Пещера. По-зле и от арестуван! Запил се младият човек. По-късно зет

Отон Иванов Хаджидинчов е български революционер. Роден е на 28 март 1850 г. в гр. Пловдив. Завършва гръцко училище. Усвоява занаята на баща си – часовникарство, и живее в Пловдив, Асеновград, а после в Пазарджик. Тук се свързва с местни революционни дейци и работи активно за Освобожданието. По поръчение лично на Георги Бенковски, той се заема с организиране на комитети.

След неуспешния край на Априлското въстание е арестуван. Повече от десет месеца лежи в пловдивския затвор „Таш капия“, осъден е на смърт, но присъдата е заменена с доживотно заточение на остров Кипър. Освободен е една година след сключването на Сан-Стефанския мирен договор.

След Освобождението Отон Иванов заема различни административни длъжности в Пещера, Пазарджик, Бургас, а във Варна е околийски началник през 1891 г. Участва в подготовката на Съединението. С негова помощ се създават над 30 български училища. Отон Иванов закупува с лични средства от Англия механизма за Варненския градски часовник и го монтира, след което го поддържа до края на живота си.

Живее дълги години във Варна със съпругата си Елисавета в къща на ул. „Капитан Рончевски“. Поборник, будител, майстор-часовникар, музикант - Отон Иванов Хаджидинчов завършва земния си път на 3 декември 1934 г. във Варна, на 84-годишна възраст.

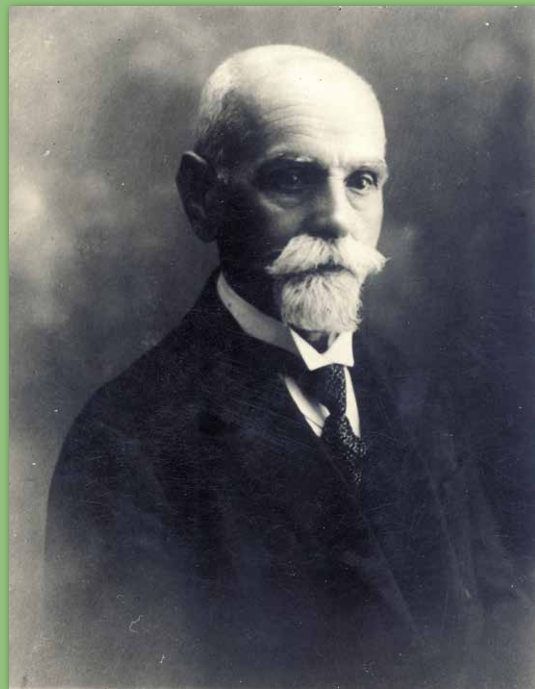

му, Отон Иванов, обяснил работата на Стамболова, взел младото при себе си във Варна, и защото не било то вече за работа, назначил го старши стражар...

Ето, такъв беше сюжетът, който разработих с втория си печатан разказ. Не съм вече потърсвал тоя разказ, нито даже помня надслова му. А сюжетът му изигра решителна роля в моя живот. Бях твърде начетен (край моя батю Д-р Страшимиров бях почнал да чета руски още в трето отделение – 9 годишно момче! Разбира се, това беше така, защото български книги все още нямаше...). И се залових на работа с алкохолизираното пещерче: опомних го, хвърли то стражарския мундир, стана народен учител, а после, - пак лесничей. Колко ми беше признателен зет му, Отон Иванов, другарят на Стамболова! Но в края на учебната година инспекцията във Варна свика учителска конференция. В нея се заредиха дебели глупости – простички бяха още хората. Отличаваше се особено главният учител във Варна. А аз, младо даскалче, бях вече устат – след неспирните руски спорове, които се водеха в тогавашните „ученически дружества“. И подиграх главния учител така, че конференцията се заля в смях. Инспекторът, **Ив. Церов**, защити своя главен учител твърде троснато. Тогава „младото даскалче“ подигра и инспектора си – пак тъй, че конференцията наново се заля в смях.

Иван Панайотов Церов е просветен и културен деец, общественик, учител и книжовник, кмет на Варна в периода 1909-1912 г. Роден е на 26 март 1857 г. в с. Церова кория, Великотърновско. Завършва богословско училище при Лясковския манастир. Преподава в родното си село, в Габрово, Свищов, Варна. През 1888 г. се установява във Варна. Назначен е за учител по български език и литература в Мъжката и в Девическата гимназия, инспектор е във Варненското учебно окръжие (1890-1895). Избран е за кмет с листата на Демократическата партия. По време на мандата му започва строителството на театрална сграда, полага се основният камък по каптажа на варненския водопровод - началото на модерното водоснабдяване, предприема регулация на главните и прокарва нови улици, канализация, започва строеж на обществени сгради. Той внася предложение за изграждане на електрическа мрежа.

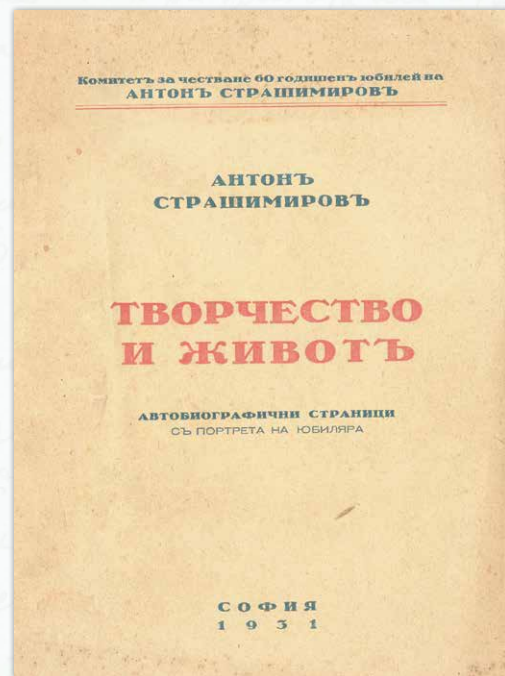
Автор е на многобройни статии, спомени и летописи за историята на града. Съставител и издател, преводач е на поредица аналитични статии за историята на просветата, на дейността на министрите на просветата, публикувани във варненския печат. Иван Церов представя своя активен обществен живот в два тома „Спомени и бележки“. Умира през 1938 г. във Варна.

И на есента не се намери в България вакантно учителско място за младото даскалче!

Така поех пак кръстопътищата – за трети път в живота! Имаше наново глад. И се видях писарушка при финансовото отделение в Бургас. През зимата – свит в окъсано палтенце – бях спрял на улицата от мургав представителен околийски началник. - Отон Иванов, другарят на Стамболова! Той пожелал да го махнат от Варна, и отиваше за околийски началник в Анхиало.³ Милият човек ме съжали от сърце: защо не съм му се обадил, за писарушка ли съм бил аз? Отминах го – зъл и корав. Но след месец в Анхиало е заболял един учител, и аз получих телеграфическо назначение за учител – в град! А не беше и само суетата. Тук заплата бе фантастична: 1400 лева годишно!

Ето, така се случи, та се видях изеднаж на нозе в живота. Тъкмо през онази година се прокара „Живковият закон“,⁴ според който „временните“ учители оставаха с каквато заплата бяха заварени. Законът целеше да отчигари постепенно тези „временни“ учители, които бяха съвсем недоуки и получаваха годишно само 200-300 лева. Но за тяхна сметка, аз пък оставах ето с моята фантастична заплата! И върших лудории. Даже се снабдих със собствен кон! Разбира се, това беше вече из селата по Странджа. Защото от Анхиало бях прогонен още същата година. Градът беше гръцки, българските училища се поддържаха от околията, околийското училищно настоятелство беше изюдено от гърците. Дигнахме околията (водеше Георги Минков, „хашлакът“, а помагаха и няколко селско-общински секретари; между които беше и Анастас Мустаков, севлиевец, забягна по-късно в Манджурия и се върна в София голям богаташ) и бламирахме настоятелството. Това не беше малко тогава, при Стамболова! И все пак, пак не пострадах: запази ме Отон Иванов. Мило ми е да си го спомня – след близо половин век!

*Страшимиров, Антон.
Творчество и живот :
Автобиографични страници. -
София : Печ. Художник, 1931. - 80 с.*

³ Дн. гр. Поморие.

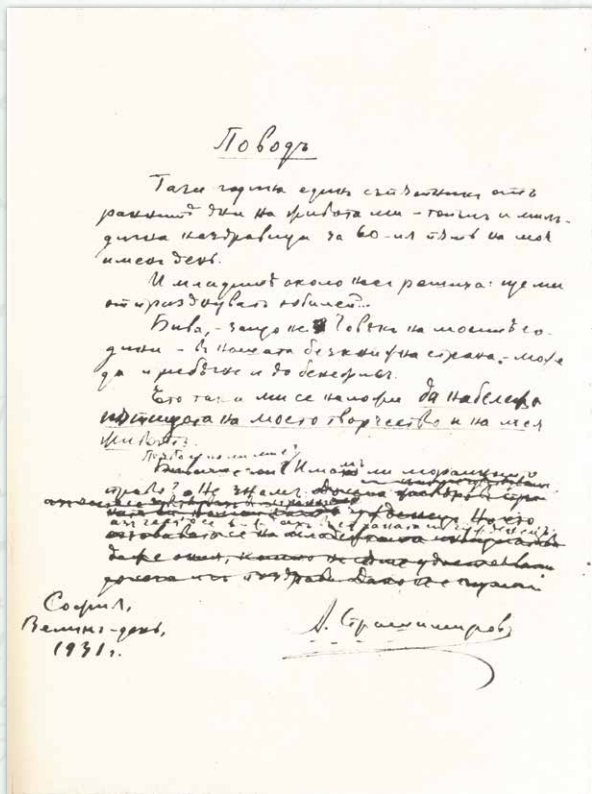
⁴ Георги Живков е български революционер, политик, регент, министър. Той е един от основателите на Книжевната дружина - първообраз на Варненската библиотека.

Пустинник

Творчество и живот : Автобиографични страници : С портрета на юбиляра / Антон Страшимиров . - София : Печ. Художник, 1931. - 80 с.

Същата 1895 година. Дадох в „Български преглед“ разказ „Пустинник“. Направи силно впечатление, - обявиха ме за романтик. И с право! Сюжетът беше взет от с. Яйла, варненско (1890-1891 г.). Селото беше наполовина турско, сред дъбови лесове. На запад лесовете откриваха нещо фантастично. Сред високо плато имаше тайнствено хлътване на почвата – дълбоко до 30 метра, а дълго 200 м., и широко 100. Тази дълбока хлътнатина беше обрасла с многовековен лес, върхарите на който достигаха равнището от леса по

платото и личаха от далеч: те се люлееха, като от горолом. Това е правело впечатление на турците: те смятаха гората в тази хлътнатина за „стопанисана“, т. е. пазена от зли духове. А все пак един „пустинник“ се беше залостил в тази „стопанисана“ гора и я унищожаваше: сечеше я свирепо. Тоя „пустинник“ беше снажен лаз от Мала-Азия, попаднал тук, кой знае как, задомил се за местно кадънче, обикнал я лудо, но тя му избегала, затова че той бил неистово сладен. Бедният малоазийски колос се съкрушил, забегнал от селото и се залостил в магйосаната гора. Аз отивах често да го гледам от брега на неговата обширна дупка: сечеше човекът вековните гиганти ден и нощ... Наказваше, види се, и себе си, и гора – за своята прекомерна сладост към ханъмката... Нали бях още младо момче, не можех да вникна в това безумие на исполина – лаз, та го приспособих към униженията на македонца под турските своеволия. Чувствах се македонец (родовете ми са в Разлога) и още от оттогава се зараждаше вече в душата ми носталгия към възпявания Перин. Тази носталгия ме завлече после и ми костува много мъчения.

Ръкопис на Страшимиров, Антон. Творчество и живот : Автобиографични страници. - София : Печ. Художник, 1931. - 80 с.

Рамадан бегови сараи

Творчество и живот : Автобиографични страници : С портрета на юбиляра /
Антон Страшимиров . - София : Печ. Художник, 1931. - 80 с.

В моето детинство у дома (във Варна, където при 20,000 жители имаше само седем български семейства) се говореше турски. „Отче наш“ на славянски аз научих от баба си по майка, разградченка. Но дъщерите ѝ, включително майка ми, бяха погагаузчени (родили се и разсли във Варна). Аз бях само пет годишен, когато баща ми, разложнин, се помина. И кърмата ми в българска реч почна от сборника народни песни на Братя Миладинови, който не знам как беше попаднал у дома, (Уви, при освобождението на България и школните деца във Варна говореха още турски...).

Така, когато по-късно се видях селско „даскалче“, за мен се откри нов мир. Случайност: първите три години учителствувах все в села от преселници из Странджа и Родопите (Аязлар¹ – Поповско, Яйла – Варненско и Турско Алагюн² – Бургаско). Мек южен български диалект. И стана нещо странно: публицистически статии аз пишех с Вазовски стил. Но разказът у мен избиваше (по речник, маниер и ритъм) в рупски диалект. Това продължи до „Есенни дни“ и „Вампир“ - включително.

На тази моя тежка езикова мъка аз навих едвам в 1902 година – с легендата „Рамадан бегови сараи“. Тя е от 10 печатни листа голяма осмина, успях да я преработя за три дни, а я работих цели шест месеци! Има страници, които съм преработвал, може би, повече от сто пъти. Винаги съм се чувствувал романтик – дълбоко в себе си. В тази легенда материята много помагаше. Но трябваше език и стил. Пък нямах образци. Трябваше да слушам сам себе си. За щастие, носех вече в душата си потребното. Експансивен и дързък, бях набрал много – по-хора, седенки, тлаки и по гуляи из селските кръчми, които устройвах с гайдари, с кавалджии и с народни певци.

Така – дадох, най-после, „Рамадан бегови сараи“. И бидох възнаграден тъй, както не бях за никое свое творение дотогава. Не от критиката, - бях опълчил вече официалните литературни кръгове против себе си (изглеждаха ми на занаятчий, пък и кариеризъм ги разяждаше). Един мой съученик от детинство, Денев,³ кмет на Балчик, туберкулозен, дошел в София да мре, срещна ме и ме отведе в градската градина, където с глас тъп и дълбок, като из зинал гроб, ми издекламира цялата „Рамадан бегови сараи“. Седим на

¹ Дн. с. Светлен.

² Дн. с. Варовник.

³ Тодор Денев (1873-1903), кмет на Балчик (1901-1902).

пейка, костеливите му ръце стискат коляното ми, гласът му пресипва, кашли, почива си и продължава пак...цял час. Милият умираещ човек! Мъчеше се да ме увери, че и в гроба ще му е леко – с моята „хвърката“ легенда.

По-късно за „Рамадан бегови сарай“ аз чух думи от чужденец, които – нека ми се прости тази суета! - считам за най-голяма похвала. През всеобщата война пътувахме из Германия – поканени група български писатели. В Мюнхен посетихме библиотеката. Славяноведът в нея, южен немец, черноок, със сочни, устни, ми пришепна: „почувствах силата на българския език след вашата „Рамадан-бегови сарай“.

Баварска държавна библиотека, 1917 г.

Сенки

Творчество и живот : Автобиографични страници : С портрета на юбиляра /
Антон Страшимиров . - София : Печ. Художник, 1931. - 80 с.

Планът ми да организирам своя театрална труппа се осуети: в Турция се извърши преврат, обяви се конституция, а всички наши нелегални чети и дейци възприеха станалото и се легализираха.

Чичо ми във Варна, Георги Страшимиров се помина, предадох припадащата ми се част наследство и с готови 2000 лв. се озовах в Солун. Почнах списание „Културно наследство“. В него поместих готовите си работи: „Чужди“, „Къща“, „Пред влахернските врати“.

От тук (в Солун) изпратих в Цариград за „Летоструя“ на проф. Александър Теодоров Балан малкия белетристичен етюд „Сенки“. Той е строго автобиографичен. В София, у покойния ми братовчед Костадин Димов, фабрикант на сапун срещнах две стари жени – едната някога любила моя чича, другата – баща ми. Това е било родното им село Гулиина баня (Разложко) – и много отдавна, разбира се: в мрачините на робството. От тези две старици узнах трагичната подробност, която е прокудила двамата братя (баща ми и моя чича) далеч в Варна, и ги е заставила да си променят имената, т. е. да си земат царско презиме. Този етюд „Сенки“ се цени много от малките мои работи: преведен е на италиански и английски.

Алея на Възраждането

Една идея

Балканско ехо, II, N 120, 1 юли 1908, с. 2

Сега, на 28 юли, сред крайморската градина във Варна, ще се положи основния камък на паметник Христо Ботеву.

Това не е идея, - всичките ни градове биха могли да се окрасят с монументи и паметници в чест на великия одухотворител на нашата генерация. Но във Варна туй е идея, защото е дело на частна инициатива и не е случайно.

Видите ли, във Варна дружат връстници - „другари от детинство” - лекари, архитекти, адвокати, учители, финансисти, търговци.¹ Те са се надвиквали някога с морето, пели са му Ботеви песни. Някога е било туй, през годините, когато се гони вятъра. Сега вече дружината е „лице на лице” с живота, който застарява, истрива, събира. Често се събират те, „другарите от детинство”, гуляят и се заглеждат един в друг. Една вечер пръстите на ръцете им почват да рошат косите по главите: посивяват вече, бе, тю, ю!

– Е, каква излезе тя? - промълвя някой – не бяхме уж щурци, не пяхме само, а зимата иде и ... нещо за пред кума, нищо!

Това бе идея.

Във Варна обичат смеха. „И ние теглихме през времето на диктатора – казват; - много теглихме ... от хазната”.

– Та това ли е за пред кума в дните на люта зима, на вечен сняг?

Не, трябва да се даде нещо, джанъм, - нещо, дето да остане, за да се помни, че през тука е вече дружина минала, Ботева пяла, байрак забила, реч оставила, народ създала.

И ето идея; дружината да украси морския бряг с паметници на българското възраждане ... да я украси по своя инициатива, която да разшири и да направи обща за всички, на

Комитет „Българско Възраждане”
пред паметника на Христо Ботев

¹ Комитет „Българско Възраждане”: председател – Харалан Николов, членове – арх. Атанас Несторов, инж. Г. Бърнев, д-р Божидар Ючормански, Андрей Муцев, Коста Ранков, д-р Трифон Иванов, д-р Панайот Ранков, арх. Дабко Дабков, инж. Филип Златаров, д-р Димитър Аршинков, Марин Костов, Стефан Рядков, Константин Бойчев, Димитър Бончев, Михаил Георгиевич, Максим Иванов, инж. Благой Ангелов, Кирил Г. Попов, д-р Иван Екимов.

които е тя диктувала, които е тя въодушевявала, с която е младувала, живяла и остаряла ... и които най после е боядисала със своеглава българщина.

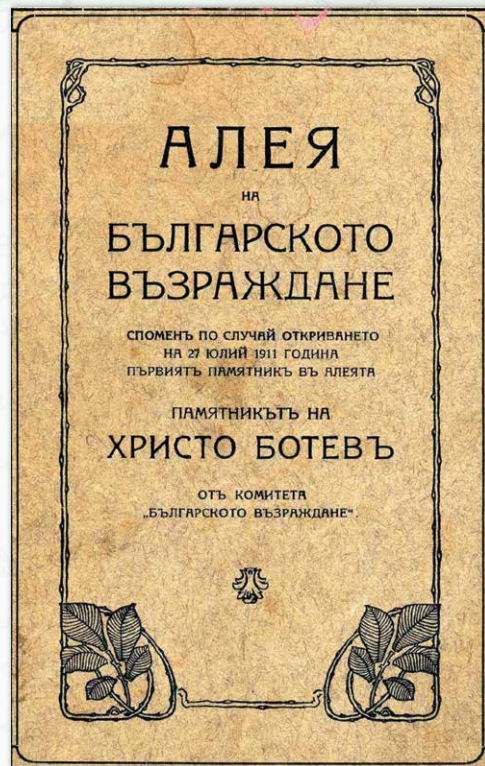
Една идея, господа, която прави чест поне на Варна!

И една идея, която почва да се реализира ... та намира и пречки.

Дружината е твърда, сурова, несъкрушима – тя е расла с дъха на зъбатите зелени вълни на родната черна стихия. Суми се събират, устав се изработва, план се дава и съвет се изисква – разбира се, от професорството в София. Дружината знае само едно: че тя на свои средства – на средства само от основателните членове – ще издигне паметник на Ботева. Не професори и князе, ами и Бог от небето да слезе, те ще му обърнат гръб: Ботева те ще почетат, джанъм! Но от Ботева нататък – кои? Тук пречките. Професорството им нарежда имена: и мъртви, и живи, всяко дърво си има и своя сянка... Но това е още нищо: ако професорството остане недоволено от Варненската дружина, нека си създаде софийска такава, че да почете героите на своите архивни издирвания... По-голямата пречка е, че Драган ли, Петко ли – идат недоволници: - „Не можело то тъй, на частна инициатива, същата идея имал града, щяло да се спечели подръжката и на държавата...”

Вавилония. У нас със свещ търсете идея да се заради, пък виж ги ти там, зародената искат да убият!

Добре бе, не давай поне да ти обраснат с косми... ако наистина са толкова пораснали... за уши те е думата, с позволение...

*Алея на Българското Възраждане :
Спомен по случай откриването
на 27 юлий 1911 година първият
паметник в алеята - паметникът
на Христо Ботев от комитета
Българското Възраждане. - Варна :
К-т Бълг. Възраждане, 1911. - 16 с.*

Варна и Страши миров

*Изповядвам и днес:
не познавам по-красив кът от Варна
Из „Първи стъпки”*

Портрет за корица на Събрани съчинения, Т. 4, 1947 г. Художник Евгени Поптошев

Страшимир Бричевски

Прошката¹...

На светлата памет на вуйка ми Антон
Страшимиров и на дядо ми Тодор Страшимиров

Утринна поща, I, N 61, 9 дек. 1940, с. 3.

Преди година време дядо, Теню, баща на известните във Варна братя Теневи, виждам седи пред кафене „Кореняк“. Подпрян на тояжкатата си.

- Добър ден, дядо Теню! Какъ си? Държиш ли се - шеговито подметнах аз, приближавайки се към него.

- Ами-и, държа се зер! Какво ми е? А кой беше ти, синко? Бог здраве да ти дава!

- Внук на майстор Тодор Страшимиров, брат на Георги Чибрицата.

- Я гледай, - я гледай! Негова унука ли си, синко? Е-ех, какви хора бяха! Помниш ли ги синко?

- Не помня дядо си Тодор. Млад се поминал.

- Голям майстор беше дядо ти, ненадминат в усталька: като него нямаше друг къща като сарай да строи.

- Това от майка зная. Казваше ни. А и ръката му майсторска личеше довчера по построените от него къщи. Къщата до калето на Испериха е от негова ръка... И нашата асмалия къща и мокановите къщи, до старото училище Сулини,² той и Чибрицата са изградили. А помниш ли и родната ни къща, дядо Теню? Дядо ми Тодор я построил.

¹ Из „Антон Страшимиров“, животописателни разкази с илюстрации от автора б. а. (неиздадено б. р.).

² Сега преименувано на името на покойния голям народен писател. Антон Страшимиров б. а. (На това място днес се намира хотел „Черно море“ б. р.).

Пощенска картичка
с Тодор Страшимиров, художник
Страшимир Бричевски
ДА – Варна, Ф. 771К, а. е. 12

Страшимир Бричевски е племенник на А. Страшимиров. Син е на сестра му Пенка и Константин Иванов Бричевски. Ст. Бричевски е художник, но прави опити и в литературата, пример за това е биографичният разказ „Прошката“. Във Варненския държавен архив се пази неговото стихотворение „Бунтовник“, посветено на другия му вуйчо - Тодор, когото рисува и има издадена картичка с портрета му. На своя изложба, открита през 1938 г., излага портрет на А. Страшимиров и картини на училището, в което той е учил, както и на родната му къща.

- Помня, на коя улица беше, забравих?
- На 27 юлий в къска срещу фурната Симо Георгиев Цинцарина.
- Да-а. Зная я. Спомням си сега. Там беше я построил със собствената си ръка. Сега ти ли живееш в нея? Ти нали си докторовия син?
- Отиде всичко, дядо Тенйо, отиде след него...
- Какво думаш, синко! Такова богатство...
- След смъртта на майка всичко ограбиха... и... както в турско време комшии ерменци ограбили турското злато на дядо ми Тодора. А общинската управа отчужди и събори къщата още през 1914 година, па я не плаща още... Сега е там кръстопът; две, улици³ се кръстосват. Комита бил дядо... А голям човек беше син му, голям е и завек! И се не сетиха една от тия улици да кръстат на името му.
- За Антона ли казваш, синко?
- За него, дядо Тенко. Познаваш ли го?

³ Улицы „Иван Вазов“ и „Иларион Макариополски“ къщата беше съседна на къщата на гл. редактори на в-к „Варненска поща“ б. а. (Недко и Лука Константинови б. р.).

Първа Българска химическа фабрика

Братя Теневи

Варна-Девня

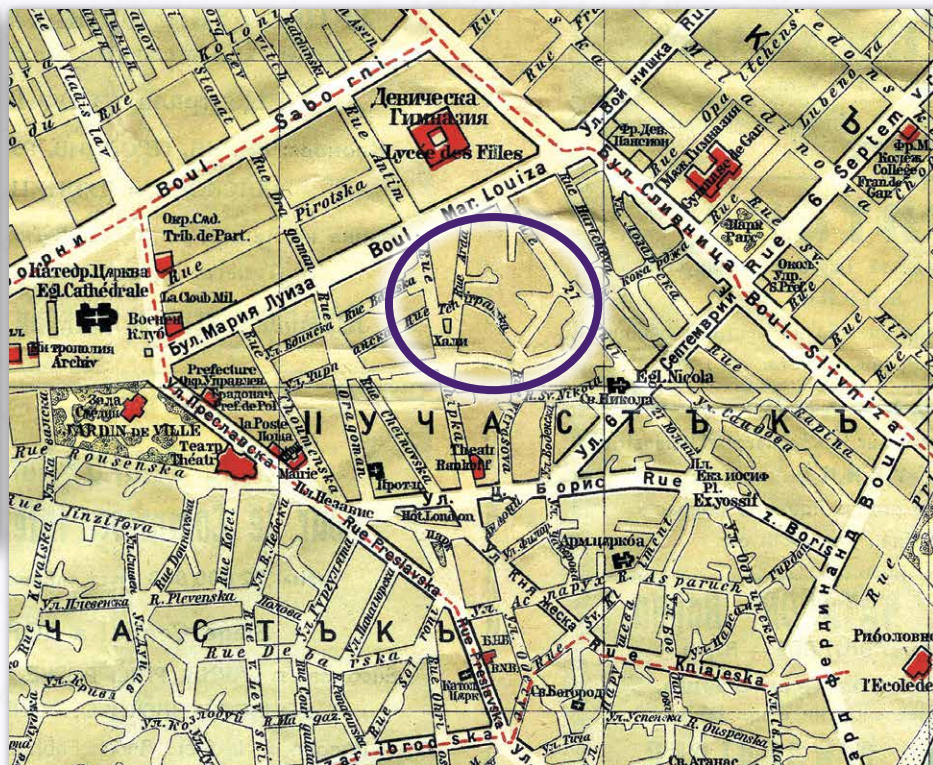
Телефони 71 и 429

ПРОИЗВЕЖДА:

Живела киселина-лимонтозу,
сода бикарбоната,
сода за прапе,
натриев сулфитъ,
натриев бисулфитъ,
антихлоритъ и др.

Реклама на Първа българска химическа фабрика „Братя Теневи“, сп. „Академически вестни“

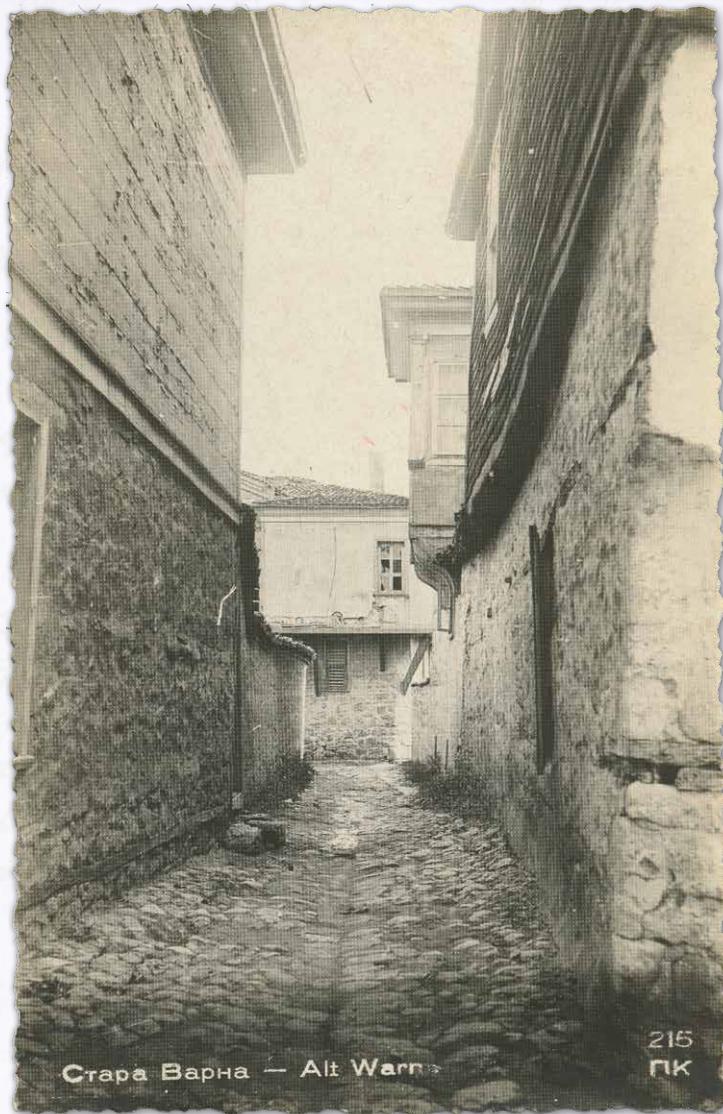
Карта на Варна, 1923 г.

- Брей, че немара! Барим една улица да именуват на името му... ха де! Тачели завист подхранва още умраза към тия заслужили българи, бреей, да му се не види! А заслужават те и паметник, синко. Прав си, - заслужават! Комити бяха дядовците ти. Помня. Една вечер у вас нощуваха четници, комити от Македония... Тъй... Ама ги подушиха гръцки шпиони, та дядо ти Тодор насмалко щеше да пострада. Спаси го смелостта, богатството, жълтиците го спасиха... Остана да се разправя с враговете - джувап⁴ да дава на турската власт, ала му се бояха, синко, сички до един! Чибрицата тогава се загуби, синко, невям, отиде да подготвя хора да ни освободят. Ти помниш ли механата на хаджи Лефтера?

- Не помня, дядо Тенйо.

- Там се събраха една вечер. И един брадат комита дойде. С черна, дълга разчорлена коса. Отпосле дойде с няколко уши, уж божем като градинари, за работа - на път за Влахия. През Добрич и през Балчик, та в Кюстенджа да минат, а оттам за Ибраила; Казваха, че Христо Ботйовъ бил тоя брадат, ама аз не фанах вяра, синко. Нея вечер черпиха се майстори и градинари. Дядовците ти дълго разговаряха с Ботйова. Видях ги с очите си! Уж главяват работници кое, кое копачи за копане на лозята им.

Стара Варна

⁴ Джувап - отговор (тур.).

Държавна мъжка гимназия (дн. Градска художествена галерия)

И жълтици му насипаха, синко, турски лири и руско злато, след пазарлъка-знаещ-за делото... А кръчмаря беше грък. После стана това, дето ги подгониха... Псета такива! На сутрината рано, преди още да съмне, дядо ти Тодор изведе четниците като лозари, с мотики на рамо, из железните капии откъм Ибрямъ-капусу.⁵ Чичо ти пък, Чибрицата, сед, тях побегна, предрешен като ходжа. Видяхме го после „Руски генерал“. Какъвто беше хубавеляк, спретнат в руския мундир, с ширити и гайтани, с лъскави, златни копчета и лъвчета-цял генерал! Наистина, синко, видяхме го възседнал голям бял ат, руска катана, да препуска върху крепостта на града и да върти гола сабя в ръката си. Перчемът му се развяваше под казашкия калпак, А беше една жега - мараня! Камък се печеше от слънчевото жераво, синко, а той не хае! Вика на турците да отворят железните капии, зйян хората да не стават. Помниш ли, синко?

- Това не помня, дядо Теййо.
- Не помниш зер. Малък си бил. Комай, кажи-речи - нямало те е?
- Така е, дядо Теййо. Добре го помня дядо си Георги. Голямо момче бях по-късно – след освобождението, разбира се. Държеше кръчмата на дядо Тодора на Лозарска.

⁵ Ибрахимова порта. Намирала се е в района на Мъжката гимназия (дн. Градска художествена галерия).

Вдясно – старият конак, по-късно Варненско окръжно управление, днес Държавен архив–Варна

- Ти отде знаеш това?

- Казвам, че бях голямо момче вече, пък и майка разправяше. Когато умре дядо Георги Чибрицата, медалите му, сребъръни и златни ордени и руски кръст за храброст, наредени на червена копринена възглавничка, аз носех в ръце в деня на погребението му, седнал от лева страна на кочияша. Такова погребение рядкост беше синко. Помня.

- Тържествено погребение!

- Та-а, ще ти кажа, синко, това, дето ги подгониха де... Нали дядо ти вкараха запитие в конака да го разпитват. От дома му го дигнали. Докато ставаше това, разпита де, същият ден беше по-икиндия, виждам Антончо, вуйчо ти де, с един ръждясал пищов прибегва покрай къщята дебнишком. Като щуро се мушка ту през оная авлуя и ха тук, ха там на го, пред мене.

- Де ги? Де ги? Де го татко ми? Ти виде ли го, чичо? Ще ги изтрепя...

- Брей, думам си, брей юнак дете. Ама ще го нашарят в конака...

- Чакай, Антончо, Антон-чо-о! Чува ли те то тебе. Светнали ми ти ония очички, като сини елмазчета блещукат - дебнат! Дирят... И ето го пред конака. Ха-сега де! Като фъртуна по стълбите... фърчи, ти думам, синко, фърчи! Влиза вътре, като че отива на сватба! Заптиета го вкарват при чаушина и после - пред каймакамина.

- Що е, синко? Кого дириш, евлядъм?

- Аз, чичо... аз ще ги науча... тях... тия читащи - разпъхтян, хлестейки от бягането, петгодишният хлапак се заканва и измъква скритата в пазва дабанджа.

- А-а, що е туй в хубавата ти ръчица? Назад! Не питай ме! Ще гръмна!

- Бре, чакай! Чакай да видя има ли нещо в тая играчка, та тогава да гърмиш, олум?

- залъгва го турският началник кротичко и плахо, приструвайки, че се страхува.

Всъщност той изпитваше известен страх, макар и срещу цевта на ръждясалата дабанджа.

- Чакай... слушай!

- Няма да чакам! Дайте ми... татко ми дайте. Чичо, дай, дай... пусни татко ми! Тогава ще ти дам пищова.

- Кой е татко ти, чоджум? - залъгва го каймакаминът и посяга да вземе оръжието от ръката му.

Антончо е внимателен, ако и много малък, с поглед дебне всяко движение на противника си.

С поглед дебне и се снишава. С един замах той се спуща върху каймакамина, но пищова отхвърква... Тогава Антончо се отдръпва крачка назад и с един силен удар, с глава в корема на турския началник, постига целта си.

Началникът се олюлява и извиква високо.

На вика му се спущат няколко души заптиета. Крилата на отворени прозорец, леко подухван от морския ветрец, поскръцват отвреме-навреме, като песен на случайно преминал край ухото комар.

Антончо бива заловен още на първата врата от едно заптие и наново заведен при началника.

- Свържете това гяурче! Антончо рита, посяга да хапе. Осавете ме! Дайте татко! Къде го скрихте?

- Кажй сега, кой е татко ти?

- Майстор Тодор Страцимиров.

- А ха-а! Страцимиров? Така кажи бре, синко, бре чедо! Демек, ти си негово момче, а?

- Да, чичо. Пуснете го!

- За него ли ме удари ти с глава, та щеше да ме изтърбушиш... бре, айол...

- За татко... Па и за майка... тя плаче...

- Ее, ако го не пусна?

- Ще го спася аз... аз, като притрепя всички заптиета, па и тебе, задето не го пускаш, ако и да ми изглеждаваш на добър - по-добър от другите... да знаеш!

Каймакаминът беше вдигнал безвредния пищов и разгледал вече. Сега го въртеше в ръката си.

Стара Варна

- Отде имаш ти тая играчка? Играчка ли? Имам си я... Тебе що ти влиза в работата? Дай мия я!

- На̀, вземи си я! Прощавам ти, задето си юнак като баща си. И заповяда на заптията:

- Пуснете го да си иде!

Антончо пое „играчката“ си, пусна я в пазва и се ухили до уши.

През прозореца на началнишката стая се вижда далеч по улицата и на самия площад. Двоица души разговаряха оживено, като че ли се припираха за нещо; по-слабичкият сочеше с ръка към конака.

Лъчите на слънцето прибягваха по покривите и широкополите стрехи на къщята, като раздухани и подпалени от вятъра въглени. Губеха се в дебелите им сенки и сякаш угасваха злополучно, като попаднали в дълбока вода злато-огнени пеперуди.

- Прощка... синко... Иди при баща си! Еее, видиш ли го? - и посочи с пръст през скърцащия прозорец.

Бащата идеше сега в конака да дири юначното си дете.

Началникът допроводи малкият герой по стълбите:

- Машалла, машалла, уста Тодор, юнак е като тебе... Да ти е живо, уста-баши!

Антончо припа и, току досами вратите на конака, увисна на врата на просълзения си баща.

Варна, декември 937 ноември 940

Смях и сълза

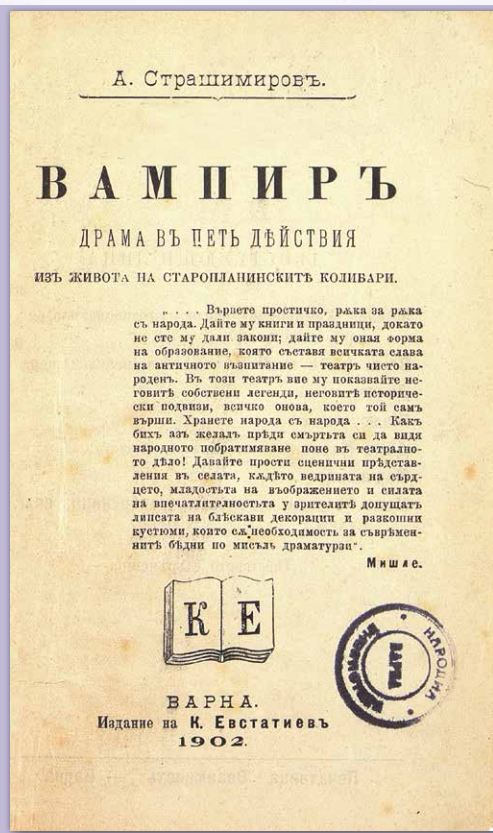
Свободен глас, V, N 37, 4 окт. 1909, с. 3

Театралната труппа под горното наименование, тия дни пристигна в града ни. Труппата, под директорството на известния наш талантлив писател – драматург г. Антон Страшимиров, състояща предимно от бивши членове на държавния театър, има в репертуара си пиесите: „Къща” от г. Ан. Страшимиров, немската драма „Седемнайсетгодишните” от Драйура, „Чудото на св. Антоний” от Метерлинк, „Роза Бернд” от Хауптман.

Надяваме се труппата достатъчно ще задоволи естетическите чувства на варненското интелигентно общество.

Коста Евстатиев е виден книжовник от края на XIX и началото на XX век. За периода след Освобождението до Балканската война, той издава във Варна 71 книги – преводна и оригинална българска литература. Това са 6% от цялото количество издадени и/или отпечатани книги в града.

Роден е през 1871 г. в с. Арбанаси, Великотърновско. Има завършен пети клас в килийните училища на манастирите около Велико Търново. Баща му е собственик на работилница за сапун в Арбанаси. След смъртта на баща си, Коста Евстатиев се преселва в Търново при сестра си – съпруга на известния търновски книжар и книгоиздател Ефрем поп Христов. Придобива опит в книжарството и издателската дейност в печатницата на Ненчо Несторов в Севлиево, скоропечаницата-издателство на Петър Мутафов и Сие, в книжарницата на Ефрем поп Христов, с чиято помощ, в края на 1878 г., се премества във Варна. През 1896 г. открива самостоятелна книжарница, а по-късно започва да се занимава и с издателска дейност. През 1902 г. Коста Евстатиев издава за първи път в България емблематичната драма на Антон Страшимиров „Вампир”. Животът и делото на този книжар-издател бележи етап от развитието на варненската книга и придава на града национално значение в книгоиздаването, книгопечатането и книгоразпространението. Умира на 6 декември 1931 г. във Варна.

Иван Янев

Скъп театрален спомен

Държавен архив – Варна, Ф. 976, а. е. 103

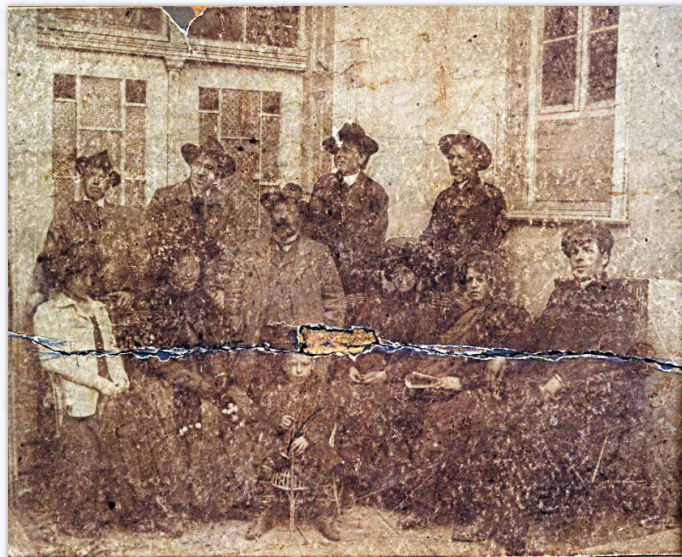
През 1908 година в града гостува новообразуваната в София театър „Смях и сълзи” с директор писателя Антон Страшимиров и режисьор – талантливия актьор Стоян Бъчваров. В състава на театъра бяха подбрани млади талантливи актьори, възпитаници на руската и френската театрални школи: Николина Бъчварова, Стефка Страшимирова, Мила Славова, Невена Попова, Стоян Стоянов, Методи Савов, Владимир Тонов, Касиян Димитров, Георги Дюлгеров и други. Аз имах щастието да бъда приет, с изпит пред двамата ръководители, в състава на този прекрасен театър.

В салона на „Прошек”, сега „Д. Благоев”, се изнесоха с голям успех пиесите: „Мадам Санжен” от В. Юго, „Фарисей” от Б. Шоу, „Бланшет” от Брйо и „Къщата” от Антон Страшимиров. Варненци масово посетиха пиесата на своя съгражданин, която мина при голям успех.

След Варна театъра гостува в Бургас. Името на големият писател Антон Страшимиров, привличаше вниманието на културната общественост.

Бях дежурен на касата за първото представление на „Мадам Санжен”. Рано сутринта,

Иван Янев е роден на 25 октомври 1888 г. в с. Суворово, Варненско. През 1908 г., като ученик, се явява на конкурс за актьор в театър „Смях и сълзи” на А. Страшимиров, гостуващ по това време във Варна. Работи като актьор, директор и режисьор в театрите във Варна, Бургас, Пловдив и Плевен. Директор е на Варненския театър от 1927 до 1931 г., включително и по време на честването на юбилея на Страшимиров. Един от основателите на Съюза на артистите в България. През 1968 г. е удостоен със званието „Почетен гражданин на Варна”. Умира през 1974 г. във Варна.

Пътуващ театър „Смях и сълзи”, 1909 г.

Антон Страшимиров идва в сладкарницата, където бях открил касата за продажба на билети и ми каза:

“Иване, дай ми 5 лева и ги запиши на гърба на скицата”.

Подадох му петлевова банкнота. Той я смачка в ръката си и ядно прошепна:

“Мръсни пари, без тях човек не може да направи дори сутрешната си закуска” и бързо излезе. На вратата го чакаше жена му. Останах изумен! Моливът падна от ръката ми. Не можах, нямах сили да му отбележа името на скицата. Възможно ли е? Нима и той, големият български писател, с неспокойния бунтарски дух, поел ръководството на новия театър, за да бъде по-близо до народа, да учи, да възпитава, да буди чувство на справедливост, за правда човешка. И той бедствува, страда от немотия! Когато този срамен социален белег бе редовен спътник предимно в живота на провинциалните актьори. Този Антон Страшимиров, който ни говореше за голямото, културното, политическото, възпитателното значение на театъра, за ролята на актьора като апостол, човек и гражданин, няма пари, иска 5 лева аванс!

Под възпитателното въздействие на Антон Страшимиров, се създадоха най-добри културни отношения, творческа атмосфера за работа. Представленията се изнасяха на високо художествено ниво.

Всички актьори познавахме неговите романи, повести и неговите битови драми, между които върховно място заеха комедията „Свекърва” и драмата „Вампир”, играни с грамаден успех не само в народния театър в София, но и по всички театри в страната.

Минаха много години на тежки политически изпитания и кървави буржоазни режими.

Един щастлив случай през театралния сезон 1931-1932 год. варненци се срещнаха със своя съгражданин. По случай 60 годишния юбилей на именития писател Антон Страшимиров, варненския общински театър, в зала „Съединение”, уреди в негова чест тържествено представление с пиесата „Свекърва”. С бурни ръкопляскания публиката извика на сцената юбиляра. Директора на театъра приветства юбиляра и му поднесе лавров венец.

Антон Страшимиров развълнуван благодари на актьорите и публиката, която му направи бурни овации.

На другия ден в театър „Коста Ранков”, сега кино „Република”, комитет от много приятели и почитатели, направиха голямо юбилейно чествуване на своя съгражданин, прославения писател – драматург Антон Страшимиров.

И днес, по случай 100 години от рождението му, изпитвам чувство на голяма благодарност, почит и уважение към моя пръв учител по театрално изкуство и дълбоко се покланям.

Варна, Юни 1972 год.

Беседите на г. А. Страшимиров

Земеделец, I, N 10, 20 май 1920, с. 1

Г-н Ан. Страшимиров известен наш общественик и публицист започна да държи втория цикъл от своите беседи в театър „Ранков“. На 17 т. м. той беседва върху „Челядният наш семеен живот и пр.“.

Като основа на беседата служиха народните ни песни, в които се отразяват душите и желанията на българката и българина. Какви красиви цветя цвят от тях!

Чистота и девственост лъхат от тях.

Българинът е почти аскет по отношение на половия си живот. Неговите отношения към жената са пълни с идеалност и девственост.

В нашия живот се отразява още влиянието на богомилството, което, като даде велики мисли на човечеството, действува разрушително на самия народ, както винаги тъй действуват подобни учения.

Г-н Страшимиров разправи интересни обряди на нашия народ, които говорят ясно за душевния му живот.

Беседите ще продължават всеки ден в същия салон.

Г-н Председателю
на Читателския клуб в Провадия.
П. П.

Видях програмата на беседите ви, за които
вам писах, по същия ред: „Християнския брак“
и „Стремителство към издигане“, както и списък
среще „Рим и нашето време“ и „Богата смирена
среще“: „Българския брак“, „Нежене пред сватба“
и „Миса „Мекан“, „Нежене след сватба“ и др. и
тук и там: „Ако е удобно, ще се радвам да
вам: Варна, 8 март 1920 г. С уважение: А. Страшимиров.“
Мартин
28/II 1920 г.

Кореспонденция на А. Страшимиров във връзка с провеждане на сказки в гр. Провадия. ДА – Варна, Ф. 771К, а. е. 3

Хроника

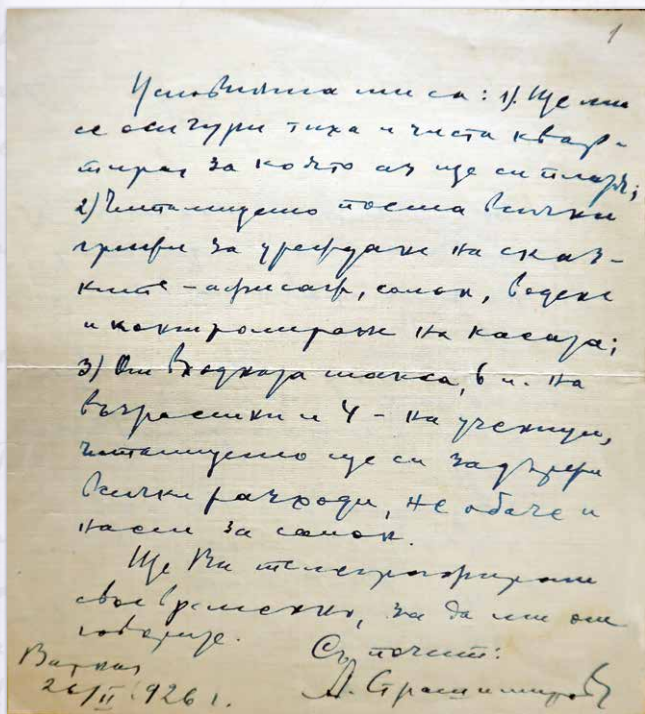
Варненски новини, N 118, 30 ноем. 1924, с. 3

Гл. Управително тяло на Б. Н. М. Сговор е взело съгласието на писателя Антон Страшимиров да излезе в провинцията и да държи сказка от морски характер.

Той ще посети и градът ни.

След морските сказки г. Страшимиров ще държи и няколко други, а именно: „Метерлинг“, „Пшебишевски“ и „Оскар Уайлд“.

Кореспонденция на А. Страшимиров във връзка с провеждане на сказки в гр. Провадия. ДА – Варна, Ф. 771К, а. е. 3

Надя Страшимирова

[Спомени]

Стоянова, Веска. У дома преди 100 години /
Веска Стоянова . - Варна : Барс-Агенция, 2001. - 136 с.

Зная, че дядо ми е дошъл във Варна преди Освобождението от Пиринския край да работи тук като зидар и построил къща по пирински образец зад църквата „Св. Никола”. Тя е описана в спомените на чичо ми, големия писател и народолюбец Антон Страшимиров в книгата „Като да е сън”. Със сестра ми сме близначки и сме родени в неговия дом в София през 1906 г. Другият ни чичо Димитър, е написал история на Априлското въстание. Баща ми, Тодор Страшимиров, адвокат, безукорно честен и духовно извисен човек, убит заради левите си убеждения през 1925 г. Като народен представител в София, беше дошъл да работи в родния си град в 1919 г. Купи къщата на изселващо се еврейско семейство Пакман, на ул. „Цар Асен” (запазена и досега),¹ направи основен ремонт, както и на малката в двора, давана под наем, защото доходите му бяха скромни. Беше истински домакин и естет.

¹ Към настоящия момент къщата не съществува.

*Къщата на Тодор
Страшимиров на
ул. „Цар Асен” 12.
Из фонда на
Етнографски
музей – Варна*

Едноетажната ни къща имаше две входни антрета – едното парадно, а другото откъм двора. Макар и твърде скромно обзаведена, беше удобна и създаваше условия за ползотворни занимания. Кухнята, където се и хранехме, наричахме „бялата стая“, защото зиданата печка с фурна и стената зад нея бяха облицовани с бели плочки; бюфетът, столовете, масата с покривката, кърпите, съдовете – всичко беше в бяло, за да се следи за чистотата. В момичешката стая с две легла и голяма маса за работа имахме пиано, на което и двете свирехме, зидана печка, облицована с бежови кахлени плочки, картина и много цветя. Още по-спартански изглеждаше стаята на брат ми, чието поведение баща ми следеше зорко. В спалнята на родителите – дървени легла с табли, покрити с плътни плетени бели покривки, масичка с чекмедже и огледало на крачета, скрин с тюлена покривчица с бродерия, кахлена печка в резедаво, едната половина на която беше в гостната стая. Тук имаше две кресла, табуретки, кръгла масичка, цветарници. На пода – линолеум, отгоре – котленски килим (из другите стаи – добруджански вълнени черги, нали мама беше от Балчик). От тавана висеше железен полилей, приспособен за електричество, на прозорците – тънки плетени пердета и върху тях плътни драперии, прибрани силно встрани, защото баща ми държеше да има повече светлина, а не както в гостните на някои познати семейства. Библиотечните шкафове бяха във вестибюла. В гостната баща ми имаше бюро, където работеше, и на него – телефон с N 60. На стената висяха портретът на Антон Страшимиров, когото татко много почиташе, картини с исторически сюжети, една от които изобразяваше хвърковатата чета на Бенковски.

*Семейството на
Тодор Страшимиров и
двама квартиранти-
ученици, в двора на
къщата им, 1921 г.
Из фонда на
Етнографски музей –
Варна*

Антон Страшимиров

Варненски кореняк, VII, N 7,1 ян. 1938, с. 1

ВАРНЕНСКИ
КОРЕНЯКЪ

Органъ на Културно-Просвѣтното Икономическо Дружество Варненски Коренякъ

Год. абонаментъ 25 лв. Излиза двуседмично	Редакция и администрация въ клуба — Варна, „6-й Септемврий“ № 29.	Обявлени се приематъ по споразумение.
--	--	--

Преди да даде, всичко каквото можеше да роди неговото дарование и Антон Страшимиров си отиде едва 65 годишен, възраст, на която човек може да бъде още много силен. Кратък е тоя път на един творец, от датата на рождението му 15 юни 1872 в нашия град и последния му ден, във Виена, на 7 декември м. г.

Тоя живот Страшимиров изпълни със съдържателно изживени дни, с постоянен допир с времето и действителността, с живо участие в самия живот. Това нещо му е подкосило силите, за да си отиде така рано, но и то го издига високо над нас и го слага неотменимо и признато в историята на българската култура и литература.

С появата си още като писател Антон Страшимиров се внедри в нашата съвременност, сочи първият му разказ „Кочаловската крамола“, печатан в 1895 г. с който рисува не миналото и тихия живот на нашето село, а трепетните грижи на деня, които го вълнуват. Вече в големия роман „Смутно време“ (1899) той се опитва да изобрази епически бурната епоха на регенството след преврата през 1886 г. Тук се открива Страшимиров, страшимировското, рязко отличаващо се от особеностите на други наши писатели. Македонския въпрос засягащ всички прояви на нашия обществен живот през епохата 1895-1908 също привлича писателя - тъй изпълва с трагедията на македонските български пиесите си „Прилепски светци“ (1900), „Отвъд“ (1906), биографията на Кръстю Асенов (1906), романа „Роби“ (1929/30) и други книги.

Тая жажда да узнае съвременния живот и да го изобрази във всичките му прояви, в пътищата по които той се е развил и бъдащото, което носи в себе си, води Страшимирова и към изучаване на народния бит. Първите му разкази „Не можеш направи“, „Косю“, „Анатема“ и др. са доказани за това, а така също и големият роман „Есенни дни“ (1902).

Но най-сполучливо произведение в тая насока е пиесата „Вампир” (1907), в която е представено нашето село във всичките му отрицателни страни. От този род са и комедиите „Мрак” (1901) и най-вече „Свекърва” (1906), Народоведското изследване „Нашият народ” (1923) и др.

Опита да обхване съвременните идейни течения и обществени движения, да даде образа на народ, интелигенция, на цяла нация, писателят направи с романите: „Кръстопът” (1904), „Без път” (1919), „Бена” (1921), „Вихър” (1922), „Хоро” (1922) „Висящ мост”, драмите: „Към слънцето” (1917), „Сребърна струна” (1910) и други книги от народоведски и обществен характер.

Като художник-писател Страшимиров се наложи и запечата в съзнанието на своите съвременници с повестта „Кръстопът” - блестяща картина на нашето село през време на борбите (1899) срещу данъка-десятък, с комедиите „Вампир” и „Свекърва”, романа „Бена”.

Но малко познат остана той в драмите „Св. Иван Рилски” (1911) и „Над безкръстни гробове” (1906) гдето даде историческата трагедия на българското племе.

Трайни образи от неговите произведения ще останат далеч в бъдещето учителят Петър Балашев, учител в село Шарбабенци в повестта „Кръстопът” движещ се между убеждението, че трябва да слезе като интелигент до средите на народа, за да го разбере, и мъката и терзанието, че сам той единствен, самотен мъчно може да влее първичните сили на този народ в улеите на едно здраво народническо издигане и просветяване; на второ място изпъква учителката Бена Тушева от романа „Бена”, просветена българка, колебаеща се между жената на миналото и жената на бъдещето. След нея типове на инженер Радонов, младият Голак, македонските революционери от последния роман на писателя „Роби”.

Така Антон Страшимиров се очертава за нас като голям познавач на нашата действителност с всичката жар на будното си гражданско чувство и неспокоен идеен стремеж да обхване живота и да му влияе със своето слово и перо. Взел участие в много обществени, национални и литературни движения, той оставя зад себе си ценни доказателства за пътищата, по които премина нашата обществена мисъл от петдесет години насам. Със своите художествени и народоведски съчинения той дълбоко оставя следи в нашия днешен живот, и нашето време, което той описа, ще го завещае на идните поколения, като най-верния, най-добросъвестния и най-пълния летописец на нашата България от началото на XX век.

Впечатления от Антон Страшимиров

Антон Страшимиров : Възпоменателен лист
по случай две години от смъртта му, Варна, 1939, с. 2

Антон Страшимиров, въпреки голямата си наблюдателност, бе вгълбен в себе си човек и постоянно зает със своите преживявания и своя вътрешен живот.

Едно негово писмо от 1911 г. го рисува като човек, който се пази да се доближи с другите люде, недоверявайки се на техните излияния, симпатии и чувства.

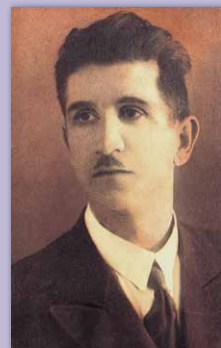
Това го правеше строг и към себе си и към другите.

Тая му строгост може да е отблъснала мнозина младежи, които може би са се нуждаели от неговата подкрепа, преценка и насърчение. Тя, обаче, послужи и за образуването на знаменития в нашата литературна история кръжец „Наш живот“.

Още в 1899/1900 г. той е искал да образува един литературен кръг с повече народнически тежнения, в противовес на тогава засилващия се и наложил се вече такъв около списанието на д-р Кръстев „Мисъл“.

Когато в 1905/6 г. символизмът правеше първите си завоювания, Антон Страшимиров поднови, във втората годишнина вече, своето списание „Наш живот“ и отвори страниците му за новото литературно течение – там се появиха първите работи на Т. Траянова и Димо Кърчева.

Добрин Василев е роден през 1893 г. в Шумен. Завършва Класическата гимназия в Пловдив през 1911 г. Изучава право, литература и история на изкуството в университетите в Лайпциг, Мюнхен и Тюбинген, но войните и мобилизацията възпрепятстват защитата на доктората му. Раняван е няколко пъти на фронта. Дипломира се през 1916 г. в юридическия факултет на Софийския университет и се установява във Варна.

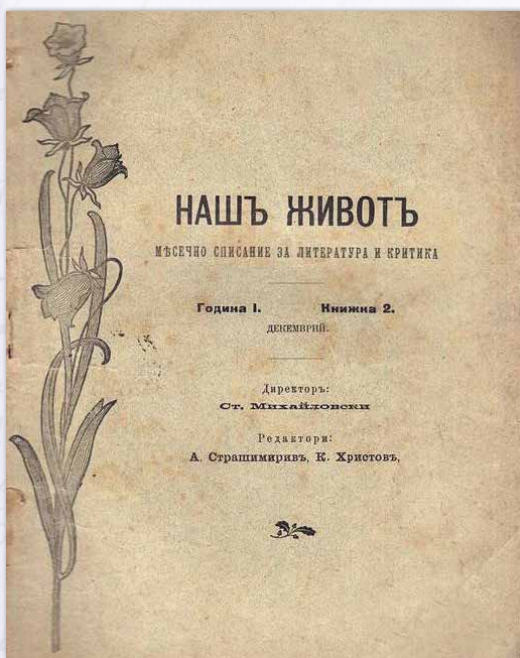
Журналист, писател и преводач, преподавател по история на изкуството, изследовател в областта на театрознанието, критик и драматург на Варненския театър, активен читалищен деятел, организатор на десетки общоградски културни тържества.

През 1928 г. е назначен за уредник на градската библиотека и ѝ посвещава значителна част от творческата си енергия. Обогаत्या фондовете на библиотеката с ценна чужда литература, упорито издирва, за да спаси от унищожение, старопечатните книги от региона, събира краеведски материали, архивни документи, карти и фотоси от стара Варна.

Автор е на шест белетристични книги – повести, разкази, поетични импресии и легенди. Превежда книги и пиеси от немски, френски и руски език. Рецензира театрални постановки и литературни произведения. Умира на 11 февруари 1957 г. във Варна.

Антон Страшимиров,
Трифон Кунев, Теодор Траянов

Сп. „Наш живот“

„Наш живот“ навлизаше тържествено в средите на нашата интелигенция. Той носеше едно откровение и към 1906/7 г., въпреки че излиза само в една годишнина – през две календарни години бе станал много любим – някога, пишущия тия редове, в Стралджа – познатата ж. п. гара при Сливен, като ученик в 1908 г. го чете до зори - непрекъснато, пленен от словата му за новото изкуство. Какъв трепет можеше да предизвика наистина едно литературно списание в едно време – толкова обнадяващо – с толкова далечни за настоящето идеали и вкусове!

През 1910 г. Страшимиров започна пак да образува нов книжовен кръг, с орган – списанието „Наблюдател“, което в третата си годишнина 1912 се преименува в „Наш живот“, в V годишнина вече, смятани и ония от 1900 и 1906/7 г.

Тона списание именно изтъкна и въведе Тодор Траянова, Николай Лилиева, Христо Ясенова, Йордан Йовкова, Илия Иванов – Черен, Георги Райчев и др. Те правеха своите първи стъпки под благоволенieto на Антон Страшимиров. То се четеше повсеместно. Дори в чужбина проникваше и една група български студенти литератори в Лайпциг, през 1913 г. го имаше за свое евангелие и свое знаме.

Външно-физически Страшимиров бе едър и издръжлив човек. Той говореше унесен. Една сцена на негов вдъхновен говор за българската жена е останала запечатана силно от 1920 г. в дома на брата му, във Варна, ул. Цар Асен 12.

Страшимиров имаше много роднини в града и в с. Белево.¹

При честото спохождане на Варна Страшимиров престоюваше почти винаги у своя по-малък брат Тодор, адвокат в града.

Писателската жилка у Страшимировия род се проявява у няколко души. Сестриният му син Сергей Бричевски издаде няколко книжки със стихове и разкази и издава през 1920 г. в града ни списание „Лъчи“.

Струва ни се, че и дъщерята на брата му Тодор се проявява с писания из разни периодични издания.

Последният път Страшимиров посети родния си град Варна през 1931 г. по време на отпразнуване на 60 годишния му юбилей на 27 ноемврий с. г.

Тогавя той разправи много нещо за своя род и за Варна.

Местата гдето е живял един голям човек, винаги излъчват особено притегляне. Може би ний, съвременниците, бихме изпитвали голямо удоволствие да минаваме покрай къщите на ул. 27 юлий и ул. Ст. Стамболов (бивша Саидова) гдето е живял Антон Страшимиров, ако те бяха запазени.

¹ Дн. гр. Белослав (Варна).

А. Страшимиров със свои близки в манастира „Св. Константин“, Варна, март 1931 г.

Гачо Краев

Антон Страшимиров

(По случай 5 годишнината от смъртта му)

Варненска поща, N 8610, 24 дек. 1942, с. 2.

Родил се в разцвета на пролетта, почина в залеза на есента, на 66 годишна възраст, без да дочака зимата на живота си. Някак си, като че ли не ни се ще да повярваме, че той се прости с земния живот. Ликът му, обгорен от мисъл, сякаш все още ни поглежда тревожно... Може би, защото мисълта му живее в нас – тя е непреходна, вечна. Роден във Варна, с кръстосана кръв на македонец и мизийка, в него се преплитат тревожен дух и волева устойчивост. А морето с многостранния си живот сякаш е вляло върху му от своята мистика. („Баща ми е пиринска мура, а майка ми е морска пяна“).

Малко са случаите, когато един кръчмарски прислужник може да се издигне до висините на духа, както е Страшимиров. Такъв е и случая с З. Стоянов, който от просто добруджанско овчарче стигна до поста министър-председател и до писател – класик на българската проза. Огромна вътрешна сила трябва да са имали тези личности, за да надвият всички пречки в живота, да се борят с тоя живот и в края на краищата да го преобразят.

Страшимиров е влияел и влияе със своето обаяние. Писател с будна обществена съвест, учен с много знания, общественик с проникновение, човек с много доброта и любов, гражданин с идейна чистота на възрожденец, той бе смел, прям и винаги със злото, от когото и от гдето и да идеше то.

С идеите си и нравствената си мощ той служи всеотдайно на българския народ, за да го преобрази и пресъздаде. И, наистина, той задълбочи и оплоди духовността ни.

Както подробно опозна всички дебри на страната ни, така дълбоко проникна той и в най-затътените кътчета на българската душа, като извлече ценни истини за нашата народопсихология. Интуицията му, благодарение на жадната му, наблюдателност, дори и когато се основава на малко случаи, е пълна и обхватна. Защото Страшимиров има страшно силно развито вътрешно виждане (интуиция).

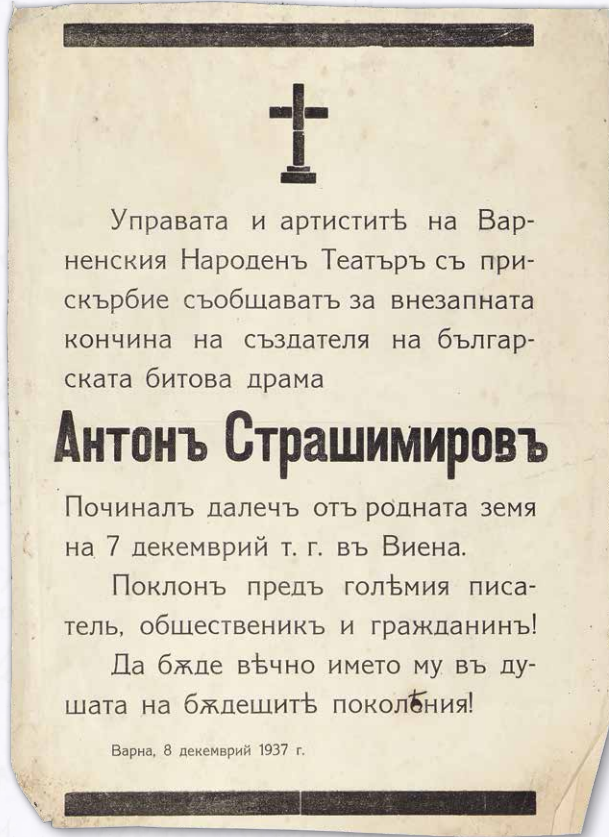
Българският народ, според Страшимиров, е народ с големи, но още непроявени способности. Личности като Ботйова с гениално въплъщение на тези способности.

И до смъртта си той ходеше, издирваше, разпитваше, изследваше, проучваше с амбиция за сетен път да утвърди тази си мисъл. И до голяма степен изводите му са основани на богатата ни народоука.

Нашата младеж, освен към художествените му книги, трябва да се насочи и към научните му трудове (в художествените му произведения има мисъл, а в научните му – вдъхновения), особено гениалния му труд „Нашият народ“, за да почерпи самочувство. А да прочете и нещо из живота на мастития Страшимиров, за да се поучи от примера на трудолюбието му, от рицарския му дух, от пророческото му прозрение и от всеотдайната му и искрена служба народу.

Възпоменателен лист по случай две години от смъртта на А. Страшимиров, Варна, 1939 г.

Некролог от Варненския народен театър по случай кончината на А. Страшимиров

Варненският юбилей

*Чувствувам се щастлив, защото се чувствувам ваш,
цял живот бях, съм и ще бъда ваш.*

Из Юбилейно слово, Варна 29 ноември 1931 г.

Портрет, в-к „Виделина”, 21 ноември 1931 г.

Броят е посветен на 60-годишнината на А. Страшимиров

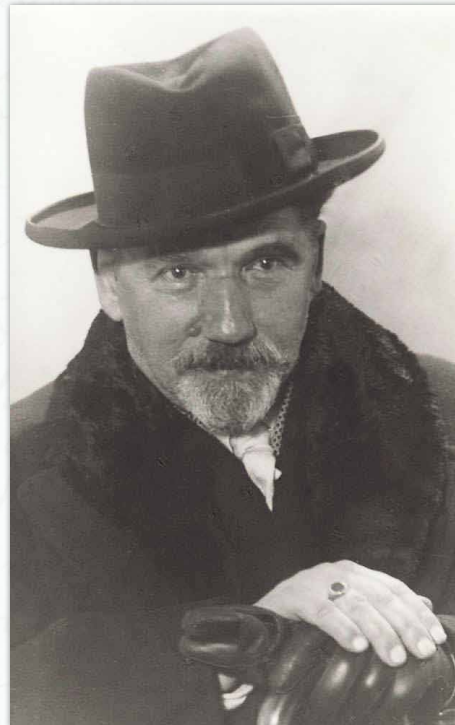
Емануил Мутафов

Мястото на Антон Страшимиров в нашата книжнина

Варненска поща, N 4679, 27 ноември 1931 г.

Нашата художествена книжнина се създаде всред народните борби за граждански и национални права, изпълняващи онази епоха, която непосредствено биде последвана от свободния ни живот. Още с зараждането си тази книжнина се постави в служба на борбите, като черпеше сили от самия народ, чиито страдания, копнежи, стремежи и надежди станаха онзи живец, който направи нашата книжнина не само жизнеспособна, но и животворна: събуди българския народ за нов живот и му показа мястото и призванието в историята. Тази книжнина в историята я наричат народническа. Най-обемистият и разнообразен народнически поет у нас е Ив. Вазов. По числеността и разнообразието на творбите след него може да се постави сега чествуваният наш писател, белетрист и драматург Антон Страшимиров. За него както за народниците от преди освобождението, народът си остана мъченик - „винаги безрадостен, безстрастен, винаги прегърбен под затыпителните грижи за орисаната несигурност на целогодишния денонощен труд”.

Той се вдъхновява от този народ и твори с любов и преданост към него, което често се вижда във всичките му произведения, засягащи бита народен, както и в разказа му „На нивата”: „... повлече ме нещо да помилвам това дете, обречено от жестока орисия на безжалостно пресушаване, да запримамвам с неговия баща, да задоволя това безстрастно, тегловно същество поне с

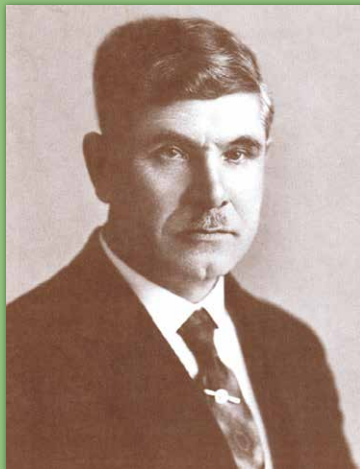

Антон Страшимиров,
около 1930 г.

Емануил Мутафов

е учител, общественик, публицист и поет. Завършва филологическия факултет на Софийския университет. Участва в Балканската и Първата световна война. Преподава във Варненската мъжка гимназия, Държавната търговска гимназия и Френския колеж. Редовен сътрудник е на сп. „Морски сговор“, където печата голяма част от своите публикации. Един от първите популяризатори на българските народни песни, тематично свързани с морето. Публикува 7 статии под заглавието „Морето в българските народни песни“, както и студиите „Морето в поезията на Иван Вазов“ и „Морето и Пенчо Славейков“. Автор е на две стихосбирки - „Под развято знаме“ (1936) и „За Добруджа“ (1939). Член е на Просветния комитет при Гимнастическо дружество „Черноморски юнак“, като планира и организира юнашки беседи за укрепване на моралните и физическите добродетели на младежта. След като приключва учителската си кариера, продължава да пише стихове. През 1945 г. е арестуван, заедно с група журналисти, писатели и актьори, обвинени за участие в Българските легиони, „писали, чели и издавали книги и вестници с противонародно съдържание“. Ученици на Мутафов се застъпват за него и той е освободен от затвора. В негова защита, един ученик заявява на министъра на вътрешните работи: „Не може да бъде хвърлен в тъмницата този, който цял живот е хвърлял светлина в душите на хората“.

Малко варненци знаят, че на Паметника – портал пред бившите казарми, до стиховете на големите български поети Иван Вазов и Пенчо Славейков, е и химнът-завет на Осми приморски полк, написан от Емануил Мутафов. Автор е и на „Химн на Варна“. Умира през 1961 г. във Варна.

искрица от душата ме тъга (възбудена от тегловния живот на народа б. н.)... А след миг стана ми съвестно, съвестно от това, че ме задяваше окаяността на един Балчо и на едно обичливо дете, когато това не са един и едно, а милиони, безбройно число, на които аз съм чужд, от които съм негли надуто отделен, над които аз съществувам със своята слободия и тъга...”

И този милионен народ мъченик за Страшимирова има свое призвание, което не е малко. Той се старае да го разкрие и да го покаже на своя народ като писател или сказчик, като жив и свободен учител на „един народ тих, непокварен, мъченишки“.

Този народ Страшимиров вижда през призмата на своята душа, склонна към романтизъм, по собствените му признания и по онова, което най-много му се е удало в художественото творчество. Например повестта „Есенни дни“.

С един прост и лек разказ, авторът изрежда битови картини и ни запознава с герои, които оставят трайни впечатления в душата на човека.

Повестта почва с типичната за нашия селски бит седянка.

Там са Ангелина и Джонко, които споделят чувствата си и тегнат сърцата им един към друг. Пречи им старата вражда между двете семейства (Джонковци и Вълчарци), към които те принадлежат. Като използва

тази вражда селският писар Майдавски, иска да се натрапи на хубавата Ангелина. Придружен от Грозя (един зъл ерген от селото) той дебне влюбените.

Джонко ранява Грозя с голям камък, избягва, а по-късно се предава на кмета, който го арестува.

Вечерта Майдовски отива на годеж, но Ангелина избягва през прозореца с намерение да се удави в близката река. Среща я Джонко и я спасява. Тя става негова, и на другия ден двата рода се помиряват, благодарение на Джонковия чичо Кефала, който оставя на братовата си челяд голямото си богатство, па оставя нещо и на черквата и селото.

При романтично хубавите тъжни есенни дни, когато хамбарите са пълни, и по хора и седенки младежта изпява своите копнежи и възторзи, Ант. Страшимиров не може да скрие своите чувства, своята любов към този народ: „... мили, хубави, тъжни и мъчни

Христо Силянов, София Малиновска-Силянова, Тодор Добринович,
Антон Страшимиров, Михаил Герджиков, Пейо Яворов, 1904 г.

есенни дни! В тях е живота по нас, и в тях е теглото. Защото нима е тегло на оран, сеидба, косидба? Нима е тегло на жетва и вършидба? - Трудът – макар и черен, макар и де-нонощен, е благодат от Бога”... (“Есенни дни”).

Оформеният живот в нашето село и близостта на природата гаят душата на поета. Той вижда в теглото и неволята на селяка благодатта на труда като Божи дар и го огражда с прелестта на романтиката:

“Зазоряваше се тихо, бавно, с омаята на последна дрямка, - гаче грижна майчина ръка с милувка пробуждаше всичко живо в природата. С тъжен захлас аз гледах из дрезгавината сенките на грохналите къщи, осенявани от изглозганите хилави черници, овошки – сенки, които в тоя час изглеждаха за мен като прегърнати плачещи баби по кривите тесни улици на нашето пръснато село... Шушнеха вече дебелите дъбови листа, придружаваха ръмола на ближен ручей, а скрит в гъсталака кос допяваше сутрината си песен...

Поради тази романтичност, мисля, че най-сполучливи са неговите легенди, като например „Рамадан бегови сарай”. Тази легенда прилича на един химн на свободата и привързаността към родната земя. Действието се развива в приказно хубавите места на Ахъчелеби, по връхното било на Родопи, където в сърдцата живее само Бог като господар. Тук ще дам в цитат признанието на автора, за да се види мъката на творчеството му:

“... успях да я преработя за три дни, а я работих цели 6 месеца! Има страници, които съм преработвал, може би, повече от сто пъти. Винаги съм се чувствувал романтик – дълбоко в себе си. В тази легенда материята много помагаше. Но трябваше език и стил. Пък нямах образци. Трябваше да слушам сам себе си. За щастие, носех вече в душата си потребното. Експансивен и дръзък, бях набрал много – по хора, седенки, тлъки и гуляи из селските кръчми, които устройвах с гайдари, с кавалджии и с народни певци.

Така – дадох, най-после „Рамадан бегов сарай”. (“Творчество и живот” стр. 33)

От всички наши писатели, най-много драми ни е дал А. Страшимиров, комуто диалогът се удава с голяма леснина. Най-хубавата е битовата му драма „Вампир”, издържана в техника, драматизъм, действащи лица и подготовка на действието.

Страшимиров понадникна и в градския живот, в борбите на гражданите и написа няколко романа. Тази материя, обаче, изисква реалистични похвати, които не допадат на неговата душа. Така че битовите му творения съдържат по-трайни художествени ценности.

Понесал от ранна възраст тежката за нашата страна участ на писателя, той биде ту отричан, ту възхваляван, ту пък подценяван, ала си извоюва място в нашата литературна история в реда на народниците, като романтик не чужд на идейността у нашите нови писатели.

На Антон Страшимиров

Варненска поща, N 4681, 29 ноември 1931 , с. 1

От ранна възраст ти закръстоса родната страна, за да проникнеш в болките и радостите на народа; и опознал неговата душа, ти го издигна като свой кумир, в служба на който се отдаде за цял живот. Ето вече 40 години носиш този тежък кръст с вяра, че „разкрийт ли се сърдцата ни за обич, добро и негасими лъчи”, родината ни ще стане страна на щастие и светлина.

С топло чувство на обич към народа и с поглед взрян в неговата бъднина, с ведра мисъл и постоянство ти се насочи към мечтите лазурни, към вечното в живота на твоя народ.

Не те сломиха ни отрицателното отношение към твоите творения, ни преследвания, ни затвор. Верен на своя дълг като учител и общественик, народен представител и публицист, белетрист и драматург, ти ся и сееш още любов към народа, за да жъниш сега признания и благодарност!

Ще дойдат дни на по-светъл живот и неспокойният ти дух устремен към непостижимото ще се посочи като израз на неспокойно преживяваните от народа ни години през време на твоя житейски път.

С вяра в това ти пожелаваме да се видиш обкръжен от всенародна обич в родната страна, постигнала своя културен блясък и благати дни.

М. Ст. Михайлов

Венецът¹ (По случай юбилея на Антон Страшимиров)

Черно море, N 794, 29 ноем. 1931, с. 2

А. Страшимиров в кабинета си

Антон Страшимиров не е Ив. Вазов. Той не е първият след Вазов, както казват някои. Ан. Страшимиров е само Ан. Страшимиров. Буен, неспокоен, отзивчив. Силен, смел, упорит. Сам. Единствен по своя стръмен път.

Затова неговия роман „Роби“ не може да се сравнява с „Под игото“ от Ив. Вазов. Романът „Роби“ е един в нашата литература. Не вече опит, а истинско начало. И ако той беше написан не на български, а на някакъв друг, по разпространен език и в него се описваше горчивата съдба не на нещастния македонски, а някакъв друг народ, само в България щеше да бъде издаден няколко пъти. А авторът му днес би бил милионер. Разбира се, ако е съвместимо: Антон Страшимиров и милионер, като се знае, че най-скъпото си нещо, своята библиотека, писателят продаде, за да помогне на народа.

„Роби“ не може да се разглежда по общоприетите начини. Онзи, който би се осмелил да напише за него една истинска и изчерпателна критика, тръгва по дарби поне да достига неговия автор. Над „Роби“ може да се мисли много. И най-накрая, всичко, което се каже няма да го изчерпи. Нещо повече: ще му повреди, може би. „Роби“ трябва да се прочете, Защото само тогава

¹ Антон Страшимиров приема, че този текст отразява най-добре неговия юбилей.

би се усетила стихията на неговото бързо темпо, нервния му, но цветист език, голямата му художествена стойност.

От „Роби” не може да се цитира. Би трябвало да се препише целия роман. Той няма по-хубави и по-лоши места. А при този интересен стил и постройка на мислите, патент само на Антон Страшимиров, без нужда от регистриране, защото никой не може да му го открадне и копира, пълната издържаност е едно чудо. И човеку все пак се иска да спомни нарисуваните само с по няколко думи картини на омайните солунски нощи, на първия сняг в Пирина, на разлялата се Струма, мрачната София, тайнствената Рилска обител, всред които се развива стремглавото действие.

Романът „Роби” е най-хубавата песен за Македония, най-тържествен химн за македонските революционери. И колко смешни, наистина, остават полубоговете на Омира пред тези истински човечи на Ан. Страшимиров, у които е назряло така силно съзнанието за самопожертвуване!

А тяхното създаване писателят си е оплел най-хубавия венец за своя шейсетгодишен юбилей. В него се преплитат – лекотата на М. Декобра със загадъчността на Достоевски, чистотата на Хамсуна с енергичността на Ан. Страшимиров, и все пак този венец пръска уханието на прекрасните цветя, събрани от градината на големия син на град Варна.

Че последната част на „Роби” все още не е излязла, може само да се съжालява. Но, българска печална действителност! Може би, авторът още не е изплатил дълговете си по издаването на първите две части.

Роби : Роман. - София : Пряпорец, 1930

Вяра Н. Ковачева¹

Ан. Страшимирову

Черно море, N 795, 30 ноем. 1931, с. 2

Антон Страшимиров,
около 1910 г.

Малцина са ония сеячи, които през време на буря и мраз засяват браздите на нивата на живота със семе, което пълни народна радост и международна любов! Защото повече от тях биват сковани и загиват преждевременно от мраза на неблагодарността и несправедливостта човешка. И превръщат се те, нещастниците, на тор в нивата на живота и пак кълнят семената сложени над тях от самите тях, защото те пролъчват истината, вечната и неотемлима истина.

Словата на поета Антон Страшимиров, изречени от високата трибуна на плеядата радетели за международно благоденствие, не застиват като риданията на угнетения в безпомощна степ. Напротив, те палят човешката съвест и я подсецат за отговорностите на ония, които илюзорно мислят все още, че Ньой не е, и не ще бъде, новата човешка Голгота.

Приживе поклон, певцо, от студентството на град Варна, в душите на което ти умело засади завета на любовта към родината и посочи пътеката към международната любов!

¹ Вяра Н. Ковачева пише литературна критика във варненските периодични издания, председател е на младежката секция на Женско благотворително дружество „Майка“.

Антон Страшимиров

Варненски новини, N 2665, 30 ноем. 1931, с. 1

Един от големите творци на българското слово Антон Страшимиров днес празнува шестдесет години от рождението си и четиридесет годишна литературна дейност.

Белетрист, драматург, романист, географ, художествен критик, вдъхновен оратор, любим сказчик, пламенен общественик, защитник на онеправданите, потиснатите, робите. Мощен трибун срещу братоубийствата и насилието неговият образ на писател, общественик и гражданин.

Той е вече шестдесет годишен, но неговото дело, мъдростта му, жаждата за истина, красота и човечност ще пребъдат за дълги години.

Антон Страшимиров – син на велико племе – е откърмен от народните блянове и страдания. Народничеството в неговите творби го издига като блестяща звезда на нашия литературен и граждански небосвод. Той е щастлив избраник на нашата духовна съкровищница.

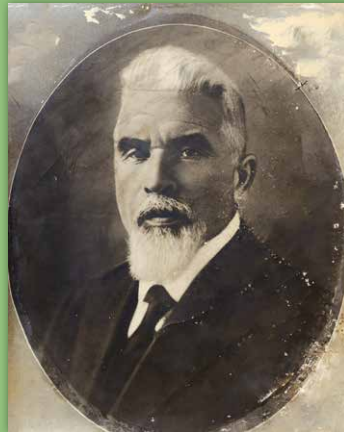
Пред величието на момента, в деня на Юбиляра нека се поклоним пред делото му!

Днес във Варна се чествува юбилея на големия български писател Антон Страшимиров.

В присъствието на многобройна публика, г. **Ц. Календжиев**, председател на юбилейния комитет обрисова значението на Антон Страшимиров за нашата литература.

Хорът на Ал. Кръстев изпълни учителския марш.

След него Бор. Сакъзов говори върху творчеството на Страшимиров, като един от големите колоси в българската литература.

Цани Калянджиев е български химик и стоковед, основоположник на стокознанието в България, професор по стокознание. Роден е на 15 окт. 1866 г. в Лясковец. Основател и пръв ректор на Икономическия университет във Варна. През 1904 г. Варненската търговско-индустриална камара го кани да организира средно търговско училище, към което създава първото българско вечерно търговско училище. По негово предложение през 1921 г. се открива Висшето търговско училище във Варна, чиито ректор е до пенсионирането си през 1933 г. От 1921 г. е професор по стокознание. Умира на 28 март 1944 г. в родния си град - Лясковец.

Борис Стателов е роден през 1886 г. в Солун в семейство на учители. През 1905 г. завършва Военното училище в София, а през 1907 г. получава квалификация морски офицер. През 1908 г. служи на руския кораб „Рюрик“, с който прави околосветско плаване. Допълнително специализира в минния офицерски клас и курс по радиотелеграфия в Кронщат, Русия. Обучава се на германски подводни лодки и през 1917 г. получава квалификация подводничар.

През Първата световна война Борис Стателов е командир на миноносеца „Храбри“, който заедно с миноносеца „Шумни“ защитава Варненския залив на 14 октомври 1915 г., когато градът е бомбардиран от руския флот. През октомври 1918 г., като командващ учебния крайцер „Надежда“, спасява флага на кораба, благодарение на своята инициативност и самоотверженост.

След края на войната, преподава „Навигация и лоция“ в Учебната част на Флота, а от 1921 е командир на Дунавската търговско-полицейска служба. По-късно е командир на Крайбрежната жандармерийска дружина и на Морската полицейска служба. От 1926 до 1932 г. е началник на Морската учебна част, която включва в състава си Морското училище и Морските специални школи. От 1933 г. преминава в запас.

През 1924 г. издава книгата „Типове мореходни изчисления“, която е един от първите учебници по специалността корабоводене в Морското училище. Автор е на много други учебници, помагала и статии: „Международно право“ (1927), „Лекции по военноморска география“ (1928), „Съвременно състояние и тактика на минното дело“ (1930), „Правилник за разрушителната служба във флота“ (1933), „Мореходна астрономия“ (1938). Умира през 1959 г.

Поднесоха адреси: **Капитан I ранг Б. Стателов** от името на офицерите и частите на Варненския гарнизон. Той поднесе една разкошна статуя на юбиляра, - символ на победите; директора на мъжка гимназия Г. Христов; директора на девическата Велчев; Ем. Мутафов от името на търговското училище; Гочев от страна на класните учители; К. Попова от женското дружество; г-жа Любенова от името на дамската добруджанска група във Варна.

Трогателните слова на г-жа Чобанова изтръгнаха сълзи от всички присъстващи. А. Николов от името на македонската емиграция. Г. Николов пожела на юбиляра да доживее щото другия си юбилей да отпразнува в свободна Македония; г-жа Славова от името на женското македонско дружество поднесе на юбиляра възглавница украсена с македонски шевици; от младежката тракийска организация; от дружество Кореняк; г-ца Ковачева от името на студентското дружество; В. Чобанов от името на адвокатската колегия; Н. Николов от страна на група сътрудници в миналото на Антон Страшимиров.

Юбиляра отговори с една изповед която завърши.

“Бил съм Ваш, съм и ще бъда, затова дойдох да присъствувам лично на чествуването което варненци ми правят”.

Чествуване юбилея на Антон Страшимиров

Варненска поща, N 4682, 30 ноември 1931, с. 1

В театър „Ранков“ стана чествуването на именития български писател Антон Страшимиров.

Чествуването се откри от г. Ц. Календжиев със слово в което биде посочено значението на юбилея. След това се изпя учителския химн „Не щеме ний богатство“ от катедралния хор под диригентството на Ал. Кръстев.

След това Бор. Сақъзов произнесе слово и изтъкна значението на писателя в нашия книжовен и обществен живот.

Последваха приветствия от Машинното училище, от мъжката и девическа гимназии, от Търговското училище и от културните д-ва в града.

Направи силно впечатление отсъствието на общината и др. официални среди. Това се сметна от народа като неоснователно пренебрегване юбилея на много дейния и заслужил писател. Но през своя живот Антон Страшимиров е почувствувал много такива отношения и винаги е имал воля да ги понесе и ведра мисъл да проникне в милия и искрен привет на самия народ.

Кино-театър „Ранков“

“Цял живот бях, съм и ще бъда ваш”...

Юбилейното чествуване
на Антон Страшимиров във Варна

Черно море, N 796, 1 дек. 1931, с. 1

Вчера пред обед в театър „Ранков“ се чествува четиридесет годишната литературна и обществена дейност на големия български писател и наш съгражданин Антон Страшимиров.

Председателят на юбилейния комитет г. Калянджиев с топли думи за делото на юбиляра откри тържеството. Хорът на г. Ал. Кръстев изпълни „учителския марш“. г. Б. Сакъзов обрисова творчеството на писателя.

Приветствуваха писателя: началникът на морската част, поднесе му подарък статуята на победителя, директорите на гимназиите, представителите на Добруджанската, Македонската и Тракийската емиграции, студенското дружество, женското дружество „Майка“, дружество Кореняк, класното учителско дружество, адвокатския съвет. От Македонското дружество бе поднесена възглавница с македонски шевици.

Поднесен му бе портрета от Дома на изкуствата работен от художника **Г. Велчев**.

Липсваше представител на дружеството на основните учители.

Кметството също не се трогна, въпреки, че варненец е сломен под лаврите на славата поднасяни му от цялото българско племе.

Българи ли са варненските кметове?

Антон Страшимиров трогнат от сърдечните привети и пожелания, отговори със следните думи:

- Благодаря ви, гражданки и граждани на моя роден град.

В живота си аз няхах много радости и малко бяха мимолетните такива.

Помня една радост от ранно детство.

Старата варненска учителка, г-жа Патоева, като дете еднаж се наведе и на ухото ми каза:

- Ти ще станеш велик човек.

Аз пламнах. Не усетих как съм минал през най-шумния квартал тогава „Ченгене пазар”.

От 14 годишна възраст попаднах в дъното на обществената мрачина, останах сирак.

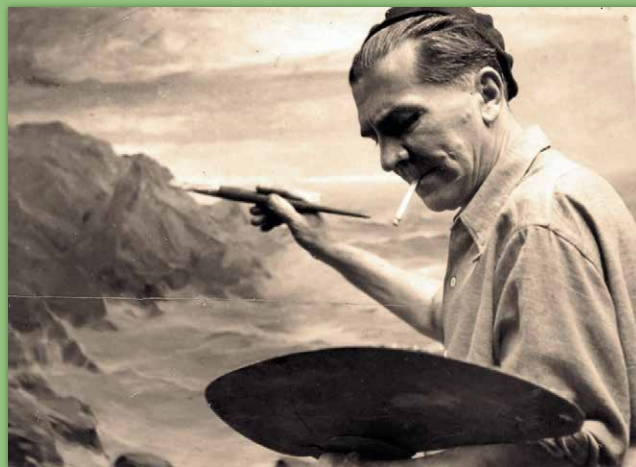
Аз бях убеден тогава че хората не са щастливи и 90 на сто са с болни души и зли. Изпаднах в страшно отчаяние.

Спомням си по-после в едно хладно утро се намерих гладен от два дни при високия бряг на Дунава. Владееше ме мисълта да се хвърля в мътните му води и да изчезна.

Казах си: щом хората тъй живеят, не струва човек да бъде велик.

По после се откриха пред мен пътищата на надеждата и суетата. Колчем ми са се отваряли дверите на световно величие, отминавах беден и самотен.

Ето ме на залеза на моя живот. Търсят ме от всички кътове на родината. След 50 години живот аз смятам, че нашето съществуване не е безмислено

Георги Велчев е роден през 1891 г. във Варна. Баща му е известният варненски книжар Атанас Велчев. Учи в Мъжката гимназия. През 1906 г. е на ученическа екскурзия, с която посещава Ермитажа и Третьяковската галерия.

Постъпва в Държавното художествено-индустриално училище в София през 1910 г. Прекъсва следването си два пъти поради войните. По време на Първата световна война той става военен художник в Щаба на Първа армия. Още в най-ранните си творби от 1917 – 1920 г. проявява склонност към по-модерна и освободена живописна образност, която гравитира към импресионистични, пост-импресионистични и символистични интонации.

След завършването си през 1920 г., заминава за Париж, където специализира в Академията за изящни изкуства. Живее и твори в Германия и САЩ. Посещава Хавай, Австралия и Китай. През 1932 г. се установява във Варна. Има 33 самостоятелни изложби като 14 от тях са във Франция, Германия, Великобритания, САЩ и Канада, а 11 от тях във родната Варна. Той е един от новаторите в българското изкуство от 20-те години на ХХ век и е сред най-големите майстори на морския пейзаж. След 1944 г. се оказва неразбран и отхвърлен от властите.

Умира на 16 април 1955 г. във Варна.

пилеене на енергия. Върти се колелото и тласка поколенията към предопределена цел: Към висша хармония, към висше съвършенство, съжителството на хората в пълна хармония.

Ако това е тъй, аз се запитвам от години: работих цял живот, но постигнах ли целта си? Махнах ли един камък от пътя за човешкото съвършенство?

Моите съвременници са го почувствували и те имат право да кажат ела ти си наш.

Какво трябва да извърша ако ида при тях? - да им съобщя тайните на своя живот.

Тези тайни са: Работих честно, не от суетност.

Аз обичах човека и най-злия.

Егоизма, че и те ще ме обичат ме водеше.

Чувствувам се щастлив, защото се чувствувам ваш, цял живот бях, съм и ще бъда ваш.

(Бурни овации)

Гочо Гочев

Юбилеят на Ан. Страшимиров

Виделина, I, N 4, 5 дек. 1931, с. 4

На 29 м. м. Варна – родният град на Страшимирова чествува неговия юбилей. Още от няколко дни градът ни бе предизвестен за това голямо тържество чрез пресата и афиши. За жалост, обаче, варненци не удостоиха с нужното внимание своя виден съгражданин. Може би затова попречи и лошото време. Както и да е, но салонът на кино Ранков наполовина бе празен.

Утрото започна в 10 часа.

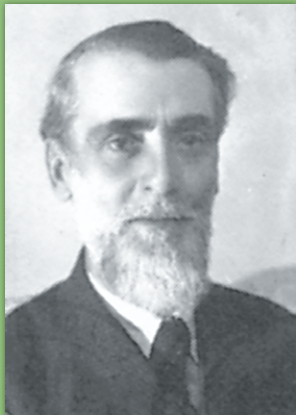
На сцената са членовете на гражданския комитет: г. г. Калянджиев, ректор на Варненската академия, Б. Сакъзов, В. Гочев – директор на търговското училище, Д. Николов – управител на Варненската мъжка гимназия и присъства юбилярът със съпругата му.

Председателят на комитета г. Калянджиев, откри тържеството с кратко слово за епохата, в която твори г. Страшимиров и с оглед на руските писатели от края на 19 век. Г-н председателят даде думата на **г-н Сакъзов** – член на комитета. „Госпожи и господа, започна той, творчеството на г-н Страшимиров е грамадно...

Спомням си първите му разкази, които тогавашната критика мълчаливо одобри. Това бяха първите копки в пръстта, която от тия семена роди златен плод. Заредиха се след това драми, повести, романи, етнографски трудове и ред статии, които обогатиха нашата литература, тласнаха я десет години напред... А. Страшимиров продължи пътя на Вазова. Последният твореше дотам, до гдето стигаха зрителните възприятия и фактите. Страшимиров повече се вгълби в народната душа – той психологически я обрисова – ето где се крие именно и неговото преимущество пред Вазова. На творенията си той даде общочовешки оттенък, като с това ги увековечи.

Афиш за тържественото юбилейно утро

Борис Сакъзов е роден през 1872 г. в Шумен. Брат е на политика Янко Сакъзов, с когото отрано остават сираци. Учи в чужбина. След 1903 г. се установява със семейството си във Варна. Тук Борис Сакъзов е учител, журналист, критик, общественик, стопански деятел. Работи във Варненската търговско-индустриална камара, един от създателите е на Варненското журналистическо дружество и е негов председател. Пише множество статии за историята и икономическото развитие на града. Кум е на А. Страшимиров. В близки отношения е с проф. Ал. Балабанов, художниците Ал. Божинов, К. Щъркелов, братя Шкорпил, Д. Василев, Васил Ставрев. Баща е на мариниста Милен Сакъзов.

Умира на 11 март 1942 г. във Варна.

Страшимиров – това е кораб, надул мощно платна и цепи безбрежната морска шир. Той се носи там, где вятърът го отнесе. Ето кое най-картинно символизира духът на Страшимиров – скитник в своето творчество, своеволен в живота и творбите си” ...

Преди да почне г. Сакъзов своята лекция, хорът на г-н Кръстев тържествено изпя учителския химн. Цялата зала бурно акламира юбиларя със ставане на крака.

Дойде ред на поздравленията от разни места. Г-н Страшимиров се яви на сцената. Всички повторно го акламираха. Юбиларът първо бе поздравен от г-н Калянджиев от името на комитета, който му подари една хубава статуйка. След него се изредиха г. г. Стателов от името на Морската учебна част, директорът на Варненската мъжка гимназия Г. Христов, представителите на добруджанската, македонската, тракийската организация, Негово Високопреосвещенство Симеон, директора на Търговското училище Гочев - от класните учители във Варна, г-н Мутафов от името на Търговското училище и др.

Интересна беше срещата на юбиларя с един стар приятел, който поднесе поздрав от тукашните кореняци. Последен г-н Николов поздрави Страшимирова от тия негови съвременници, едни от които са далече, а други не на тоя свят.

Домът на изкуствата и печата подари разкошен маслен портрет на юбиларя. Като отговор на всичко г-н Страшимиров произнесе кратко слово:

“Драги съграждани, през своя живот аз имах много нерадостни дни и малкото радостни минути, които изпитах, и те бяха мимолетни. Една от тия мимолетни радости изпитах като ученик тук в родния си град – старата учителка П-ва ме извика и ми пошепна на ухото:

“Слушай, ти ще станеш велик син на България”.

Аз скочих като ужилен, понесох се като луд покрай шумния тогава „Ченгене пазар“ към дома. Чувствавах се на седмото небе. Пред детинските ми очи се дилпляха нови, далечни хоризонти, обагрени с ореола на слава и величие. Уви! Това бе само миг!

14-годишен аз почнах своя жизнен път – тежък и горчив.... Минаха години ... Аз скитах и творих. Помня своя най-злощастен ден, може би най-горчивият от целия ми живот:

Стоя надвесен над Дунава, който бучи, мами ме в своите води. Тежко есенно утро! От два дни залък не съм сложил в устата си. Стоя над грозната река, готов завинаги да напусна тоя жалък свят. Но ... реших да живея. И дадох клетва – над Дунава: „Ако някога ми се отворят дверите на светско величие, аз ще го отхвърля!“

Наистина тия двери не веднъж ми се отваряха – отблъсквах ги.

Ето ме пред вас, готов да разкрия тайната на своя живот.

Пътят на творците на един народ е стръмен, каменист. Аз дадох живота си за тоя народ – денонощно творях. Днес, когато той ми вика при себе си, където и да било, аз ще отида. Аз може би отнех едно малко камъче от тоя стръмен каменист път.

Ето защо, аз престъпих клетвата си, която дадох в себе си при мътния Дунав.” С тия думи на юбиляра, които дълбоко се отпечатаха в душите на всички присъстващи, тържеството свърши.

Г. Г.

Виделина, 5 дек 1930

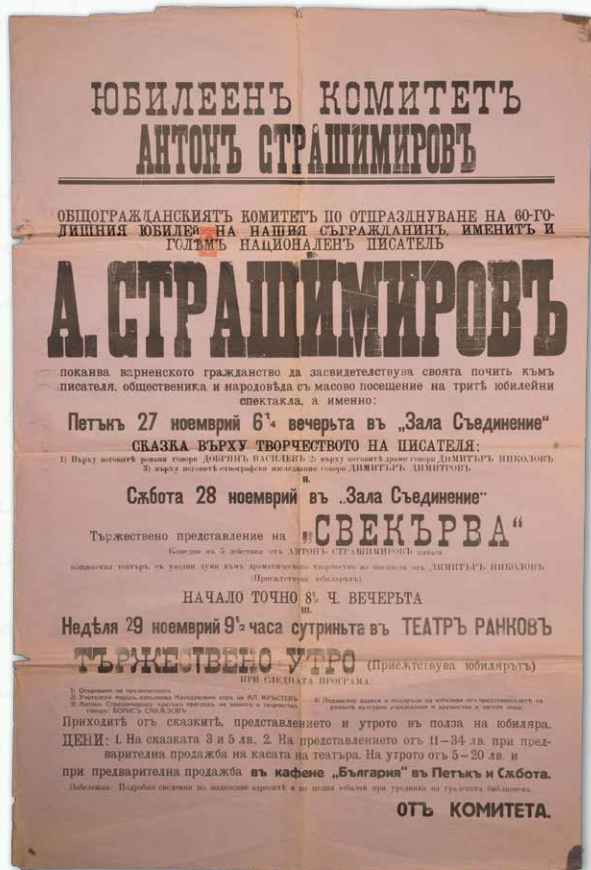

Стефка и Антон Страшимирови, около 1900 г.

„Свекърва“

(по случай представянето ѝ от Вар. общ. Театър)

Виделина, I, N 4, 5 дек. 1931, с. 4

Афиш за юбилей на А. Страшимиров

Едно истинско отражение на действителността, една истинска национална пиеса. Защото възпроизвежда характерните битови черти на българина.

Авторът е избрал интересен сюжет и характери с не твърде сложна психология, чието анализиране не представлява мъчнотия за добрия наблюдател. Защото те са типове познати, установени, патриархални (снахата, свекървата и пр.)

Свекървата Костанда е център и двигател на действието. Обрисовката и е пълна. Тя е истински тип на свекърва — съчетание на много частни случаи из живота. В основата и лежи битов елемент.

Също така естествена е и баба Неделя.

Дечка е смътен образ. Обаче това не противоречи на ролята и и спомага по-ярко да изпъкне свекървата. Нейното страдание е чисто трагическо, без ни най-малко комичен елемент.

Велчо Свилен е сполучлив тип на чиновник — пасивен, слаб, комичен.

Павел Керекон е вече по-оригинален. Неговата роля е втора по важност след тая на свекървата, но понякога той застава в центъра на действието и го направлява (особено в последното действие).

Другите са слабо характеризирани и не са толкова важни за развитието на комедията. Те само я допълнят.

Нека се забележи, че действието няма точно определен ход. Първото действие е по-стегнато от другите и даже представлява нещо завършено. В последните се чувствава разтегнатост и сложност във фабулата.

Някои сцени са много добре издържани, напр. разговорът между Костанда и Неделя в III-то действие е пълен с комизъм и естествена простота.

“Свекърва” е комедия. Обаче много моменти възбуждат Гоголевски смях: смях през сълзи. Това става там, където между националното проличава общочовешкото. Конфликтът между свекървата и снахата е чисто трагически. Той е конфликт между старото и новото, реакцията и напредъка, честността и безчестието, доброто и злото. В комедията се различават две групи лица, според двете противоположни течения: свекървата и баба Неделя от една страна и Петър Кереков и снахата от друга.

В началото на комедията, додето действието се движи от свекървата господства отрицателно течение. Но щом двигател на действието става Кереков, тогава надделява положителното. В характера на Павел Кереков е въплотена общочовешка идея. Той е истински борец против тъмните сили, смел и безкористен деятел. Дълбоко трогващ и незабравим е момента във II-ро действие където той казва: „Аз съм беден, но честен учител!” Не е ли този същия Антон Страшимиров, бурния, неспокоен и честен дух, който прекара целия си живот в борба, закрилящ винаги угнетените, залепящ плесница на угнетителите?

„Свекърва“, Варненски драматичен театър, сезон 1946/1947 г., реж. Стефан Николаев

А. Страшимиров пред варненски учащи

А. Страшимиров пред варненски учащи, КИЛ, VII, N 4, март 1998, с. 1, 7.

Александър Кръстев е роден на 1 февруари 1879 г. във Видин. Завършва Силистренското педагогическо училище и Загребската консерватория. През 1903 г. взема участие в създаването на Българския музикален съюз. До 1907 г. е

В началото на 30-те години той вече беше знаменитост – съвест на нацията, борец срещу всяка тирания у нас, автор на „Хоро“, „Вампир“, „Свекърва“ и още много творби. През 1930 година на път от София за Варна той беше написал малък репортаж „България през прозорца на влака“. Помести го в списание „Родна реч“. Бях тогава ученик в предпоследния клас на Варненската мъжка гимназия и не знам с какъв кураж написах дръзка статия с наслов „Писателят гледа България само от прозореца на влака“. Изпратих я в редакцията на в. „Мисъл“. Редакторът Владимир Русалиев не я помести, а я предал направо на Страшимиров.

На следната 1931 година на 29 ноември в кино „Ранков“ Варна празнуваше неговия юбилей. Тържеството откри **Александър Кръстев** с песента „Учителски марш“. Щом гръмнаха първите звуци, Страшимиров стана, последва го и публиката в залата. После той и съпругата му се качиха на сцената. И юбилей като юбилей – слова, поздравления,

¹ Борис Янев (1913–1999) е редактор на ученическият вестник „Виделина“. Учител, краевед. Автор е на осем книги, очерци и сборници с краеведска тематика.

подаръци, вълнуващи думи от Димитър Осинин, наш учител по литература. Отсъстваше само официална Варна. (Борците за правда не са любимци на властите!) Залата с трепет очакваше словото и на самия писател. Той стана от мястото си на сцената – лицето му ту бледнееше, ту аленееше, заговори бавно, тихо – нещо, съвсем необичайно за него. (Посещавах сказките му, там той беше необикновено темпераментен и буен!) Сега прехапа устни и зашепна като изповед:

„Аз имах много нерадостни дни и малко радостни минути и те бяха мимолетни. Едни от тях изпитах в моя роден град Варна. Старата учителка П-ва ми прошепна веднъж: „Ти ще станеш велик син на България!“ Сkochих като опарен и се понесох по шумния Ченгене пазар (сега площад „Екзарх Йосиф“) към дома си. Пред детинските ми очи се дилеха нови хоризонти, обагрени от ореола на слава и величие... Уви! Това беше само миг... Четиринадесетгодишен почнах своя жизнен път – тежък и горчив!“

Той спря и се замисли. По лицето му преминаха тръпки, сякаш изживяваше отново своя жизнен път. И тихо и изповедно продължи словото си...

Бях тогава редактор на ученическия вестник „Виделина“, орган на варненската учеща младеж и може ли без нас, млади журналисти – нахакани и напористи? Заехме със Савичката,² член на редакционната колегия, място на балкона на кино-то и решихме след тържеството да вземем интервю от писателя. Проследихме го до дома на брат му Тодор Страшимиров, някъде към Девическата гимназия, и почукахме на вратата. Излезе госпожа Страшимирова, а ние:

учител в Ломското педагогическо училище. Следващите 38 години от живота му са свързани с Варна. Александър Кръстев е един от най-известните български композитори, от т. нар. „първо поколение“, музикален педагог, хоров диригент, музикален деец. Многогранна е неговата дейност - учителства, дирижира хора и оркестъра на музикалното дружество „Гусла“, хор „Морски звуци“ и катедралния хор. През 1922 г. ръководи Варненското музикално училище. Участва активно в създаването на Варненския общински оперен театър, а по-късно оглавява неговия артистичен съвет. Много сили отдава за организирането на летни диригентски курсове и квалификационни курсове за учители. През 30-те години е председател на клуба на родолюбивите във Варна, а след откриване на радиопредавателната станция става неин програмен директор и пише „Химн на Радио Варна“. Публикува реферати и статии по теоретични, педагогически и музикално-обществени проблеми, рецензии за музикални събития („Музикален вестник“, „Кавал“, „Художник“ и др.). Съставя учебници по пеене. Участва в редактирането на сп. „Играй и пей“.

Александър Кръстев създава хорова, камерна и симфонична музика. Композира училищни песни, пише учебници по пеене, критически анализи и изследвания по музика. Автор е на около 50 хорови и 20 песни за глас и пиано, първото концертно за цигулка и оркестър в българската музика, пиеси за пиано, над 100 детски и училищни песни, и др.

Умира на 11 юли 1945 г. във Варна.

² Вероятно Станислав Савов, редактор на в-к „Виделина“.

– Госпожо, ние сме журналисти. Искаме да вземем интервю от господина Антон Страшимиров.

Той точно пиеше кафето си, чу и стана, излезе в коридора, малко прегърбен, с шарена брада и живи, неспокойни очи.

– Ученици журналисти ли? - загледа ни двамата хлапаци в ученически униформи.

Смутихме се и снихме фуражките си. А той:

– Хм! Ученици журналисти?! Елате, елате! - въведе ни в някаква гостна стая с кресла. - Седнете, седнете! - Огледа ни изпитателно и – Е?

– Ние сме редактори на ученически вестник „Виделина“ в град Варна...

– Редактори на вестник? Охоо! Пишещи братя! Обичам младите, особено когато са с неспокойна журналистическа кръв! Е, кажете!

– Молим да ни разкажете за вашите младежки вълнения.

Той стана от креслото. Разходи се из стаята и лицето му някак странно се оживи от вълнение. После седна и заговори – като на изповед:

– Да... Необязден кон е Животът, млади! Препуска! Кога минаха шейсет лета? Да, и хората решили, че съм стар и... юбилей! А вие... младежки вълнения?! Да ви дам аз моите шейсет лета, пък вие ми дайте вашите загледа ни, - колко, 18 ли?... На 14 години напуснах родния си дом във Варна. Запилях се из Добруджа – Мангалия, Кюстенджа, Тулча. Кръчмарски чирак. Станах професор по добруджански танци – хора и ръченици. И четях, четях всичко, дето ми падне! Усвоих навик да мисля за прочетеното! Пък годинките си препускаха.

– За какво мислехте?

– Бях вече като вас – на 18 години! Косата ми до раменете. А в главата ми мисли, дълбоки като дъно на море! Фауст! Бях се нагълтал с Достоевски, Пшибишевски, Арцибашев. А животът ме изхвърли чак в Русе, слуга на читалището и в света на книгите... - Той спря изповедта си за миг и отново ни огледа. После каза: - Чакайте! Един от вас ме беше хубаво надрусал във в. „Мисъл“, че гледам България само от влака.

Пак се взря в двамата ни. Аз съм по природа червен в лицето, сега хвърлих божура изцяло. В очите му сякаш заиграха дяволчета и той с усмивка каза:

– Ти си! Не умееш да се преструваш! Ех, младост! Не ти се сърдя, обичам младите, дръзките, нахаканите!

– А после, какво стана, господин Страшимиров? - запита Савичката, той нищо не знаеше за моите метаморфози.

– После ли? Човърках световните загадки. Дойдох до мисълта, че животът е глупост, безсмислие. Отидох на дунавския бряг. А пък Дунавът пет пари не дава за моите вълнения, тече, великият и вечен, ту спокоен, ту мътен и гневен. И аз – ха да се хвърля в

неговите води, почувствах, че летя!

– Надолу? - възкликнахме двамата.

– Не, нагоре! Нечия мощна ръка ме беше подхвърлила нагоре и сетне на зелената морава. Като отворих очи – над мене кучешка муцуна ръмжи, а до нея пасат овце. Над главата ми червендалест мъж със сини очи и гъсти вежди. Гърдите му голи и обрасли с руси косми, гледа ме и се усмихва:

– Май с момче! Ша се удавиш ба! Ша има да плаче майка ти!

– Животът е глупост, не ми се живее! - шепна.

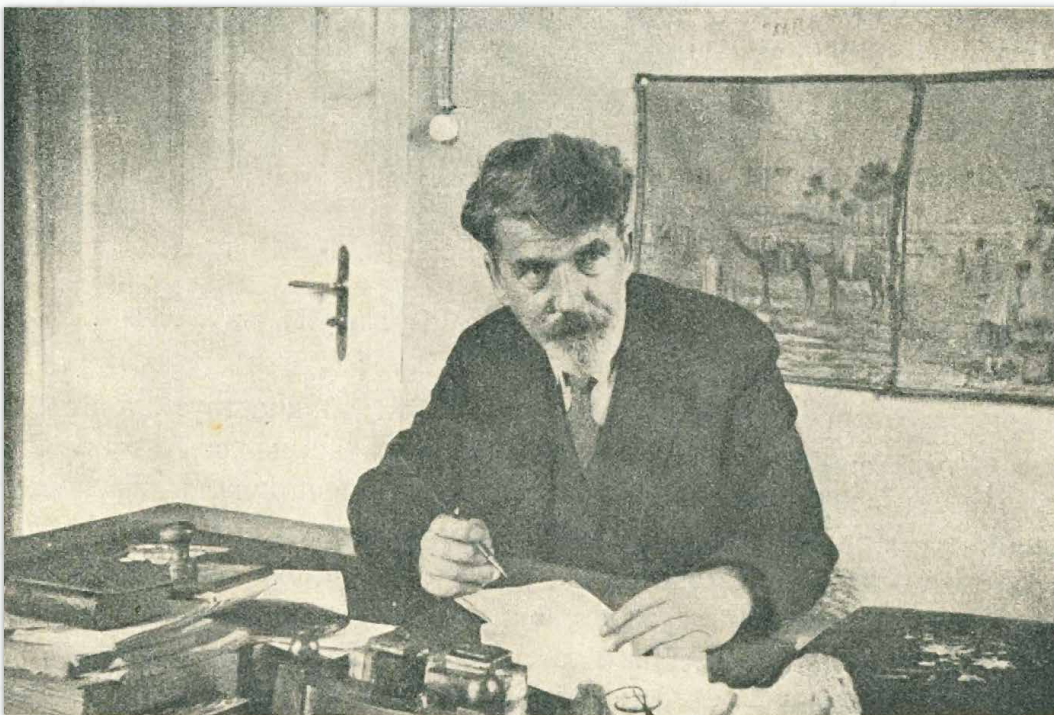
А той: - Чи може ли тъй, ба момче?! Не му се живеело? Чи, овцата, хайванче, и тя „Баяя!“ - плаче, когато я колят, ти си човек, ба!

– Не ми се живее! Не ми е мил животът – упорствах аз.

– Чи как ще ти е мил, ба момче? Вий, младите, учени, все се лъчите от хората.

Останеш ли сам, ти си сламка ба! Духне те вятърът и баста – няма те! Иди при хората! И ша видиш каква слачина има животът!

– И вие отидохте ли? - не мирясва Савичката.

Страшимиров в кабинета си

– Отидох – учител! Пет села във Варненско смених. И накрая в шестото усетих силата си. Беше село Турски Алагюн наврѣх Странджа планина. Малко селце със сурови мъже и кръглолики рупченки жени. По хората пролет и есен не минаваше без кръв. Биеха се ергени кой да води хорото. Бре, ще се изпотрепят! Отидох в кръчмата при бащите им:

– Обичате ли ме, братя алагюнци? - питам.

– Обичаме те, даскал Тончо! - отвърщат.

– Който ме обича, да трѣгне с мене! На хорото ще се надиграваме, който надиграе, той ще води хорото. Стига сте се клали!

Събра се цяло село и почна надиграването. И нали бях професор по хора в Добруджа, надиграх всички!

– И после?

– После, при народа станах силен, усетих слачината на живота. Оттам, от черната угар иде силата, млади! Аз...

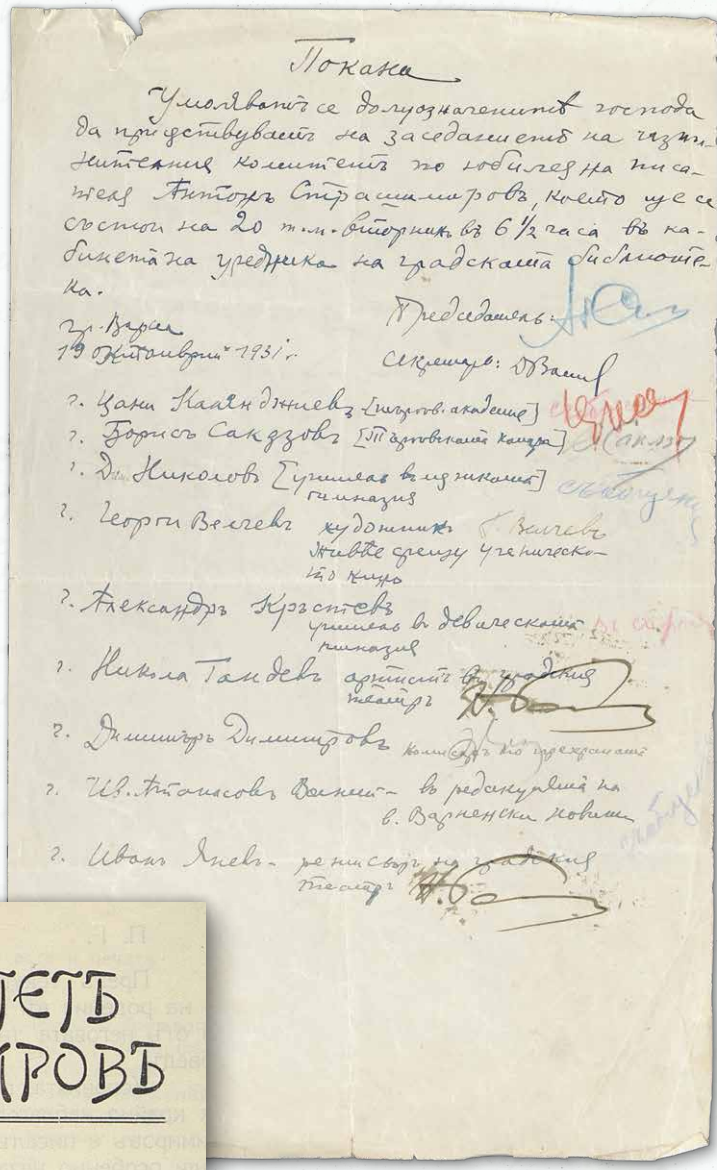
– Бати Тончо, ами кафето ти съвсем изстина! - подвижна му госпожа Страшимирова. Смутихме се и станахме...

Улица в старата част на Варна, 1912 г., (худ. Индржих Кноб)

Документи за варненския юбилей на Антон Страшимиров

Покана за заседание на изпълнителния
комитет по юбилея.
Личат подписите на Цани Калянджиев,
Борис Сакъзов, Георги Велчев,
Никола Гандев

ЮБИЛЕЕНЪ КОМИТЕТЪ
АНТОНЪ СТРАШИМИРОВЪ

ВАРНА

арх. Дабко Дабковъ — Подпредсед. на Дома на изкуствата и печата
 Иванъ Яневъ — Директоръ-режисьоръ на градския театръ
 Антонъ Байчевъ — Председателъ на Варн. журналист. д-во
 Петъръ В. Берберовъ — Председателъ на околийското учителско дружество
 Павелъ Нишеловъ — Председателъ на Студентското д-во при Търг. Академия
 Иванъ Мариновъ — Председателъ на К. Пр. д-во Варненски Коренякъ
 Михаилъ Николовъ — Председателъ Мак. Благ. братс. „Тодоръ Александровъ“
 Иванъ Пандовъ — Председателъ на Мл. мак. д-во „Братя Миладинови“
 Василь Драгулевъ — Председателъ на Тракийската организация
 Драгомиръ Сакеларовъ — Председателъ на Добрудж. д-во
 Станка Чобанова — Председ. дамския благотв. комитетъ при д-во „Добруджа“
 Александра Войнова - Славова — Председ. женското Макед. д-во
 Кера В. Попова — Председ. на женското благотв. д-во „Майка“
 Леонъ Конфино — Председателъ Еврейското учил. настоятелство
 Иванъ Церовъ — бившъ кметъ и учителъ
 Жеко Желябовъ — Народенъ представителъ
 Никола Гандевъ — артистъ
 Цвѣтанъ Нягуловъ — писателъ
 Димитъръ Ю. Грънчаровъ — писателъ
 Борисъ Сакжзовъ
 Димитъръ Николовъ — учителъ
 Ст. Сладкарова учителка
 Н. Славовъ учителъ
 Слави Данаиловъ — учителъ
 Емануилъ Мутафовъ — учителъ
 Георги Велчевъ — художникъ
 Миленъ Сакжзовъ — художникъ
 Александъръ Кръстевъ — Композиторъ
 Иванъ Стояновъ — учителъ
 Евтимъ Воденичаровъ — адвокатъ
 Лука Константиновъ — журналистъ
 Велко Юруковъ — журналистъ
 Александъръ Великовъ — журналистъ
 Ив. Атанасовъ - Волний — журналистъ
 Ст. Ив. Стояновъ — учителъ
 Коста Димитровъ
 Добринъ Василевъ

П. Г.

Презъ текущата година се навършиха 60 години отъ рождение-то на родения въ града ни писателъ Антонъ Страшимировъ и 40 години отъ неговата творческа дейность на романистъ, драматургъ и народоведъ.

Условията, при които работятъ умственитѣ деятели въ България сж крайно неблагоприятни и тежки—тия обаче, при които Антонъ Страшимировъ е писалъ и проповѣдвалъ въ продължение на 40 години, сж били особено незавидни и мъчно-поносими.

Въпреки това, той остави едно грамадно количество романи, повести, разкази, драми комедии, народоведски и народопсихоложки изследвания, отъ които изпъква ярко образътъ на днешна България, едно богато литературно наследство, въ което се оглежда трагичната съдба на българското племе.

Единъ отъ първитѣ граждани на страната, съ будно чувство къмъ съвременността и усѣтъ къмъ задачитѣ на епохата, Антонъ Страшимировъ отъ начало на своето писателско поприще до днесъ е билъ винаги пръвъ въ идейнитѣ течения, които сж обхващали българското общество, било за постигането на националнитѣ идеали, било за изработването на единъ по-чистъ, по-свѣтълъ и по-справедливъ обществень животъ.

Видѣлъ за пръвъ пътъ слънцето въ града ни, ний варненци се чувствуваме задължени да отдадемъ нашитѣ почитания къмъ дѣлото на писателя и признание на общественото му труженичество повече отъ които и да би било други въ България.

За тая целъ биде съставень общограждански комитетъ отъ представители на всички културни и просвѣтни организации и учреждения въ града ни, който организира празнуването на юбилея, което ще стане отъ 27 до 29 т. м.

Увѣрени сме, че Вий ще посетите устроениитѣ юбилейни спектакли за които ще има специални афиши, и съ това ще отдадете данъ на юбиляра и на едно рѣдко, всенародно културно тържество.

гр. Варна, ноемврий 1931 г.

Съ поздравъ:

† Н. В. Пр. Варненски и Преславски Митрополитъ Симеонъ.
 Георги Даскаловъ — Окръженъ управителъ
 Николай Милковъ — Председателъ на Окръжната Постоянна Комисия
 Сава Костовъ — Окръженъ училищень инспекторъ
 Цани Калянджиевъ — Ректоръ на Търгов. Академия
 Георги Христовъ — Директоръ на мъжката гимназия
 Сотиръ Велчевъ — Директоръ на девическата гимназия
 Господинъ Гочевъ — Директоръ на търговското училище и председателъ на д-вото на класнитѣ учители
 Б. Стателовъ кап. I р. о. з. — Началникъ на морската учебна часть
 Д-ръ Ст. Златаровъ — Председателъ на Българ. училищно настоятелство
 Панайотъ Бобевъ — Председателъ на главнитѣ учители
 Светославъ Грековъ — Главень секретаръ на Варн. Търг. Инд. Камара
 Димитъръ Димитровъ — Представителъ на Културното просвѣтно-читалищно дружество

Юбилеен комитет Антон
Страшимиров, Варна, 1931 г.

Варненски Окръженъ Управителъ

Варна, 12. Септемврий 1931 г.

Известявамъ Ви, че съмъ съгласенъ да участвувамъ въ юбилея.

До Господина

Добринъ Василевъ - Секретаръ
на Комитета по отпраздаване
на 60 г. Юбилей на писателя
А. С. Рашимировъ - Т. У. К. Б.

Писмо от Окръжния управител
Георги М. Даскалов до Добрин Василев
с потвърждение за участие в юбилея

Писмо от Иван Церов до Добрин Василев
с потвърждение за участие в юбилея

Уважаемий г-не Д. Василевъ,
По поводъ поканата и писмото Ви
отъ 9 тозу месець подъ № 32, изказващъ
своята пълна готовностъ и желание
да участвувамъ въ почетния обидогра-
ждански Комитетъ по отпразда-
ване 60годишния юбилей на писа-
теля-варненецъ Атанасъ Страни-
мировъ, както и съгласието си да
се постави името ми въ приа-
товляващата поканка.

Варна, 11-ХІ-1931 г. Ив. П. Церовъ

Н.
М. П.

ЦЕНТРАЛЕН ДЪРЖАВЕН
УЧЕНИЧЕСКИ КИНО-ТЕАТЪРЪ

№ 774
12 Декември 1937 г.
СОФИЯ
ул. Ст. Караджа, № 1
Телефонъ 20-73

На № 55.

До Господина
Председателя на Комитета по
отпразнуване 60 годишния
юбилей на писателя Антонъ
Страшимировъ.
гр. В А Р Н А.

16 XI 1937 10² сурф

Съобщавамъ Ви, Господинъ Председа-
теля, че преди да получа Вашето писмо, наре-
дихъ до управителя на Училищното Кино въ
Варна, да влезе въ връзка съ Васъ за уреж-
дането на едно концертно утро, чистия при-
ходъ отъ което да се предаде Вамъ за пре-
раждане на юбиляра.

Моля бждете въ съдействие на на-
шня управителъ и разчитайте на пълната ми
подкрепа, въ случай, че се натъкнете на об-
стоятелства, които ще наложатъ моето съдей-
ствие.

Директоръ:

Писмо от директора на Централния ученически
кино-театър за организиране на концертно
утро, приходите от което да са за юбиляра

Обр. № 34 (чл. чл. 82, 88, 201, 202 и 253 от правилника.)

СМЕТКА-РАЗПИСКА № _____

За извършената **работа или доставените предмети**
отъ _____
за _____

Число на пратката	Наименование на предметът или извършената работа	ЕДИНИЧНА ЦЕНА НА ПРЕДМЕТИТЪ		ОБЩА СУМА	
		лева	ст.	лева	ст.
	За наем на театър за юбилейно утро на 30-ти на Октомври в Странишмировъ.			1500	--
	Всичко			1500	--

Получихъ отъ сумата (словомъ) педесет и петстотин лева

гр. (с.) _____ 193 г. ул. Млада № 4

Подпись: А. Страшимировъ

Означенитъ въ настоящата разписка сж _____ въ повѣрен ми _____
Инвентари. предмети се записаха въ инвентар. книга срещу пор. № _____
гр. (с.) _____ 193 год.

Длъжностъ и подписъ на завърителя: _____

Сметка-разписка за наем на кино-театър „Ранков“ за юбилейното утро

СМЕТКА-РАЗПИСКА № _____

Подписаният удостоверявамъ, че получихъ отъ Тръгъ Добринъ Василевъ Варна лева 280 ст.

за извършената отъ менъ работа или доставени предмети:

Число на пратката	Наименование на предметът	ЕДИНИЧНА ЦЕНА НА ПРЕДМЕТИТЪ		ОБЩА СУМА	
		лева	ст.	лева	ст.
300	За наемането на сж. Новина за юбилей на Странишмировъ				280
	Всичко				280

Словомъ лева двеста осемдесет

гр. (с.) _____ 193 г. ул. _____ № _____

Подпись на получателя: Василевъ Добринъ

Увѣрявамъ, че означенитъ въ настоящата разписка предмети действително сж получени въ повѣрен ми _____ и записани въ инвентар. книга срещу пор. № _____ 193 год.

Длъжностъ и подписъ на завърителя: _____

Сметка-разписка за отпечатване на покани за юбилея

Вржването безплатно
On ne paie rien au porteur

№ 51

ТЕЛЕГРАМА

Варна Добринъ Василевъ Библиотеката

въ _____

Предела на раздвзча на _____ 19 г. ч. м.

Приета отъ _____	Забележки
Дата: 19 _____ г. _____ ч. _____ м.	96 вофия 2 3033 20 26 13/30
Подпись: _____	

_____ тръгвамъ утра заранъ часътъ 7.50 _____ страшимировъ

вкр 7.50 вкр

Телеграма, с която А. Страшимировъ уведомява Д. Василевъ кога ще пътува за Варна

Именен показалец

А

Албрехт, Карл 21, 22
Александър I, княз 46
Ангелов, Благой 61
Арцибашев, Михаил 107
Аршинков, Димитър 61
Асенов, Кръстьо 78

Б

Бадев, Йордан 12
Балабанов, Александър 101
Балан, Александър Теодоров 60
Бенковски, Георги 54, 77
Блъсков, Илия 38
Блъсков, Рашко 34
Бобев, Боби, 53, 54
Бобчев, Стефан 38, 39
Божинов, Ал. 101
Бойчев, Константин 61
Бончев, Димитър 61
Борис III, Български цар 43
Босилков, Антон Тодоров 20
Ботев, Христо 61, 62, 66, 83
Бояджиев, Алекса 20
Бояджиев, Ради 20
Брийо, Йожен 72
Бричевски, Константин Иванов 45,
64
Бричевски, Сергей 82
Бричевски, Страшимир 10, 64
Бърнев, Г. 61
Бъчваров, Стоян 72
Бъчварова, Николина 72

В

Вазов, Иван 12, 86, 87, 91, 100
Василев, Добрин 5, 6, 7, 8, 80, 101,
112, 114
Велчев 95
Велчев, Георги 6, 7, 11, 97, 98, 110
Верн, Жул 44

Г

Гандев, Никола 110
Геневи 54
Генов, Хр. 38
Георгиев, Асен 4, 33
Георгиев-Цинцарина, Симо 65
Георгиевич, Михаил 61
Герджиков, Михаил 88
Гочев, В. 95, 100, 101
Гочев, Гочо 100
Грънчаров, Георги 54

Д

Дабков, Дабко 61
Даскалов, Георги М. 6, 11, 112
Декобра, Морис 92
Демирева, Петруна 25, 33
Денев, Тодор 58
Димитров, Касиян 72
Димов, Костадин 60
Добринович, Тодор 88
Доброплодни, Сава 38
Достоевски, Фьодор 92, 107
Драгнев, Демир 20, 21, 27, 28
Драгнев, Желяз вж Драгнев, Демир
Драгнева, Иванка 21
Драйер, Макс 71

Драйур вж Драйер, Макс

Друмев, Васил 38

Дюлгеров, Георги 72

Дякоолу, Тодор вж Дяков, Тодор

Дяков, Тодор 24, 29, 46, 47

Е

Евстатиев, Коста 10, 71

Екимов, Иван 61

Ескенази, Жак 34

Ж

Железов, Милко 42, 43

Железов, Милтияди вж Железов, Милко

Желязов, Милтияд Желязов вж

Железов, Милко

Живков, Георги 56

З

Зафиров, Георги 46, 47

Златаров, Асен 12

Златаров, Филип 61

Зола, Емил

И

Иванов, Максим 61

Иванов, Отон 10, 54, 55, 56

Иванов, Трифон 61

Иванов-Черен, Илия 81

Иванова, Елисавета 54

Й

Йовков, Йордан 81

К

Каварналиев, Христо 6, 11

Калоянов, Георги вж Страшимиров,

Георги

Календжиев, Ц. вж Калянджиев, Цани

Калянджиев, Цани 6, 7, 11, 94, 96, 97,

100, 101, 110

Карабатак вж Недялков-Карабатак,

Андон

Каравелов, Любен 24

Китипов, Петко 20

Кноб, Индржих 37, 40, 109

Ковачев, Иван 14

Ковачева, Вяра Н. 93, 95

Константинов, Лука 65

Константинов, Недко 65

Костов, Марин 61

Краев, Гачо 83

Кръстев, Александър 6, 7, 11, 94, 96,

97, 101, 105, 106

Кръстев, Кръстьо 80

Кунев, Трифон 81

Кьорчев, Димо 80

Л

Лилиев, Николай 81

Любенова 95

М

Малиновска-Силянова, София 88

Манолова, Евгения 35

Манолови 35

Метерлинк, Морис 71

Миладинови 58

Милев, Гео

Милев, Никола 35

Минков, Георги 56

Михайлов, М. Ст. 91

Мичев, Иван 40

Мустаков, Анастас 56

Мутафов, Емануил 86, 87, 95, 101

Мутафов, Петър 71

Муцев, Андрей 61

Н

Недялков, Андон вж Недялков-
Карабатак, Андон

Недялков-Карабатак, Андон 18

Несторов, Атанас 61

Несторов, Ненчо 71

Никола, майстор вж Цеклеов,
Никола

Николаев, А. Петров 34

Николов, А. 95

Николов, Г 95.

Николов, Д. 100

Николов, Н. 95

Николов, Тодор вж Страшимиров,
Тодор (баща)

Николов, Тони 9, 12

Николов, Харалан 61

Нитче, Луи 34

О

Осинин, Димитър 106

Островски, Александър

П

Пакман 76

Паница, Коста 46

Папазова, Урания 36

Парушеви 30

Патоев, Николчо 38

Патоева, Милана 10, 38, 41, 98, 101

Пенев, Пейко 36

Пенин, Калеш вж Страшимиров,
Георги

Пенин, Христоско вж Страшимиров,
Тодор (баща)

Петков, Цветан 12

Попов, Кирил Г. 61

Попова, К. 95

Попова, Невена 72

Поптошев, Евгени 63

Попхристов, Ефрем 71

Пшибишевски, Станислав 107

Р

Райнов, Божил 10, 34

Райчев, Георги 81

Ранков, Коста 10, 41, 61

Ранков, Панайот 61

Рид, Майн 44

Русалиев, Владимир 105

Рядков, Стефан 61

С

Савов, Методи 72

Савов, Станислав 106

Сакъзов, Борис 94, 96, 97, 100, 101,
110

Сакъзов, Милен 101

Сакъзов, Янко 101

Сарафов, Иван Костов 46

Саркизови 30

Силянов, Христо 88

Симеон, митрополит 6, 11, 101

Славейков, Пенчо 12, 87

Славова 95

Славова, Мила 72

Ставрев, Васил 101

Стамболийски, Александър 12

Стамболов, Стефан 12, 55, 56

Станчев, Димитър 10, 24, 25

Стателов, Борис 6, 95

Стефан Караджа 24, 53

Стоянов, Захари 83

Стоянов, Стоян 72

Стоянова, Веска 76
Страцимиров, Тодор вж Страшимиров,
Тодор (баща)
Страшимиров, Георги 4, 20, 25, 37,
60, 64, 66, 67, 68
Страшимиров, Димитър 10, 33, 55, 76
Страшимиров, Тодор (баща) 4, 20, 33,
64, 67, 69, 70
Страшимиров, Тодор (син) 10, 35, 64,
76, 77, 82, 106
Страшимирова, Надя 10, 76
Страшимирова, Пенка 35, 64
Страшимирова, Стефка (актриса) 72
Страшимирова, Стефка (съпруга на
А. Страшимиров) 102

Т

Тенев, Теню 64, 65, 66, 67
Теневи 64, 65
Тонов, Владимир 72
Траянов, Теодор 80, 81

У

Узунов, Дечко 15

Ф

Фердинанд I, Български цар 12, 35

Х

Хаджи Димитър 24
Хамсун, Кнут 92
Хауптман, Герхарт 71
Христов, Г. 95, 101

Ц

Цанков, Александър 35
Цанов, Найчо 4
Цеклеов, Никола 20
Цеклеов, Тодор 20

Цеклеова, Пена 20
Церов, Иван 6, 10, 55, 112

Ч

Чипев, Т. Ф. 6
Чобанов, В. 95
Чобанова 95

Ш

Шафран, Михай 38
Шекспир, Уилям 34
Шивачев, Михаил Киров 20
Шкорпил 101
Шмид, Кристоф фон 38, 39
Шоу, Бърнард 72

Щ

Щерев, Никола 36
Щереви 25
Щъркелов, Константин 101

Ю

Юго, Виктор 72
Ючормански, Божидар 61

Я

Явашчиев, Иван 44
Явашчиев, Стефан 44
Яворов, Пейо 12, 88
Янев, Борис П. 105
Янев, Иван 6, 10, 11, 72
Янков, Георги Николаев 18, 19
Янкова, Елена В. 18, 19
Ясенов, Христо 81
Ячков, Атанас 20, 36

Mausell, A. L. 47

Като да е сън

Българска.
Второ допълнено издание

Съставители:

Даниела Илиева, Емил Демирев, Кристиана Димчева, д-р Цветелина Войчева

Редактор:

Радка Калчева

Коректор:

Калина Михайлова

Графичен дизайн:

Йордан Дамянов

ISBN 978-619-190-248-4

Предпечат и печат:

„Издателство Славена“

Варна, 9018, ул. „Кап. Радко Димитриев“ 59А

books@slavena.net

www.slavena.net

...и аз съм...
...два на друбата ми - твърде и много...
...на издръжката за 60-и и следващия месец...

И мажурът около нас рече: ще ми
просдъжаваш робиней...

Буба, - защо не? Ловен на моят бей
ти - в това ата без каквато ехана, - може
и предвече и до денешен.

Ето тая и ми се капоше да наведе
ишарата на мого гордеево и на мого
квот.

...и аз съм...
...два на друбата ми - твърде и много...
...на издръжката за 60-и и следващия месец...
...и аз съм...
...два на друбата ми - твърде и много...
...на издръжката за 60-и и следващия месец...
...и аз съм...
...два на друбата ми - твърде и много...
...на издръжката за 60-и и следващия месец...

Буба, - защо не? Ловен на моят бей
ти - в това ата без каквато ехана, - може
и предвече и до денешен.

Ето тая и ми се капоше да наведе
ишарата на мого гордеево и на мого
квот.

...и аз съм...
...два на друбата ми - твърде и много...
...на издръжката за 60-и и следващия месец...

...и аз съм...
...два на друбата ми - твърде и много...
...на издръжката за 60-и и следващия месец...
Буба, - защо не? Ловен на моят бей
ти - в това ата без каквато ехана, - може
и предвече и до денешен.

Ето тая и ми се капоше да наведе
ишарата на мого гордеево и на мого
квот.

...и аз съм...
...два на друбата ми - твърде и много...
...на издръжката за 60-и и следващия месец...
...и аз съм...
...два на друбата ми - твърде и много...
...на издръжката за 60-и и следващия месец...

Буба, - защо не? Ловен на моят бей
ти - в това ата без каквато ехана, - може
и предвече и до денешен.

Ето тая и ми се капоше да наведе
ишарата на мого гордеево и на мого
квот.

...и аз съм...
...два на друбата ми - твърде и много...
...на издръжката за 60-и и следващия месец...
Буба, - защо не? Ловен на моят бей
ти - в това ата без каквато ехана, - може
и предвече и до денешен.

Ето тая и ми се капоше да наведе
ишарата на мого гордеево и на мого
квот.

